

ЗАТВЕРДЖЕНО
Директор Державного науково-методичного центру змісту культурно-мистецької освіти

« 09 » _____
М. М. Бриль
2021 р.

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ЗМІСТУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНІ
ТА ХОРОВІ ТВОРИ
КОМПОЗИТОРІВ ХVІІІ-ХІХ СТОЛІТЬ
У ТАБЛИЦЯХ

Дидактичні матеріали
до курсів української та світової музичних літератур
для закладів фахової передвищої мистецької освіти
галузь знань 02 Культура і мистецтво
спеціальність 025 Музичне мистецтво

Київ – 2021

Укладачі:

Т. Й. Постоловська

викладач циклової комісії «Історія музики» Київської муніципальної академії музики ім. Р. М. Глієра, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, кандидат мистецтвознавства

Т. Д. Пацукевич

викладач циклової комісії «Історія музики» Київської муніципальної академії музики ім. Р. М. Глієра, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Рецензенти:

О. О. Савицька

заступник директора з навчальної роботи Київського державного музичного ліцею імені М. В. Лисенка, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, заслужений працівник культури України

М. Б. Лупандіна

голова циклової комісії «Музична література» Комунального закладу «Харківський музичний фаховий коледж ім. Б. М. Лятошинського» Харківської обласної ради, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Відповідальна
за випуск

А. Г. Полещук

Рекомендовано

на засіданні науково-методичної ради
Київської муніципальної академії музики
ім. Р. М. Глієра

(протокол № 3 від 06 квітня 2021 р.)

© Постоловська Т. Й., Пацукевич Т. Д., 2021 р.

© Державний науково-методичний центр
змісту культурно-мистецької освіти, 2021 р.

ЗМІСТ

I. Передмова	5
II. Таблиці:	
1. Порівняння жанрів партесного та хорового концертів.....	6
2. М. Березовський. Хоровий концерт «Не отвержи мене во время старости»	7
3. А. Ведель. Хоровий концерт «Доколе, Господи, забудеши мя»	8
4. С. Гулак-Артемівський. Опера «Запорожець за Дунаєм»	9
5. М. Лисенко. Опера «Тарас Бульба»	11
6. С. Людкевич. Кантата «Заповіт»	13
7. Л. Ревуцький. Кантата «Хустина»	14
8. Л. Дичко. Кантата «Чотири пори року»	15
9. К. В. Глюк. Опера «Орфей»	16
10. В. А. Моцарт. Опера «Весілля Фігаро»	18
11. В. А. Моцарт. Опера «Дон Жуан»	20
12. Р. Вагнер. Опера «Лоенгрін»	22
13. Дж. Верді. Опера «Ріголетто»	24
14. Дж. Верді. Опера «Травіата»	26
15. Дж. Верді. Опера «Аїда»	28
16. Ж. Бізе. Опера «Кармен»	30
17. М. Глінка. Опера «Життя за царя»	32
18. М. Глінка. Опера «Руслан і Людмила»	34
19. О. Даргомижський. Опера «Русалка»	36
20. О. Бородін. Опера «Князь Ігор»	38
21. М. Мусоргський. Опера «Борис Годунов»	40
22. М. Римський-Корсаков. Опера «Снігуронька»	42
23. М. Римський-Корсаков. Опера «Садко»	44
24. М. Римський-Корсаков. Опера «Царева наречена»	46
25. П. Чайковський. Опера «Євгеній Онєгін»	48

26. П. Чайковський. Опера «Пікова дама»	50
27. С. Танєєв. Кантата «Іоан Дамаскін»	52
28. С. Прокоф'єв. Кантата «Олександр Невський»	53
29. С. Прокоф'єв. Балет «Ромео і Джульєтта»	54
30. Д. Шостакович. Опера «Катерина Ізмайлова»	56
III. Методичні рекомендації	59
IV. Список літератури	60

I. ПЕРЕДМОВА

В умовах оптимізації сучасної фахової музичної освіти надзвичайно важливою є проблема удосконалення методів подачі навчального матеріалу, його максимальної концентрованості, наочності і оптимальної орієнтованості на студента. У вивченні курсу музичної літератури це особливо актуально під час опанування найбільш масштабних музичних творів, що належать до театральних та хорових жанрів: опер, балетів, кантат, ораторій тощо.

Пропоновані таблиці-схеми охоплюють матеріал, що вивчається в курсах української та світової музичної літератури протягом усіх років навчання. Вони узагальнюють необхідну студенту інформацію про найважливіші аспекти музичних творів – їх тему, ідею, жанр, особливості композиції та драматургії, тональний план, лейтмотивну систему, образні характеристики провідних музичних тем. Така форма подачі навчального матеріалу систематизує набуті знання, допомагає формувати логічність мислення й значно скорочує час, який студент може витратити на опанування цієї інформації. Також таблиці-схеми полегшують сприйняття й усвідомлення необхідних знань та, водночас, можуть стати основою для формування у студента власного погляду на музичні твори, що вивчаються.

В умовах практичної відсутності підручників зі світової музичної літератури для студентів музичних коледжів, де навчальний матеріал був би викладений державною мовою, пропоновані таблиці-схеми можуть вирішити й таке навчальне завдання як переклад українською словесних текстів творів відповідних музичних жанрів (особливо це актуально для творів західноєвропейської та російської музики). Таблиці-схеми містять не тільки стислі формулювання необхідних для опанування музичного твору тез, але й викладення короткого змісту творів (опер та балетів).

Таблиці-схеми виявилися дуже корисними для студентів і викладачів в організації занять зі світової музичної літератури у дистанційній формі протягом 2020 – 2021 навчальних років.

У пропонованому посібнику спочатку розміщені таблиці-схеми творів української музики, потім – західноєвропейської та російської. Порядок розташування таблиць визначений послідовністю їх вивчення згідно з навчальною програмою.

II. ТАБЛИЦІ-СХЕМИ

1. ПОРІВНЯННЯ ЖАНРІВ ПАРТЕСНОГО ТА ХОРОВОГО КОНЦЕРТУ

Критерій	Партесний концерт	Хоровий концерт
1. Епоха	Бароко (17 – 1 половина 18 століття)	Класицизм (2 половина 18 століття)
2. Засновник жанру	Невідомий	Антон Рачинський
3. Авторство	Багато анонімних творів	Всі твори позначено іменем автора
4. Найбільш відомі автори	Микола Дилецький, Сімеон Пекалицький, Василь Титов, Дмитро Попов	Максим Березовський, Артемій Ведель, Дмитро Боршнянський
5. Кількість голосів	8 - 12	4 (рідше – 8)
6. Виконання	Чоловічий хор a capella	Чоловічий хор a capella
7. Система нотного запису	Київська «квадратна» нотація Запис кожної партії окремо	Італійська «кругла нота» Запис у вигляді хорової партитури
8. Словесний текст	Псалтир та інші джерела	Тільки Псалтир
9. Тематика	Духовна та світська (пародійна)	Тільки духовна
10. Образність (зміст)	1. Урочисто-панегіричні; 2. Лірико-драматичні, скорботні; 3. Пародійні.	1. Урочисто-панегіричні; 2. Лірико-драматичні, скорботні; 3. Просвітлено-ліричні.
11. Форма, принцип побудови (контраст)	Одночастинна (є контрастні розділи)	3 – 4 частинний цикл (відокремлені контрастні частини)
12. Тематизм	Більш нейтральний	Індивідуальний, емоційно-виразний
13. Принципи розвитку музичного матеріалу	Контраст-зіставлення між розділами: фактурний (tutti-ансамбль, гомофонія-поліфонія), динамічний, тембровий, іноді – ладовий, метро-ритмічний; дуже рідко – образний.	Контраст між частинами: образний, ладо-тональний, темповий, метро - ритмічний. Всередині частин: фактурний, динамічний, тембровий.
14. Інтонаційні зв'язки між частинами	Відсутні	Наявні
15. Фактура	Переважає гомофонно-гармонічний склад з елементами поліфонії	Переважає поліфонія – імітаційна (фуга, фугато) та підголоскова
16. Ладова система	Зберігаються прояви модальності	Класичний мажоро-мінор
17. Співвідношення музики та тексту	Текст відіграє визначальну роль	Музична складова виходить на перший план

2. Максим Созонтович Березовський (1745-1777)

Хоровий концерт «Не отвержи мене во время старости» (1768) (на текст окремих строф псалму № 70)

Частина, текст оригіналу	I. Не отвержи мене во время старости (внигда оскудівати кріпости моєї, не оставі мене)	II. Яко рїша врази мої мні (і стрегущїи душу мою совїщаша вкупї, гяголюще: «Бог оставил естъ его, поженїте і їмїте его, яко нїсть їзбавляй»)	III. Боже мой, не удалися от мене (Боже мой, в помощь мою вонми)	IV. Да постидятся і ісчезнут оклеветающїи душу мою
Український переклад тексту строф псалма № 70	Строфа 9. Не кидай мене на час старості, коли зменшиться сила моя, не лиши Ти мене.	Строфи 10-11. Бо мої вороги проти мене змовляються, а ті, що чатують на душу мою, - народжаються разом, говорячи: «Бог покинув його, - доганяйте й хапайте його, бо нема, хто б його врятував».	Строфа 12. Не віддаляйся, Боже, від мене, Боже мій - поспіши ж на поміч мені!	Строфа 13. Нехай посоромляться, хай позникають усі, хто ненавидить душу мою.
Темп, тональність	Adagio d-moll	Allegro g-moll – B-dur	Adagio g-moll – B-dur	Moderato d-moll
Форма	Чотириголосна fuga	Тричастинна А-В-С А(1-17) –В (17-39) -С(фугато)	Проста тричастинна	Чотириголосна fuga
Характер музики	Глибоко зосереджений, скорботний	Рішучий, енергійний	Молитовно-благальний, зворушливий, пристрасний	Суворий, мужній
Образно-смісловий зміст	Молитва – роздуми	Наступ злих сил на людину	Молитва - благання	Гнівний протест, духовний опір людини
Драматургія циклу	Наскрізний розвиток музичної ідеї: від молитви, скорботного роздуму – до душевного протесту.			
Інтонаційні особливості				
Внесок Березовського у розвиток жанру хорового концерту	1. Утвердження класичної циклічної структури (наявність 4-х контрастних частин). 2. Проведення через усі частини твору наскрізної інтонаційно-драматургічної ідеї. 3. Об'єднання циклу за допомогою інтонаційної подібності тем (1,2,4 частини). 4. Поєднання у тематизмі інтонаційних зворотів, типових для українського ліричного мелосу з особливостями західноєвропейської поліфонії (теми 1 та 4 частини). 5. Використання форм імітаційної поліфонії (фуга, фугато).			

3. Артемій Лук'янович Ведель (1767-1808)

Хоровий концерт № 3 «Доколе, Господи, забудеши мя» (1794) (на текст окремих строф псалму № 12)

Частини, текст оригіналу	I. Доколе, Господи, забудеши мя до конца? Доколе отвращаєши лице твоє от мене? Доколе положу советы в душе моей, болезни в сердце моем день и ночь? Доколе вознесется враг мой на мя?	II. Призри, призри, услыши мя, Господи, Боже мой. Просвети очи мои да некогда усну в смерть. Да некогда речет враг мой: «Укрепихся на него, стужающи ми возрадуются, аще подвижуся»	III. Аз же на милость твою уповах, возрадуется сердце о спасении твоім. Воспою Господеви, благодеявшему мне, и пою имени Господа вышняго.
Український переклад тексту строф псалму № 12	Строфи 1-2. Доки, Господи, будеш мене забувати назавжди, доки будеш ховати від мене обличчя своє? Як довго я буду складати в душі своїй болі, в серці своїм – щодня смуток? Як довго мій ворог підноситься буде над мене?	Строфи 3-4. Зглянься, озвися до мене, о Господи, Боже мій! Просвіти мої очі, щоб на смерть не заснув я! Щоб мій неприятель не сказав: «Я його перемиг!» Щоб мої вороги не раділи, як я захитаюсь!	Строфа 5. Я надію на милість твою покладаю, моє серце радіє спасінням твоім! Я буду співати Господеві, бо він добродійство для мене вчинив...
Темп, тональність	Andante f-moll	Adagio c-moll	Andante f-moll
Форма	Варіантно-строфічна (3 строфи): (1 – т.1-16; 2 – т.17-32; 3 – т.33-48).	Строфічна (3 строфи): (1 – т.1-10; 2 – т.11-22; 3 - т. 23-46)	Варіантно-строфічна (3 строфи): (1 – т.1-30; 2 – т.31-54; 3 – т. 55-77)
Фактура	Зіставлення хорових (tutti) та ансамблевих епізодів.		
Характер музики	Лірико-драматичний, сумний	Скорботно-ліричний, жалібний	Ліричний, проникливий, просвітлений
Образно-смісловий зміст	Стан страждання і душевного болю	Глибокий роздум – молитва	Відхід від стану страждання та смутку. Людина прославляє Господа.
Драматургія циклу	Від страждання і смутку через молитву до просвітлення і подяки Господу.		
Внесок Веделя у розвиток жанру хорового концерту	1. Застосування внутрішнього контрасту в межах однієї частини. 2. Проведення наскрізної ідеї розвитку образного змісту. 3. Ліризація жанру, значне поглиблення лірико-психологічної образності. 4. Переважання музичного образу над текстовим (велика кількість розспіву). 5. Опора на інтонаційні особливості давньоукраїнської церковної монодії та українського народного мелосу.		

4. Семен Степанович Гулак-Артемівський (1813-1873) Опера «Запорожець за Дунаєм»
(1862, лібрето С. Гулака-Артемівського за участі М. Костомарова, прем'єра 14 квітня 1863 р., Маріїнський театр, Санкт - Петербург)

Тематика	Історична: період історії козацтва, життя запорожців у Туреччині (кінець 18 сторіччя)		
Ідея опери	Патріотична: палка любов до Батьківщини, бажання волі, прагнення повернутися в Україну		
Жанр опери	Лірико-комічна опера з розмовними сценами-діалогами		
	I дія	II дія	III дія
Місце дії	Турецький берег Дунаю. Біля хати Карася.	Турецький берег Дунаю. Біля хати Карася.	Турецький берег Дунаю. Біля хати Карася.
Дійові особи	Оксана, Одарка, Іван Карась, козаки і козачки, жінці та жниці	Султан, придворний Селіх-ага, Карась, запорожці, Оксана, Андрій	Карась, Одарка, Оксана, Андрій, Імам Ібрагім-алі, козаки
Послідовність номерів	1. Вступ Хор «Ой збирайтесь працювати» 2. Романс Оксани «Місяцю ясний» Хор «Хто працює, той і має» 3. Пісня Карася «Ой щось дуже загулявся» 4. Дует Одарки і Карася «Відкіля це ти узявся?»	5. Каватина Султана «Як любо серцю тут» 6. Каватина Карася «Тепер я турок, не козак» Хор «Рідний край ми споминаєм» 7. Танець 8. Український танок 9. Чорноморський козак 10. Запорозький козак 11. Козачок 12. Сцена Оксани «Ангел ночі» 13. Дует Оксани і Андрія «Чорна хмара з-за діброви»	14. Пісня Одарки «Ой казала мені мати» 15. Дует Одарки і Карася «На туркених ожениюся» 16. Марш і сцена 17. Квінтет «В нещасливій нашій долі» 18. Речитатив і хор 19. Сцена Імама 20. Марш 21. Сцена Андрія з хором «Блаженний день, блаженний час» 22. Фінал «Там за тихим за Дунаєм»
Драматургічні лінії	1. Лірична (Оксана, Андрій). 2. Комічна (Одарка, Карась). 3. Народна (узагальнений образ народу). 4. Східна (Султан та його слуги).		
Етапи драматургії	Експозиція ліричної (№ 2), комічної (№ 3, 4), народної лінії. Зав'язка.	Експозиція східної лінії. Розвиток. Кульмінація ліричної лінії (№ 12, 13).	Загальна кульмінація та розв'язка (№ 21, 22).
Значення опери	1. Правдивість і природність народних образів, яскрава національна виразність музики, що створюється без цитування фольклорних джерел. 2. Гулак-Артемівський, синтезуючи традиції українського музично-драматичного театру, елементи німецького зингшпиля та італійської опери buffa, наблизився до створення моделі повноцінної народно-національної опери, що буде остаточно сформована в творчості М.В. Лисенка.		

Зміст опери. Дія I. Нелегко живеться простим українцям на чужині, під владою османського султана. Біля хати запорожця Івана Карася його названа дочка Оксана сумує за своїм коханим, козаком Андрієм (романс «Місяцю ясний»). Хлопці й дівчата, що, як і Оксана, тужать на чужині, утішають дівчину й ідуть разом з нею працювати в поле (хор «Рідний край ми споминаєм»). Добряче підхмелений Карась не без підстав побоюється зустрічі зі своєю сварливою дружиною Одаркою (каватина «Ой, щось дуже загулявся»). Але уникнути неприємної розмови йому не вдається. Одарка обсипає чоловіка лайкою (дуєт «Відкіля це ти узявся?»). Карась пускається на різні вигадки: запевняє, що занедужав у дорозі, сьорбнув горя й мало не помер. Однак під напором наполегливої дружини він проговорюється, що провів дві ночі у небоги. Це остаточно виводить із себе ревниву Одарку, і сварка набуває загрозливого обороту.

Дія II. Неспокійно на душі в османського султана. Не впевнений він у своїх підданих — запорожцях, у яких є всі підстави не любити султана (каватина «Як любо серцю тут»). Він вирішив ближче познайомитися з життям і настроями запорожців. Це привело його в селище, до хати Карася, де він розраховує бути невпізнаним. Карась добряче здивувався, побачивши в себе надворі незнайомця. Запорожець висловлює припущення, що той прибув на магометанське свято байрам, на якому, як говорять, буде присутній сам султан. Гість не заперечує цього й навіть пропонує Карасеві познайомити його із султаном. Карась вважає, що таку подію не можна залишити невідзначеною і пропонує незнайомцеві розпити з ним пляшку горілки. Коли Карась іде в хату за частуванням, султан викликає свого царедворця Селіх-Агу, й наказує йому доставити запорожця в палац на свято. Карась очам своїм не вірить, побачивши біля хати замість одного гостя - іншого. Коли ж Карась убирається в османський одяг, Селіх-Ага пропонує йому змінити й ім'я — називатися не Іваном, а Урханом. Досхочу намиливавшись собою в новій ролі «турка» (каватина «Тепер я турок, не козак»), Карась, у супроводі хлопчика Гасана, прямує в палац османського султана на свято.

Хлопці й дівчата веселяться після трудового дня. З них не зводить очей османська варта. Оксана й Андрій, зустрівшись після довгої розлуки (арія Оксани «Янгол ночі над землею», дуєт «Чорной хмарою діброва»), вирішують негайно здійснити свій план — переплисти через Дунай і втекти на Батьківщину. Обставини здаються їм сприятливими: ніч темна, човник давно приготований. Але як тільки Оксана й Андрій відпливають від берега, їх помічає османська варта, і озброєні стражники кидаються в погоню за втікачами.

Дія III. Хата Карася. Чекаючи на чоловіка, Одарка співає пісню про свої дівочі літа («Ой казала мені мати»). Повернувшись додому з палацу, Карась продовжує вдавати з себе турка. Приголомшеній Одарці він повідомляє, що тепер його ім'я — Урхан, що йому незабаром потрібно йти до мечеті молитися Аллахові й що він збирається одружитися на трьох туркенях (дуєт «На туркенях оженюся»). Здивована дружина спершу думає, що Карась з перепою говорить нісенітницю, але що ж тоді означає османський одяг? Гіркі скарги Одарки на свою долю перериває прихід османського імама Ібрагіма-Алі на чолі загону, з пійманими Андрієм й Оксаною. Зібравши всіх запорожців селища (хор «Нас сьогодні сповістили»), імам оголошує наказ про те, що султан дозволяє всім, хто цього хоче, без перешкод покинути його володіння й повернутися в Україну (монолог «Смирно слухать, не збивать»). Радісні, схвильовані запорожці, серед яких Оксана й Андрій, розпитують Карася про його відвідування палацу. Причина настільки незвичайної «доброти» султана стає зрозумілою — султан побоюється спалаху всенародного повстання і тому вирішив добровільно повернути волю вільнолюбному українському козацтву.

Всенародна радість, патріотична пісня Андрія («Блаженний день, блаженний час»), хвацький народний гопак і урочистий фінальний хор («Там, за тихим за Дунаєм») завершують оперу.

5. Микола Віталійович ЛИСЕНКО (1842-1912). ОПЕРА «ТАРАС БУЛЬБА» (Київ, 1880-1890), лібрето М. Старицького за повістю М. В. Гоголя.

Тема	Історична: національно-визвольна боротьба українського народу проти польського поневолення								
Ідея	Патріотична: палка любов до Батьківщини, що є найвищою цінністю в житті								
Жанр	Історико-героїчна народна музична драма								
Тип драматургії	Конфліктний, наскрізний. Дві драматургічні лінії: героїко-патріотична і лірична. Протиставлення двох інтонаційно-образних сфер (український народ і польська шляхта)								
Конфлікт	Подвійний. 1. Зовнішній (український народ проти польських загарбників); 2. Внутрішній (протиставлення 2-х життєвих позицій).								
Лейтмотив	+	+	--	+	+	--	--	+	
Дія, місце дії	Увертюра	I дія		II дія		III дія		IV	
		На хуторі, де живе Тарас Бутьба		Запорізька Січ. Майдан.		Табір козаків		Табір козаків під Дубном	
Дійові особи		1 к. Київ, площа перед Братським монастирем	2 к. Покої Марильці	Настя, Тарас, Остап, Андрій, Товкач, гості	Тарас, Остап, Андрій, Кирдяга, запорожці	Андрій, Татарка	Марильця, Татарка, Воевода, Андрій	Тарас, Остап, Андрій, запорожці	
Послідовність сцен	Написана Л. Ревуцьким на основі інтродукції М. Лисенка. Три теми. 1. Тема героїчної боротьби народу (f) – осн. лейтмотив опери; 2. Тема пісні Кобзаря (f); 3. Тема хору «Засвістали козаченьки» (cis).	1. Сцена: народ і Кобзар: - Дума Кобзаря «Ой, кряче ворон»; a 2. Сцена Тараса з синами: - аріозо Тараса «Коли ж подужаний літами»; es - аріозо Андрія «Я йшов недавно повз майдан»; 3. Сцена народної непокори: - пісня Кобзаря «Ой, чи довго ще нам»; g - народ захищає Кобзаря від польських комісарів. +	1. Сцена Марильці: -хор дівчат «Ох, і хилить буйний вітер»; -аріозо Марильці «Я родилась у палатах»; a 2. Сцена Марильці, Татарки, Андрія - «От так статуя»; 3. Сцена з Воеводою: - - - «Чого замкнули двері?»	1. Сцена-монолог Насті: речитатив «Душа тремтить»; g - аріозо «От вік минув»; e - арія «Повернутися сподівані»; e 2. Сцена Тараса з синами і гостями: -хор «Слава нашим господарям»; D - пісня Тараса «Гей, літа орел»; a 3. Фінал: -речит. Товкача «Б'ю чолом ясній громаді» + - хор «Коло млину»; es -Тарас «Ну, сини, усе готово»; - аріозо Насті «Хто одніме в мене діти?» d	1. Сцена Тараса з козаками: - хор «Гей, не дивуйте»; c -речит. Тараса «Ет! Побабіли ми за нашим отаманом»; - арія Андрія «В похід!» C 2. Сцена виборів кошового; f 3. Фінал: - речит. Посланця «Братове, біда!» - хор «Рушаймо всі!»; c - хор «Засвістали козаченьки» cis +	1. Сцена Андрія: - речит. «Не спиться щось»; f - арія Андрія «Немов в тумані я бачу Київ»; As 2. Сцена Андрія і Татарки	1. Сцена молитви богомольців -хор «Милосердя нам отверзі двері»; b -Марильця, сльози»; b 2. Сцена А. і Марильці: - арія Андрія «Зоре моя вечірняя» G 3. Сцена Андрія з Воеводою «Козаче мій незнаний!»	1. Сцена Тараса з козаками: - речит. «Сю ніч нас ворог сонних обійшов»; h - аріозо Тараса «Що у світі є святіше?»; c + -Задорожний: «Був в ворожому полоні»; - монолог Тараса «Ох, яку тяженну каменюку»; es 2. Сцена Тараса і Андрія – речит. «А що тепер чинить?»; -Тарас «Орел був, не козак...»; cis - арія Остапа «Що ти вчинив?»; c 3. Фінал. Козак: «Батьку, наша перемога» + -орк. заключення +	
Етапи драматургії			Експозиція образів укр. народу, Тараса, Кобзаря, Остапа, Андрія. Зав'язка 1 лінії.	Експозиція образу Марильці. Зав'язка 2 лінії.	Розвиток 1 лінії.	Розвиток 1 лінії. Кульмінація 1 – рішення йти в похід	Розвиток 2 лінії		Кульмінація 2 – зрада Андрія

Зміст опери.

I дія, 1 картина. Площа в Києві перед Братським монастирем на Подолі. Старий **Кобзар** оповідає людям, що зібрались довкола, про героїчне минуле запорізьких козаків. І зараз, у важку для України годину, співак закликає постояти за вітчизну. З монастиря виходять **Тарас** із синами **Остапом та Андрієм**. Залишаючи їх у бурсі на навчання, він просить ченця виховувати молодих козаків у любові до рідної України. Андрій розповідає братові про зустріч із прекрасною панною, що зачарувала його. Наближається католицька процесія, яку очолюють Воевода з дочкою. Андрій впізнає в ній свою обраницю. Не слухаючи застережень Остапа, він вирішує будь-що домогтися зустрічі з нею.

2 картина. Дочка Воеводи **Марильця** мріє про бурсака, що сподобався їй. З'являється Андрій, що потай проникнув у замок. Марильця кокетує з Андрієм. Раптово чуються кроки Воеводи. Андрію допомагають заховатися. Почувши, як батько строго вимовляє дочці за її відмову знатному нареченому, відчуваючи своє приниження, Андрій вистрибує з вікна в сад. Втікача помічає прислуга. Однак служниця Татарка не видає Марильцю й завзято повторює грізному Воеводі, що в кімнаті нікого не було. Челяді не вдається піймати Андрія; Марильця радіє.

II дія. Дружина Тараса **Настя** з нетерпінням чекає синів. Нарешті вони з'являються в супроводі батька і юрби гостей. Тарас проголошує тост за те, щоб його сини зуміли відзначитися в бою з ворогами. Гості славлять молодих козаків. Тарас вирішує негайно ж відправляється з ними в Запорізьку Січ. Настя у розпачі.

III дія. Запорізька Січ. Тарас, полковник козацького війська, ратує за вибори нового кошового отамана: запорожці сидять без справи, а поляки тим часом терзають Україну! Козаки збираються на раду. Тривають палкі суперечки- кого обрати новим кошовим. Тарас пропонує кандидатуру Кирдяги, її підтримують. Відбувається ритуал посвячення Кирдяги в кошового. Гонець, що прибув з України, розповідає про безчинства поляків: церкви закриті, старшини замучені, гетьман по-зрадницькому вбитий у Варшаві. Єдине прагнення охоплює військо: скоріше в похід, помститися ворогові.

IV дія, 1 картина. Козаки осадили польську фортецю у Дубні. Ніч. Не спить лише Андрій, що мріє про Марильцю. Хтось тихо вимовляє його ім'я. Це Татарка, служниця панночки, що проникла сюди з фортеці через підземний хід. З жахом Андрій довідується, що його коханій загрожує голодна смерть. Зібравши харчі, він поспішає слідом за служницею у фортецю.

2 картина. Покої дубенського Воеводи. Поляки, виснажені довгою облогою, моляться про порятунок. З'являється Андрій. Засліплений красою Марильці, він згодний зріктися батьківщини заради неї. Воевода й імениті шляхтичі дякують козаку за допомогу. Однак, коли Андрій насмілюється просити руки Марильці, Воевода спалахує гнівом. Іезуїт радить Воеводі пообіцяти Андрієві шлюб з Марильцею, а далі обіцянку можна буде й скасувати. За його порадою і благаннями дочки, Воевода благословляє молодих і довіряє Андрію командування військом, надаючи йому чин полковника.

V дія. Тарас, обраний наказним отаманом, налаштовує козаків на штурм фортеці. Від козака Задорожного, що втік з полону, Тарас дізнається про зраду Андрія. Зав'язується бій. З фортеці на чолі польського війська виїжджає Андрій. Відбувається зустріч Тараса та Андрія. Тарас власноруч вбиває сина - зрадника. Запорозжці йдуть на приступ фортеці та здобувають перемогу.

6. Станіслав Пилипович ЛЮДКЕВИЧ (1879 – 1979). КАНТАТА «ЗАПОВІТ»

(текст Т. Г. Шевченка, 1934, 2 редакція – 1954, прем'єра – 1955, Київ)

Зміст, ідея	Заклик до боротьби та віра у світле майбутнє України та українського народу						
Форма, розділи	Одночастинна наскрізна (шість контрастних розділів)						
	Оркестровий вступ (Adagio funebre)	I (Adagio funebre) Експозиція фуги	II (Lento commodo espressivo)	III (Poco marziale tumultuoso)	IV (Maestoso)	V (Allegro energico)	VI - кода (Adagio maestoso)
Текст		«Як умру, то поховайте»	«Щоб лани широкополі...»	«Як понесе з України у синєє море...»	«Отоді я і лани, і гори...»	«Поховайте та вставайте...»	«І мене в сім'ї великій...»
Тональність	c-moll	c-moll	E-dur	c-moll	C-dur	c-moll	C-dur
Фактура		Імітаційна поліфонія	Народно-підголоскова поліфонія	Імітаційна поліфонія	Соло тенора	Імітаційна поліфонія	Акордова
Тематизм	Формування основного тематизму	Основне інтонаційне зерно	МОНОІНТОНАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК				
Характер, образно-інтонаційний зміст	Трагічний, похмурий	Епіко-трагедійний реквієм	Ліро-епічний пейзаж	Героїко-драматичний марш	Ліро-епічний відступ	Героїко-драматичне фугато	Ліро-епічний гімн
Драматургія	Експозиція			Драматичний епізод	Ліричний епізод - інтермеццо	Генеральна кульмінація	Просвітлення, катарсис
Особливості, новаторство	Невеликий вірш Т. Шевченка розгортається у величній вокально-симфонічній епічній твір з наскрізним розвитком. Монотематичний принцип розвитку тематизму. Незвичайне «тихе» ліричне закінчення твору.						

7. Левко Миколайович РЕВУЦЬКИЙ (1889 – 1977). КАНТАТА - ПОЕМА «ХУСТИНА»
(на вірш Т. Г. Шевченка «У неділю не гуляла»), 1923 р.; 2 редакція – 1944 р.

Тональність, темп, форма	G-dur. Moderato. Наскрізна форма поемного типу з рисами сонатності				
	Експозиція			Розробка	Реприза
	Вступ	Головна партія	Побічна партія		
Теми	Тема народу «У неділю не гуляла» G-dur Moderato	Тема Дівчини «Хустиночко мережана» G-dur Più tranquillo	Тема Чумака «Доле моя, доле!» g-moll Meno mosso	Тема народу «Та й заплакав, сіромаха...» g-moll – es-moll	Тема народу «А де ж тая мальована, шитая хустина?» g-moll Tempo I
Характер	Урочистий	Поетичний, ніжний, одухотворений	Скорботний	Напружений, трагічний	Вольовий, активний, драматичний
Жанрова основа	Веснянка	Лірична побутова пісня	Чумацька пісня	Думи, козацькі пісні	
Тембр	Хор, оркестрове tutti	Соло сопрано, струнні, арфа, гобой, кларнет	Соло тенора, дерево, струнні, арфа, валторни	Хор, оркестр	Хор, оркестр
Зміст твору	Розповідь про кохання та трагічну долю Дівчини та Чумака (вихід на узагальнення щодо важкого життя бідних людей)				
Етапи драматургії	Експозиція образів - характерів			Розвиток та драматизація образів у зв'язку з трагічними подіями (смерть Чумака)	Утвердження нового, драматичного характеру образів (авторський висновок)
	Епічний	Ліричний	Лірико-драматичний		
Особливості трактування жанру, новаторство	Риси поемності: 1. Наявність ліричних образів. 2. Поєднання лірико-оповідного тону (експозиція) та активної дії (розробка) з авторським узагальненням (реприза). 3. Вільна за побудовою композиція, що наближається до сонатної форми романтичного типу. 4. Симфонічна узагальненість образів. 5. Наскрізний розвиток та послідовне переосмислення основної теми.				

8. ЛЕСЯ ДИЧКО (1939). КАМЕРНА КАНТАТА «ЧОТИРИ ПОРИ РОКУ» (1975)
для мішаного хору а capella на тексти українських народних календарно-обрядових пісень

Частини, розділи	I частина Весна		II частина Літо			III частина Осінь		IV частина Зима	
Зміст	Гімн весні, радості, оновленню природи та світу		Звичайне життя, де є місце і важкій праці, і ліричним переживанням, і розвагам			Оспівування багатств, якими наділяє людину природа		Народна обрядова картина щедрування	
Форма	Подвійні варіації		Тричастинна безрепризна АВС			Вільно трактована куплетна (мікроцикл на двох темах із приспівом)		Вільна, близька до партесних творів (чергування туттійних та ансамблевих епізодів)	
Тематизм	1 тема «Вийди, вийди, Іванку»	2 тема «Благослови, мати»	А «Ой петрівочка, мала нічка»	В «Ой нас чотири подружечки»	С «А ми кривого танцю йдем»	1 тема «Ой на горі жита много»	2 тема «Дівка Явдошка сіяла пшеницю»	1 тема «Щедрий вечір, добрий вечір»	2 тема – сучасне вітання з Новим роком
Характер	Жвавий, веселий, грайливий	Оповідний, урочистий	Спокійний, оповідний	Ліричний, світлий	Енергійний, веселий, гумористичний	Епічний, оповідний	Ліричний, грайливий	Радісний, величний, прославний	
Жанрова основа	Веснянки		Петрівочні пісні та ігри			Обжинкові		Щедрівки	
	Пісенно-танцювальна	Речитативна	Пісенно-декламаційна	Пісенно-танцювальна	Танцювальна	Речитативна	Пісенно-танцювальна	Декламаційна	Пісенна
Тембр	Сопрано, альти, потім хор	Альт і тенор в унісон	Альт соло + жіночий хор	Сопрано соло + жіночий хор	Тенора, баса + мішаний хор	Мішаний хор	Мішаний хор	Мішаний хор	
Драматургія	Епічний принцип зіставлення картин життя та ритуальних звичаїв народу. Спрямованість до фіналу – образно-сислової кульмінації твору.								
Особливості, новаторство	Використання самих автентичних поетичних текстів народних пісень без музичної складової (принципова позиція Л. Дичко). Створення власних оригінальних музичних образів, що органічно пов'язані з народним мелосом. Належність твору до напрямку «нової фольклорної хвилі» (неофольклоризму): органічне поєднання народних текстів та музично-стилістичних новацій.								

**9. К. В. ГЛЮК. Опера «ОРФЕЙ» (Відень, 1762 – 1 ред., Париж, 1774 – 2 ред.
лібрето Р. Кальцабіджі за мотивами античного міфу)**

Ідея	1. Оспівування кохання, готовності до самопожертви заради врятування коханої людини. 2. Прославлення могутньої сили мистецтва. 3. Високе моральне начало у людині здатне забезпечити перемогу над злом, над жахіттям смерті.								
	I дія				II дія			III дія	
Місце дії	Біля гробниці Еврідіки				1 картина. Біля входу в Аїд.		2 картина. Єлісейські поля.		Вихід з Аїду
Дійові особи	Орфей, Амур (Ерос), пастухи і пастушки				Орфей, фурії, демони		Орфей, Еврідіка, блаженні тіні		Орфей, Еврідіка, Амур
Сцени	1	2	3	4	1	2	3	1	2
Послідовність номерів	- хор «Як сумно вітер мирт колише»; - 2 речитативи Орфея; - пантоміма (мімічна сцена).	- арія Орфея «О, друг бесцінний»; -3 речитативи Орфея.	Дві арії Амура (Ероса)	- речитатив Орфея; - оркестрова постлюдія	- оркестровий вступ; - хор фурій «Хто тут блукаючий...»; - балет (танок фурій); - 1 арія Орфея «О, почуйте мене, молю»; - 2 арії Орфея «Цій скорботі не зрівнялись»; - 3 арія Орфея «Заклинаю»	- балет блаженних тіней; - соло флейти («Мелодія») - арія Еврідіки «Мир и радість»; - арія Орфея «Небесне світло...»	Елізіум	-діалог Орфея та Еврідіки; - арія Еврідіки «О, жереб зловісний!»; арія Орфея «Загубив я Еврідіку»	Фінал
Форма	Рондо (А (хор) – В (речитатив+пантоміма) – А (хор) – С (речитатив) – А (хор))	Рондо (рефрен – арія Орфея)			Наскрізна сцена – діалог (рондо): А (хор)-В (1 арія О.) – А (хор) – С (2 арія О.) – А (хор) – Д (3 арія О.) – А (хор)			Рондо	
Тональність	c – moll	F – dur			c - f - f - f	d – moll		C – dur	C – dur
Оркестр					Вступ – характеристика світу зла	Прозора інструментовка			
Етапи драматургії	ЕКСПОЗИЦІЯ		ЗАВ'ЯЗКА (звістка богів)		РОЗВИТОК КОНФЛІКТУ Людина - Рок (Орфей - фурії)			Кульмінація і розв'язка (смерть Еврідіки)	Щаслива розв'язка

ЗМІСТ ОПЕРИ.

Дія I. Орфей оплакує смерть своєї дружини на її могилі, куди приходять також німфи й пастухи, щоб віддати їй належне. Зворушений Зевс дає співакові через Амура дозвіл, щоб він відправився в пекло, і приніс його дружину назад у світ живих. На зворотньому шляху Орфею, однак, не буде дозволено дивитися на Еврідіку.

Дія II. Орфей стає біля воріт пекла, і його музика заспокоює гнів фурій. Кохану жінку Орфей зустрічає на Єлісейських полях.

Дія III. Повертаючись до землі, Орфей дотримується умови Зевса, однак його непокоїть поведінка Еврідіки. Вона не розуміє чому Орфей не дивиться на неї, невже він більше її не кохає? Орфей обертається і в цей момент втрачає Еврідіку знову. Коли у відчаї Орфей вирішує вкоротити собі віку, його зупиняє Амур, і, на відміну від міфу, але відповідно до тенденцій часів Глюка, повертає до життя дружину Орфея.

10. В. А. Моцарт. Опера «ВЕСІЛЛЯ ФІГАРО» (Відень, 1786, лібрето Л. да Понте за п'єсою Бомарше)

Ідея	Моральна перевага слуги в боротьбі з Графом за свої права та людську гідність			
Конфлікт	СОЦІАЛЬНИЙ – Фігаро (слуга) -- Граф Альмавіва (аристократ)			
Жанр	Лірична комедія характерів			
Дії, картини	I дія, 1 картина	2 картина	II дія, 1 картина	2 картина
Час, місце дії	РАНОК. Порожня кімната в замку.	ДЕНЬ. Кімната Графини.	ВЕЧІР. Зал у палаці.	НІЧ. У парку.
Дійові особи	Фігаро, Сюзанна, Керубіно, Граф, Бартоло, Базиліо, Марцеліна	Ті ж, Графиня, садівник Антоніо.	Ті ж, суддя Курціо, Барбаріна.	Всі
Послідовність номерів	<p>Увертюра (сонатна форма без розробки) D</p> <p>1. Дует Сюзанни та Фігаро «Вісім... десять...» C</p> <p>2. Дует С. та Ф. «Вночі раз потреба у пані до тебе...» B</p> <p>3. Каватина Фігаро «Якщо захоче пан пострибати» F</p> <p>4. Арія Бартоло «Помста...» D</p> <p>5. Дует Марцеліни та Сюзанни «Дозвольте» A</p> <p>6. Арія Керубіно «Я не можу про це розказати» B</p> <p>7. Терцет: Граф, Базиліо, Сюзанна «Що я чую?» B</p> <p>8. Хор «Свято весільне» G</p> <p>9. Арія Фігаро «Хлопчик жвавий» C</p>	<p>10. Арія Графини «Бог кохання» Es</p> <p>11. Арія Керубіно «Серце хвилює жарка кров» B</p> <p>12. Арія Сюзанни «Коліна приклоніть» G</p> <p>13. Терцет: Граф, Графиня, Сюзанна «Сюзанна, виходьте» C</p> <p>14. Дует Сюзанни та Керубіно «Скоріше відкривайте» G</p> <p>15. ФІНАЛ Es</p> <p>а) Дует (Граф-Графиня). б) Терцет (ті ж та С). в) Квартет (ті ж та Ф); г) Квінтет (+Антоніо). д) септет Граф, Графиня, Сюзанна, Фігаро, Марцеліна, Бартоло, Базиліо) K</p>	<p>16. Дует Граф - Сюзанна «Скажи, навіщо» a</p> <p>17. Речитатив і арія Графа «Від заздрощів згоряючи» D</p> <p>18. Суд. Секстет (Фігаро, Марцеліна, Бартоло, Граф, Курціо, Сюзанна) «Син втрачений» F</p> <p>19. Речитатив і арія Графині «Ах, куди зайшло ти, сонце світле кохання» c</p> <p>20. Лист. Дует Сюзанни і Графині «Я чекаю лише вітру» B</p> <p>21. Хор «Ми сьогодні рано встали» G</p> <p>22. Квартет: Марцеліна, Фігаро, Граф, Графиня C</p> <p>23. Хор «Молоді наречені» (Графу передають листа) C</p>	<p>24. Арія Барбаріни «Я впустила, втратила я» f</p> <p>25. Арія Марцеліни «Баран зі своєю вівцею»</p> <p>26. Арія Базиліо «В ті роки»</p> <p>27. Речитатив і арія Фігаро «Чоловіки, прокиньтесь!» B</p> <p>28. Речитатив і арія Сюзанни Прийди, мій милий друже» F</p> <p>29. ФІНАЛ (розв'язка) D</p>
Тональний план опери				
Драматургія	1. Експозиція. 2. Зав'язка ліній: а) Фігаро – Граф; б) Фігаро - Марцеліна.	3. Розвиток конфлікту. 4. Перша кульмінація.	5. Розв'язка лінії Фігаро – Марцеліна та Бартоло.	2 кульмінація та розв'язка ліній Фігаро-Граф, Граф-Графиня.

Зміст опери. Дія відбувається в замку графа Альмавіви біля Севільї у середині XVIII ст.

Дія I. Картина 1. Покоївка графині Розіни — Сюзанна і камердинер графа Альмавіви — Фігаро готуються до весілля. «Щедрий» граф запропонував молодим кімнату, що з'єднує його покої з покоями графині, і Фігаро вимірює - де поставити шлюбне ліжко. Фігаро задоволений, але Сюзанна рішуче відмовляється від «подарунка». Вона розповідає, що Базиліо, довірений графа, вже давно робив їй недвозначні пропозиції, і вона підозрює, що Альмавіва напевно хоче скористатися правом першої ночі. Фігаро визнає слушність сказаного Сюзанною і вирішує провчити графа. Шлюбні Фігаро і Сюзанни також намагаються перешкодити ключниці Марцеліна та доктор Бартоло. Бартоло досі не забув, як спритний циркульник Фігаро завадив йому одружитися з красунею Розіною, влаштувавши їй шлюб із Альмавівою. Зараз мстивий старий вирішив скористатися нагодою, щоб розправитися з Фігаро. Свого часу Фігаро позичив у Марцеліни гроші і письмово зобов'язався у разі несплати одружитися з нею. Бартоло обіцяє Марцеліні, що заради помсти знайде правові підстави для цього. Сюзанну відвідує паж Керубіно. Він розповідає про свою любов до графині. Втім, юнак закоханий в усіх

жінок замку і тому часто потрапляє в неприємні ситуації. Зовсім недавно граф застав його наодинці з дочкою садівника, Барбаріною, і, розгнівавшись, наказав забиратися геть із замку. Тільки заступництво графині може пом'якшити гнів Альмавіви, і Керубіно просить Сюзанну замовити за нього слівце перед графинею. Але, як на гріх, з'являється граф. Зачувши його наближення, Керубіно з переляку ховається за кріслом і мимоволі стає свідком того, як сам граф Альмавіва намагається здобути прихильність Сюзанни і просить побачення з нею. Однак і його світлості доводиться ховатися за кріслом, тому що входить учитель співу, Базиліо. Граф чує розповідь Базиліо про любов Керубіно до графині. Не тямлячи себе від обурення, Альмавіва вискакує зі своєї схованки і раптово знаходить Керубіно. Розгніваний граф вважає, що пажу вже досить бавитися і відправляє його на офіцерську службу до Севільї. Входить Фігаро з місцевими жителями, дякуючи графові за те, що першою парою, що зможе гідно оцінити скасування несправедливого закону першої ночі, стануть саме він і Сюзанна. Довідавшись про долю Керубіно, він малює перед ним непросту картину суворого солдатського життя, з якого вся розкіш, а особливо жінки, буде повністю виключена. Керубіно в розпачі.

КАРТИНА 2. Графиня страждає через невірність Альмавіви. Входить Сюзанна, вона виправдовується перед графинею, сказавши їй, що граф не намагався «спокусити» її, він тільки запропонував їй грошовий контракт в обмін на її прихильність. Входить Фігаро, він знає про інтриги графа і ділиться своїм планом. Згідно з ним, Сюзанна погодиться на побачення з графом, однак, замість Сюзанни в саду з'явиться переодягнений паж Керубіно. Фігаро хоче заманити графа на це побачення, де він може бути спійманий на місці злочину. Це повинно змусити графа погодитися на його шлюб із Сюзанною. Фігаро йде. Приходить Керубіно, готовий до співпраці. Сюзанна закликає його заспівати пісню, яку він написав для графині. Після пісні, графиня, побачивши направлення Керубіно до війська, зауважує, що граф був у такому поспіху, що забув поставити печатку. Вони починають одягати Керубіно у жіночий одяг і Сюзанна виходить, щоб принести стрічку. У цей час почулися кроки Альмавіви і Керубіно змушений був сховатися в кімнати графині. Однак ревнивий граф помічає, що двері кімнати замкнені. Графиня, побоюючись реакції чоловіка на присутність пажа, не хоче відкривати двері у свою кімнату. Переляканий Керубіно намагається сховатися, однак шум від його рухів підсилює підозрілість графа. Графиня каже йому що це Сюзанна приміряє свою весільну сукню. У цей момент, Сюзанна знову входить непомітно. Розлючений граф вимагає від Розіни ключі і, не отримавши його, іде разом з графинею за інструментом, щоб зламати двері. Коли вони виходять, Керубіно і Сюзанна виходять зі своїх сховищ, Керубіно тікає, стрибнувши через вікно в сад, а Сюзанна зачинається у кімнати графині. Граф повертається і намагається потрапити до кімнати дружини, але звідти виходить Сюзанна. З'являється садівник Антоніо, розлючений тим, що Керубіно, стрибаючи з вікна, пошкодив клумбу. Входить Фігаро і щоб врятувати Керубіно, заявляє, що стрибав з вікна і пошкодив клумбу саме він. З'являються Марцеліна, Базиліо і Бартоло — вони вимагають у графа суду над Фігаро, який підписав договір про те, що він поверне Марцеліні в строк грошовий борг, в іншому ж випадку має одружитися з нею. Весілля відкладається.

ДІЯ II. Картина 1. Сюзанна погоджується на побачення з графом. Тим часом суд вирішує справу на користь Марцеліни, що вигідно графові. Натомість поступово з'ясовується, що Фігаро є сином Марцеліни, якого вкрали свого часу розбійники. Марцеліна радіє і не заперечує проти шлюбу Фігаро з Сюзанною. Графиня не полишає думки провчити чоловіка, і вирішує прийти на побачення з графом в одязі Сюзанни. Сюзанна диктує записку до графа. Керубіно прибуває в замок у групі сільських дівчат. Його хапає Антоніо і граф хоче покарати Керубіно. Але дочка садівника Барбаріна, нагадує йому про публічно дану обіцянку і Граф дає дозвіл на шлюб Керубіно і Барбаріни.

Картина 2. Фігаро не знає планів графині і Сюзанни. Спостерігаючи, як Сюзанна передає графові лист, він підозрює її у зраді і вирішує відслідкувати побачення Сюзанни і помститися їй. Ніч в саду сповнена непорозуміннь: граф не пізнає переодягнену графиню і, приймаючи її за Сюзанну, залицяється до неї. Фігаро спостерігає цю сцену, коли до нього підбігає Сюзанна, одягнена в сукню графині. Фігаро, вважаючи, що говорить з графинею, доповідає їй про залицання чоловіка. Тут же по голосу він пізнає Сюзанну, але не видає цього, і, щоб її провчити, говорить їй про своє пристрасне кохання. Обурена Сюзанна, думаючи, що Фігаро звертається з любовними промовами до графині, дає йому кілька ляпасів, які він приймає з задоволенням. Приходить граф, який шукає Сюзанну. Фігаро, щоб розіграти графа, ефектно висловлює своє пристрасне кохання графині. Граф скликає людей, щоб викрити свою дружину і Фігаро й покарати їх. Але з альтанки виходить справжня графиня і знімає маску. Всі вражені цією несподіванкою, а граф змушений просити у своєї дружини пробачення і дати остаточний дозвіл на шлюб Фігаро і Сюзанни. Опера закінчується веселим ансамблем.

11. В. А. МОЦАРТ. Опера «Дон Жуан» (Прага, 1787, лібрето Л. да Понте за середньовічною іспанською легендою)

Ідея	Поверхова: порок має бути покараний. Глибинна: життя прекрасне, у ньому є і радість, і страждання. Людина може обирати: підкорятись загальному моральному закону або відкидати його, надавши перевагу повному втіленню власного «Я». Проте завжди за дар Життя Людина розплачується неминучістю Смерті – тут вибору немає.								
Кон-флікт	Складний, подвійний: моральний (порок та чеснота), що не отримує розв'язки, та філософський (Життя та Смерть), що має розв'язку наприкінці опери. Втілений через протиставлення двох контрастних інтонаційно-образних сфер: Командор (мінор, одноплановість мелодики, декламаційність, складні гармонії) – Дон Жуан (мажор, мелодичне розмаїття (переважає діатоніка, але в сценах «зваблення» – хроматика), маршевість, танцювальність, проста T-D гармонія).								
Жанр	Drama giocoso («весела драма»). Синтез opera buffa (структура, комічні персонажі (Лепорелло, Церліна, Мазетто), сценічні ситуації, загальний веселий тон) та opera seria (деякі персонажі («месники»), типи арій, глибина переживань героїв).								
Дії	I дія				II дія				
Сцени	1	2	3	4	1	2	3	4	
Час та місце дії	Ніч. Біля будинку Командора.	Ранок. Міська площа.	День. Біля замку Дон Жуана.	Зал у замку Дон Жуана.	Вечір. Біля будинку донни Ельвіри.	Будинок донни Анни	Кладовище. Будинок донни Анни	Зал у замку Дон Жуана.	
Дійові особи	Дон Жуан, Лепорелло, Командор, Анна, Оттавіо	Ельвіра, Дон Жуан, Лепорелло	Усі	Усі	Дон Жуан, Лепорелло, Ельвіра	Усі	Дон Жуан, Лепорелло, статуя Командора	Усі	
Послідовність сцен	Увертюра: вступ (інт. сфера Командора, d-moll) та сонатна форма (інт. сфера Дон Жуана та Лепорелло, D-dur). 1. Інтродукція: - арія Лепорелло «Мусиш день і ніч служити» F - тріо (донна Анна, Дон Жуан, Лепорелло); - поєдинок d тріо «Ах, на поміч» f (Командор, Дон Жуан, Лепорелло 2.Речитатив та дует	3. Арія донни Ельвіри «Ах, ти гультай мерзенний» 4. Арія Лепорелло «Люба пані, ось у мене є список»: D - «Ось дивіться!»; - «Він в білявці любить скромність»	5. Дует та хор «Наша молодість вже не повернеться» G-dur 6. Арія Мазетто «Зрозумів я» F 7. Дует Дон Жуана та Церліни «Рученьку дай, кохана» A . Арія Ельвіри .«Біжи як можеш швидко». 9. Квартет. 10. Арія д. Анни «Тепер все відомо» D	11. Арія Дон Жуана («з шампанським») «Хай вина ллються» D 12. Арія Церліни «Покарай мене, Мазетто» F 13. ФІНАЛ.	14. Дует Дон Жуана та Лепорелло «Ти геть безглуздий». 15. Арія донни Ельвіри «О, серце, заспокойся». 16. Серенада Дон Жуана «О, підійди до віконця» D 17. Арія Дон Жуана «Сюди вам треба рухатись» F 18. Арія Церліни «Засібно я знаю» C	19. Секстет («месники», Лепорелло, Мазетто, Церліна). 20. Арія Лепорелло «Ах, пани, благаю вас». 21. Арія донна Оттавіо.	22. Дует Дон Жуана та Лепорелло «О, статуя поважна» E 23. Арія донни Анни.	24. ФІНАЛ. «Ось вечера вже готова». Статуя Командора: Запросив ти, і я з'явився» d	
Етапи драматургії	Експозиція. Смерть Командора – розв'язка інтродукції та зав'язка подальшої дії .						РОЗВИТОК		Кульмінація та розв'язка

ЗМІСТ ОПЕРИ. Дія відбувається у Севільї у XVII ст.

Дія I. Сцена 1. Лепорелло скаржить на свою нелегку долю слуги Дон Жуана: йому доводиться терпіти всілякі негаразди, іноді навіть ризикуючи життям. Дон Жуан проникає в будинок донни Анни. Вона кличе по допомогу, і на захист її честі виступає старий Командор, її батько. Дон Жуан вбиває його й ховається разом із Лепорелло. Донна Анна та її наречений дон Оттавіо присягаються помститися.

Сцена 2. Спокушена й кинута Дон Жуаном донна Ельвіра шукає невірною коханця. Не бажаючи зустрічі з нею, Дон Жуан посилає Лепорелло, щоб той скоріше позбувся неї. Лепорелло намагається втішити донну Ельвіру і показує їй величезний список коханок Дон Жуана.

Сцена 3. Тим часом Дон Жуан потрапляє на сільське весілля і спокушає Церліну, наречену селянина Мазетто. Церліну рятує донна Ельвіра, відкриваючи їй очі на справжні наміри Дон Жуана. Замасковані дон Оттавіо, донна Анна та донна Ельвіра (надалі – «месники») шукають Дон Жуана, донна Анна впізнає його голос. Вони звинувачують Дон Жуана у вбивстві Командора.

Сцена 4. Сільське свято продовжується. Але усі — у тому числі Церліна й Мазетто — повстають проти Дон Жуана. Він перекладає провину в спробі звабити Церліну на Лепорелло, але йому не вірять. Дон Жуану вдається уникнути неминучої розправи.

Дія II. Сцена 1. Дон Жуан залицяється до служниці донни Ельвіри. Щоб викликати довіру дівчини, він примушує Лепорелло помінятися з ним одягом і відволікти увагу донни Ельвіри. Так, в одязі Лепорелло, Дон Жуану вдається знову обдурити «месників» і побити Мазетто, помстившись йому за порушення власних планів. Церліна втішає Мазетто.

Сцена 2. «Месники» зустрічають Лепорелло (в одязі Дон Жуана) і намагаються розправитися з ним. Лепорелло розкриває обман Дон Жуана і благає про помилування.

Сцена 3. Дон Жуан та Лепорелло зустрічаються на кладовищі, де похований Командор. Дон Жуан насміхається над статуєю і примушує Лепорелло запросити її до себе в гості. Нажаханий Лепорелло бачить, як статуя киває головою на знак згоди.

Сцена 4. Весела вечерея в замку Дон Жуана переривається приходом Статуї Командора. Командор жадає від грішника каяття, але після відмови Дон Жуана захоплює його в пекло. «Месникам», що прийшли сюди, прагнучи розправи, все розповідає Лепорелло. У фіналі усі застерігають глядача — от що чекає всіх розпусників.

12. Р. ВАГНЕР. ОПЕРА «ЛОЕНГРИН» (1848, Дрезден, лібрето Р. Вагнера за середньовічною німецькою легендою)

	Вступ	I дія			Вступ до 2 д.	II дія					Вступ до 3 д.	III дія		
		1 картина	2 картина			Площа перед королівським палацем						1 картина		2 картина
Місце дії	Вступ монологічного типу. Лоенгрін – посланець Грааля	Антверпен. Берег річки Шельди			Світ зла						Свято з нагоди одруження Ельзи та Лоенгріна	1 картина		2 картина
Послідовність сцен та їх короткий зміст		Сцена 1	Сц. 2	Сц. 3		1	2	3	4	5		Спальня молодят		Берег річки Шельди
Дійові особи		Фрідріх розповідає Королю про «злочин» Ельзи	Суд над Ельзою	Поря-тунок Ельзи (поява Лоенгріна)		Фрідріх та Ортруда будують підступні плани. Вони поселяють в душі Ельзи сумнів у походженні Лоенгріна та переконують її порушити клятву, що вона йому дала.						1	2	3
Етапи драматургії		Король Генріх, Фрідріх Тельрамунд, Ортруда, Глашатай, дворяни	Ті ж, Ельза	Ті ж, Лоенгрін		Фрідріх, Ортруда	Ті ж, Ельза	Фрідріх, дворяни	Ті ж, Ельза, Ортруда	Ті ж, Король, Лоенгрін		Ельза, дами, Лоенгрін, Король, воїни	Ельза та Лоенгрін	Король, дворяни, Ельза, Лоенгрін, Ортруда
Лейтмотиви (15)		Експозиція світлих образів. Зав'язка				Світ зла. Розвиток.							Кульмінація	Розв'язка
Важливі музичні фрагменти		Короля Фрідріха Тельрамунда	Ельзи, божого суду, Лоенгріна Грааля	Лоенгріна (2), лебедя, заборони, Ельзи, божого суду		Злих сил	Злих сил, Ельзи, Лоенгріна	Короля	Ельзи	Заборони, злих сил			Кохання, Лоенгріна, заборони	Короля, Грааля, Лоенгріна, лебедя
		Л/м Лоенгріна (А)	Розповідь Ельзи про віщий сон (As)	Поява Лоенгріна (А)		Л/м злих сил (fis)		Арієтта Ельзи (G)				Дві теми свя-а	Весільний хор (В)	Дует Лоенгріна та Ельзи (Е)

ЗМІСТ ОПЕРИ. Дія відбувається у Німеччині під час правління короля Генріха Птахолова у XII ст.

Дія I. Берег річки Шельди. Герольд оголошує прибуття короля Генріха, що збирає війська по всій Німеччині. Фрідріх звертається до короля й розповідає, що після смерті герцога Брабанта він взяв на себе опіку над дітьми герцога - Ельзою й Готфрідом, який незабаром зник. Фрідріх звинувачує Ельзу у вбивстві брата й сам висловлює надії отримати владу, тим більше що його дружина Ортруда походить із роду, що колись був при владі.

З'являється Ельза, від неї чекають виправдання, але вона поводить дивно й все марить про лицаря, що з'явився їй у сні. Призначається «Божий суд». Ельза впевнена, що посланий Богом лицар з'явиться, щоб захистити її. Герольд запитує, чи є охочі виступити замість Ельзи на суді. Коли надії вже не залишається, на річці з'являється човен, запряжений лебедем, а в ньому незнайомий лицар (Лоенгрін). Він готовий стати на сторону Ельзи й просити її руки, за умови, що вона ніколи не буде запитувати, хто він і звідки. Відбувається двобій, у якому Лоенгрін перемагає Фрідріха, але дарує йому життя. Загальна радість.

Дія II. Фрідріх оплакує втрату своєї честі, що прирікає його на вигнання, і дорікає Ортруді, що вона змусила його неправдиво звинуватити Ельзу, яка в дійсності невинна — це довів Божий суд. Ортруда звинувачує його в боягузстві й говорить, що на стороні Лоенгріна був не Бог, а чаклунство. Треба переконати Ельзу запитати героя про його походження, тоді він втратить чаклунську силу, а честь Фрідріха буде відновлена.

На балконі з'являється Ельза, переповнена своїм щастям. З'являється Ортруда, вона намагається посіяти в душі дівчини сумнів відносно її нареченого.

Ранок. Герольд повідомляє про вигнання Фрідріха й про весілля Ельзи й Лоенгріна, який завтра повинен очолити військовий похід.

До собору наближається Ельза зі свитою. Раптом Ортруда кидається їй напереріз. Щоб помститися вона висміює Ельзу, адже та навіть не знає, хто її наречений. Після появи короля і Лоенгріна Ортруда змушена відступити. Тоді з'являється Тельрамунд, йому вдається захопити увагу обурених людей. Фрідріх звинувачує Лоенгріна в чаклунстві, але той відкидає звинувачення. Процесія входить до собору, однак у душі Ельзи зароджується сумнів.

Дія III. Пишно святкується весілля Ельзи й Лоенгріна. Хор прославляє молодих. Коли гості йдуть, Ельза висловлює Лоенгріну свої сумніви. Запевнення останнього про його високе походження лякають її ще більше — вона боїться, що колись він її покине й повернеться у свою країну. Зрештою Ельза прямо задає йому фатальне питання. У цей момент підкрадається Фрідріх зі своїми спільниками й нападає на Лоенгрін але останній вбиває його.

Ранок. При великому скупченні народу Лоенгрін повідомляє королеві, що не зможе очолити похід. Він змушений розповісти про своє походження — він один з лицарів Граалю. Оскільки Ельза порушила свою обіцянку й виявила недовіру, він змушений залишити її. Лоенгрін каже, що якби він зміг залишитися хоч на рік, до Ельзи б повернувся її брат. Наближається лебідь із човном. Ортруда, що впевнена у своїй перемозі, повідомляє, що цим лебедем і є зачарований нею Готтфрід. Після молитви Лоенгріна лебідь приймає людську подобу. Лицар Граалю відпливає. Ельза від горя падає непритомною.

**13. Дж. ВЕРДІ. Опера «РІГОЛЕТТО» (Мілан, 1851,
лібрето Ф. Піаве за мотивами драми В. Гюго «Король розважається»)**

Ідея	Засудження соціальної нерівності у суспільстві, гаряче співчуття до пригнічених та згнаньблених			
Конфлікт	Соціальний та психологічний (Ріголетто – Герцог).		Внутрішній конфлікт особистості (Ріголетто, Джильда)	
Жанр	РЕАЛІСТИЧНА		МУЗИЧНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДРАМА	
Дії	I дія		II дія	III дія
Картини	1 картина	2 картина		
Місце дії	Палац Герцога. Бал (вечір)	Передмістя Мантуї (пізно ввечері)		Палац Герцога (ранок)
Послідовність сцен.	1. Прелюдія + с Інтродукція As	6. «Навіки старцем проклятий я» + с Дует Ріголетто і Спарафучіле F	11. Прелюдія та сцена: а) арія Герцога «Бачу голубку милу» d	15. Прелюдія та сцена (Ріголетто, Джильда, Герцог, Спарафучіле) a
Тональний план опери.	2. Балада Герцога «Та чи інша» As	7. Сцена та дует Ріголетто та Джильди: а) монолог Ріголетто «З ним ми рівні» + с б) дует (Ріголетто та Джильда) «Мій батько!»	12. Сцена та арія Ріголетто: а) пісенька Ріголетто «Ла-ра, ла-ра...» c	Пісенька Герцога «Серце красуні...» H
	3. Менует та ригодон. Поява Ріголетто As	в) аріозо Р. «Не говори про неї зі мною» As г) дует (Р. та Дж.) «Його сум, його туга» as	б) розмова з придворними; в) арія «Куртизани, створіння порока» Викриття пороків суспільства г) «Панове, змилуйтесь...» Des	16. Квартет (Джильда, Ріголетто, Герцог, Маддалена) «О, красуня молода» Des
	4. Сцена і хор, розмова придворних As	д) дует-діалог (Герцог та Джильда) «Відкрийте Ви ім'я мені»	13-14. Сцена і дует Р. і Джильди: а) діалог Р. і Дж. Des	17. Сцена (Буря)
	5. Поява Монтероне + Глузування Ріголетто	е) аріозо Р. «О, збережи розкішну квітку» Es ж) речитатив Р. (поява Герцога)	б) аріозо (розповідь) Джильди «В храм я прийшла покірно» e	18. Сцена та терцет (Джильда, Спарафучіле, Маддалена)
	Прокляття + Хор придворних «Старий недоумок» des	8. Сцена та дует Джильди і Герцога «Вір мені...» V 9. Арія Джильди «Серце радості повне» E 10. Викрадення Джильди + с Хор придворних «Тихіше, тихіше» Es	в) дует Р. і Дж. «Плач же, плач...» г) стража веде Монтероне + с д) дует Р. і Дж. «Так, настав час жахливої помсти» As	19. Фінал + Des, des
Л/м +	ЛЕЙТМОТИВ ПРОКЛЯТТЯ			
Етапи драматургії	ЕКСПОЗИЦІЯ ТА ЗАВ'ЯЗКА		ПОГЛИБЛЕННЯ КОНФЛІКТУ	
	Прокляття Монтероне	Викрадення Джильди		КУЛЬМІНАЦІЯ ТА РОЗВ'ЯЗКА
			Ріголетто – викривач	Ріголетто – месник
	Ріголетто – блазень	Ріголетто – батько		

Зміст опери. Дія відбувається в Мантуї (Італія) у XVI ст.

Дія I, картина 1. Бал в палаці герцога Мантуанського. Герцог залицяється до графині Чепрано, викликаючи ревності її чоловіка. Блазень Ріголетто знущається над графом Чепрано та радить герцогу цієї ж ночі викрасти чарівну графиню; осканенний Чепрано клянеться помститися Ріголетто. Веселощі балу порушуються появою графа Монтероне, який вимагає від герцога повернути йому дочку. Ріголетто глузує над Монтероне. Герцог наказує узяти графа під варту. Монтероне загрожує герцогу помстою за безчестя дочки та проклинає Ріголетто.

Картина 2. Прокляття Монтероне не дає спокою Ріголетто. Повертаючись пізно ввечері додому, він зустрічає найманого вбивцю Спарафучіле, який пропонує йому свої послуги. Ріголетто занепокоєний долею своєї дочки Джильди, що живе в глухому передмісті зі служницею Джованною. Він заборонив їй виходити з будинку, боячись герцога і його розбещеної челяді. Одного разу в церкві Джильда зустріла юнака, чия краса полонила її. Несподівано дівчина бачить його перед собою. Це герцог, переодягнений студентом. Він палко присягається Джильді у вічному коханні. Залишившись на самоті, дівчина віддається солодким мріям. А тим часом біля будинку Ріголетто збираються придворні: вони задумали викрасти Джильду, вважаючи її коханкою Ріголетто. З похмурими передчуттями Ріголетто повертається додому і в темряві стикається з ними. Щоб розсіяти підозри блазня, один з придворних розповідає про підготовлене викрадення графині Чепрано, що живе поруч. Ріголетто погоджується допомогти придворним. Тоді йому надягають маску, пов'язавши її зверху хустиною. Здалеку доносяться приглушені крики Джильди. Ріголетто зриває пов'язку і з жахом переконується, що його дочка викрадена.

Дія II. Герцог засмучений: прекрасна незнайомка зникла, всі пошуки виявилися марними. Придворні, бажаючи розвеселити його, розповідають про нічну пригоду — коханка Ріголетто тепер у палаці. Герцог радісно поспішає до своїх покоїв. Наспівуючи пісеньку, входить Ріголетто; він всюди шукає доньку, приховуючи відчай під удаваною безтурботністю. Дізнавшись, що Джильда у палаці, він гнівно вимагає, щоб йому повернули дочку, але придворні глухі до погроз та благань блазня (арія «Куртизани, створіння пороку», («*Cortigiani, vil razza dannata*»)). Ріголетто клянеться помститися за ганьбу дочки; зустріч з Монтероне, якого ведуть у темницю, укріплює його рішучість. Джильда зі страхом благає батька вибачити герцога.

Дія III. Будинок Спарафучіле на березі річки. Глуха ніч. Приходить переодягнений герцог; він захоплений новою пристрастю — до красуні Маддалени, сестри бандита Спарафучіле (тут звучить знаменита арія герцога — «Серце жіноче до зрад охоче», *La donna è mobile*). Переконавшись у зраді коханого, Джильда прощається зі своїми світлими мріями. Батько відсилає її у Верону; переодягнувшись в чоловічий костюм, вона повинна сьогодні вночі покинути Мантую. Ріголетто залишиться, щоб заплатити Спарафучіле за вбивство та самому кинути в річку труп ненависного герцога. Починається гроза. Маддалена, зачарована молодим красенем, просить брата помилувати його. Після довгих умовлянь Спарафучіле погоджується вбити першого, хто постукає в двері. Цю розмову чує Джильда; вона як і раніше любить герцога та прийшла сюди, щоб попередити його про небезпеку. Для порятунку коханого Джильда готова віддати життя. Вона сміливо входить у будинок бандита. Гроза стихає. Повертається Ріголетто. Спарафучіле виносить мішок з мертвим тілом. Блазень радіє: нарешті за нього помстилися! Збираючись кинути труп у річку, Ріголетто з жахом чує веселу пісеньку герцога. Він розрізає мішок та бачить поранену Джильду. Після проникливого дуєту батька і доньки Джильда помирає. Згорьований Ріголетто падає на труп Джильди зі словами: «Старця збулось прокляття!»

Зміст опери. Дія відбувається у Парижі та його передмісті в середині XIX ст.

Дія I. Середина XIX століття, Париж. Куртизанка Віолетта Валері влаштовує бал у своєму салоні. Їй представляють Альфреда Жермона, який недавно приїхав у Париж з провінції. Він справляє на Віолетту враження більш уважного і чуйного чоловіка, ніж її супутник барон Дуфоль. Альфред промовляє палкий тост про любов. Залишившись із Віолеттою наодинці, Альфред освідчується їй у коханні і намагається переконати її змінити спосіб життя. Вона пояснює Альфреду, що давно розчарована в коханні і віддає йому квітку камелії, яку Альфред повинен повернути, коли та засохне. Гості розходяться. Віолетта зізнається собі, що майже готова прийняти почуття Альфреда, але має сумніви щодо можливості відірватися від звичного життя. Вона намагається відігнати спокусливі думки про щастя, вважаючи, що це не для неї.

Дія II. Картина 1. Минуло два місяці. Альфред і Віолетта живуть у замському будинку. Від служниці Анніні Альфред випадково дізнається, що його кохана таємно розпродала своє майно, щоб забезпечити їхнє життя. Присоромлений, він повертається до Парижу із надією поліпшити фінансове становище. За його відсутності Віолетту відвідує батько Альфреда - Жорж Жермон. Він вважає, що зв'язок із куртизанкою губить репутацію його сина, адже наречений його дочки (сестри Альфреда) говорить, що скасує заручини, якщо Альфред не розірве стосунки з Віолеттою. Тому батько Альфреда вимагає припинити ці стосунки. Віолетта знає, що вона хвора на туберкульоз і незабаром помре, тому погоджується. Вона їде, залишаючи Альфреду прощального листа. Альфред спочатку вважає, що вона покинула його через гроші, однак із прочитаного листа дізнається, що Віолетта вирішила повернутися до старого способу життя. Жермон вмовляє сина повернутися додому, але той не погоджується. Він знаходить запрошення на бал від Флори, подруги Віолетти. Альфред поспішає туди, щоб помститися Віолетті за зраду.

Картина 2. Бал-маскарад у палаці Флори. Віолетта входить під руку з бароном Дуфолем, вона сумна через розрив із коханим. Серед гостей є і Альфред, якому щастить у картковій грі. Альфред шукає сварки з бароном. Вибравши момент, Віолетта просить Альфреда покинути бал, побоюючись за його життя. Він згодний піти лише в тому випадку, якщо вона піде з ним. Віолетта відмовляється, говорить, що любить барона. Ревнивий Альфред збирає в залі усіх гостей і привселюдно ображає Віолетту, кинувши їй в обличчя виграні гроші як плату за кохання. Віолетта непритомніє. Жорж Жермон дорікає синові за такий вчинок. Барон викликає Альфреда на дуель. Віолетта засмучена, тому що не може сказати Альфреду правду.

Дія III. Минув місяць. Стан Віолетти сильно погіршився, вона наказує служниці Анніні роздати всі гроші біднякам. Приносять лист від Жоржа Жермона, він пише, що під час дуелі його син поранив барона, тому повинен був на якийсь час виїхати за кордон. Але незабаром він повернеться, адже батько зізнався йому, що це він змусив Віолетту покинути Альфреда. З відкритого вікна чути пісні паризького карнавалу. Раптово приїжджає Альфред, закохані щасливі, будують плани на майбутнє. Раптом сили залишають Віолетту. Альфред присягається їй у коханні, вона ж дарує йому медальйон зі своїм портретом. Віолетта помирає на руках Альфреда.

15. Дж. ВЕРДІ. Опера «Аїда» (Каїр, 1871, лібрето А. Гісланцоні за мотивами старовинної єгипетської легенди)

Ідея	Затвердження непереможної сили колхання, що здатна подолати будь-які перешкоди і навіть смерть						
Конфлікт	Протиставлення світлого світу кохання похмурому світу гноблення, насильства, релігійного фанатизму						
Жанр	Синтез «великої опери» та лірико-психологічної драми						
Дії	I дія		II дія		III дія	IV дія	
Картини	1 картина	2 картина	1 картина	2 картина		1 картина	2 картина
Місце дії	Мемфіс. Палац фараона.	Храм бога Ра.	Палац. Покої Амнеріс	Фіви. Площа.	Ніч. Берег Ніла.	Мемфіс. Палац.	Храм бога Ра.
						Підземелля	
Дійові особи	Царь, Рамфіс, Радамес, Аїда, Амнеріс, жерці.	Велика жриця, Рамфіс, Радамес, жерці.	Амнеріс, Аїда, рабині та слуги Амнеріс.	Цар, Рамфіс, Радамес, Аїда, Амнеріс, Амонасро, жерці, народ.	Аїда, Радамес, Амонасро, жерці.	Рамфіс, Радамес, Амнеріс, жерці.	Амнеріс, Радамес, Аїда
Лейтмотиви	1. Тема Аїди - † 2. Тема жреців - & 3. Тема Амнеріс - # 4. Тема ревності - *						
Послідовність сцен. Тональний план опери.	Вступ + & 1. Інтродукція (Рамфіс та Радамес); 2. Речитатив і романс Радамеса «Мила Аїда» В,в; 3. Сцена: Аїда, Амнеріс, Радамес #, *, + 4. Сцена та хор; 5. Сцена Аїди: а) «З перемогою повернись» а б) «Жахливе слово...» е в) «Любов забула» - F + г) «І я не смію...» - as	б. Сцена посвяти та фінал: а) молитва; Рамфіс «Ти створив з хаосу»; в) танець жриць; г) спільна молитва «Боги, перемогу дайте нам»	7. Інтродукція (хор рабинь, танець хлопчиків, Аїда) g 8. Сцена Аїди та Амнеріс: а) «Твоїх братів зброя зрадила» (Амнеріс) б) «Любов для щастя...» (Амнеріс) + F в) «Про що ти сумуєш...» (Амнеріс) # В г) випробування Аїди б, F д) «Прости і зглянься» (Аїда) b е) хор «До берегів священних Ніла» As ж) молитва Аїди As, as	9. Великий фінал: а) вступ Es б) хор «Лавровими вінками» в) хор «Слава Єгипту» г) Марш As д) балет е) полонені (Амонасро) та Аїда	10. Вступ (картина ночі) а) хор-молитва б) Речитатив та романс Аїди «Небо лазурне» f, F 11. Сцена Аїди та Амонасро 12. Аїда та Радамес «Я знов з тобою» Фінал d	13. Вступ * Сцена і дует Амнеріс та Радамеса # 14. Сцена суду: 1-й план: а) хода жреців & б) молитва жреців в) допит Радамеса г) вирок 2-й план: страждання Амнеріс, благання про порятунок, прокляття жерцям	15. Сцена і дует Аїди і Радамеса: 1-й план: Дует «Прости, земле» Ges 2-й план: Молитва жриць і жреців Des Священний танець жриць; Благання Амнеріс про прощення Ges
Етапи драматургії	1. Експозиція 2. Зав'язка усіх ліній		Розвиток і кульмінація лінії Аїда - Амнеріс	Кульмінація національно-політичної лінії (Єгипет-Ефіопія)		Загальна кульмінація	Розв'язка

ЗМІСТ ОПЕРИ. Дія відбувається у столиці давнього Єгипту – Мемфісі за часів правління фараонів (XIV ст. до нашої ери)

Дія I. Картина 1. Єгипет воює з Ефіопією. Керівник варти фараона Радамес, призначений полководцем єгипетських військ у цій війні, і ефіопська царівна Аїда (тепер рабиня) люблять одне одного. Але Амнеріс (дочка єгипетського фараона) також закохана в Радамеса і, здогадуючись про свою суперницю, намагається вивідати в нього цю таємницю. Мріючи про славу полководця, Радамес вирішує попросити фараона дозволити йому одружитися з Аїдою, як тільки він повернеться триумфатором. Аїда розривається між почуттями до Радамеса і відданістю батьківщині.

Картина 2. Радамеса урочисто випроводжають у похід.

Дія II. Картина 1. Поки Радамес на війні, Амнеріс вирішує випробувати Аїду і після удавано-ласкавих слів говорить їй, що Радамес загинув у бою. Уражена горем, Аїда видає свої почуття. Амнеріс гнівно докоряє їй за те, що вона, рабиня, посміла змагатися з самою дочкою фараона.

Картина 2. Радамес здобуває блискучу перемогу над ефіопами і повертається з триумфом у Фіви, ведучи за собою полонених. Аїда з жахом впізнає серед них свого батька — ефіопського царя Амонасро, який приховує своє справжнє становище. Верховний жрець наполягає на страті полонених, але Радамес просить фараона помилувати їх. Узник нагородження фараон оголошує Радамеса спадкоємцем престолу і дарує йому в дружини Амнеріс.

Дія III. Батько Аїди, ефіопський цар Амонасро, бажаючи повернути собі вітчизну і знаючи про любов Аїди до Радамеса, говорить їй про необхідність дізнатися від Радамеса шлях, по якому повинні пройти єгипетські війська, щоб ефіопи могли раніше зайняти цей шлях. Аїда відмовляється, і тоді Амонасро в гніві говорить їй: «Ти більше не моя дочка, ти здатна бути тільки рабиною фараона».

Аїда з гіркотою погоджується поговорити з Радамесом. Вночі на березі Нілу відбувається їх побачення. Аїда пропонує йому втекти з нею в Ефіопію. Закоханий Радамес після деяких колівань погоджується і на прохання Аїди називає вільний від єгиптян шлях, яким ефіопи можуть пройти. Ефіопський цар Амонасро, підслухавши розмову, приєднується до них, обіцяючи Радамесові щастя у своїй країні. Несподівано до них виходять Амнеріс і верховний жрець Рамфіс, які підслухали все. Радамес захищає дочку фараона від ефіопського царя і добровільно здається в руки варти. Аїді та Амонасро вдається втекти. Амнеріс обіцяє Радамесу врятувати його, якщо він погодиться забути Аїду. Але він залишається непохитним.

Дія IV. Картина 1. На суді Радамес вперто відмовчується і, незважаючи на відчай і протест Амнеріс, отримує засудження за зраду та вирок — поховання живцем.

Картина 2. Замурований у підземеллі Радамес раптово бачить там Аїду. Вона дізналася про долю коханого і таємно проникла в підземелля, щоб померти разом із ним. Нарешті опинившись разом, Аїда і Радамес мріють про щастя на небі. Амнеріс, у траурному одязі, стоїть у храмі над плитою в підземелля і просить у богів мир і спокій Радамесу після смерті.

16. Ж. Бізе. Опера «Кармен» (Париж, 1875, (ред. Е. Гіро - 1883), лібрето - А. Мельяк, Л. Галеві за новелою

II. Меріме)

	I	II	III	IV
Місце	Площа в Севільї (полудень)	Таверна Лілас-Пастья (вечір)	У горах (ніч)	Площа в Севільї (день)
Дійові особи	Кармен, Хозе, Мікаела, Цуніга, солдати, працівниці, молоді люди, хлопчачки	Кармен, Хозе, Ескамільо, Цуніга, солдати, контрабандисти	Кармен, Хозе, Мікаела, Ескамільо, Фраскіта, Мерседес, контрабандисти	Кармен, Хозе, Ескамільо, Фраскіта, Мерседес, народ
Жанр	РЕАЛІСТИЧНА МУЗИЧНА ДРАМА			
Л/М	1. Л/М Кармен - !!!	2. Л/М фатальної пристрасті Кармен - #	3. Л/М кохання Хозе - &	4. Л/М Тореадора - *
Послідовність сцен.	УВЕРТЮРА: I. Allegro giocoso (рондо) A * II. Andante moderato d # 1. Сцена і хор солдатів «Жвавим натовпом ідуть» B 2. Марш і хор хлопчачків «Разом з новим караулом» d 3. Хор молодих людей «Дзвонів дзвін»; - Хор робітниць «Блакитний димок» E Вихід Кармен !!! 4. Хабанера «У кохання пташині Крила d-D 5. Сцена з квіткою (Кармен – Хозе) # !!! & 6. Дует Мікаели та Хозе G 7. Хор робітниць «Чим скоріше» fis & 8. Пісня і мелодрама (Кармен) a !!! 9. Сегіділья «Біля Севільської брами» D 10. Фінал f - A	АНТРАКТ (тема з № 15) 11. Циганська пісня «В циганах закипіла кров» e 12. Поява Ескамільо 13. Куплети Ескамільо «Друзі, тост ваш я приймаю...» F * 14. Квінтет контрабандистів Des 15. Пісня Хозе «Хто іде» (за сценою) g-G 16. Дует Кармен і Хозе: а) пісня Кармен із кастаньєтами B б) діалог К. і Х. «Я була така наївна» g # в) аріозо Хозе з квіткою «Бачиш, як свято зберігаю» Des г) діалог К. і Х. «Ні, це не є любов» C д) Хозе «Ні, я слухати не хочу» C 17. Фінал. Секстет і хор C	АНТРАКТ (світлий пейзаж) Es 18. Секстет і хор (А-В-А1): А- марш-хода контрабандистів - симф. епізод – хор «Сміливіше в путь..»; - секстет «Сміливість потрібна...» f # 19. Ворожіння на картах: Терцет (Кармен, Фраскіта, Мерседес) А-В-А1 А – дует Ф. и М. «Знімемо, складемо» a-F В – аріозо Кармен «Якщо вже карти раз зловісно показали» f !!! А1 – терцет (К, Ф, М) F 20. Ансамбль (всі) «Не боїмось солдат» 21. Речитатив і арія Мікаели «Даремно себе запевняю» Es 22. Дует Хозе та Ескамільо- сварка F # * 23. Фінал	АНТРАКТ d 24. Хор торговців «Купуйте» G 24-а. Танці (Гіро): 1. Болеро (Фарандола); 2. Циганський – обидва з «Арлезіанки»; 3. Оле (з «Пертської красуні»); 25. а) хода квадріль A * б) дует Кармен та Ескамільо, сцена Кармен, Фраскіта, Мерседес. !!! 26. Дует Кармен і Хозе «Ти тут?» a - A Хор «Браво» Смерть Кармен # Хор «Тореадор, *сміливим будь» Fis #
Етапи драма тургії	1. Експозиція (№ 1 – 4) 2. Зав'язка (№ 5)	РОЗВИТОК		Кульмінація та розв'язка (№ 26) – смерть Кармен на тлі народного свята
		Спрямування уваги на особисту драму (№ 16)	Передбачення трагічної розв'язки (№ 19)	

ЗМІСТ ОПЕРИ. Дія відбувається в Іспанії у 1820 р.

Дія I. Площа у Севільї, полудень. Солдати, що очікують зміни варти, розглядають перехожих і обговорюють їх. З'являється Мікаела. Вона шукає Хозе. Відбувається зміна варти, під час якої група вуличних хлопчачків грається в солдатів. У складі нової варти Хозе і його командир - лейтенант Цуніга. Біля воріт зібралися молодики, які чекають на появу найгарнішої з працівниць тютюнової фабрики — циганки Кармен. Нарешті з'являється Кармен. Вона фліртує з юнаками і співає. У руці у неї квітка. Її знаменита хабанера «У кохання пташині крила» - відверте попередження про те, що любов Кармен — справа небезпечна. Кармен кидає квітку в дона Хозе, він підіймає і ховає її. Це зачарована квітка, яка викликає у Хозе нездоланну пристрасть до Кармен.

Мікаела вручає Хозе листа від його матері, яка радить йому одружитися з Мікаелою. Хозе впевнений, що вони будуть гарною парою. Раптом з фабрики лунає жахливий шум. працівниці вибігають на вулицю. Лейтенант Цуніга, намагаючись навести порядок, з'ясовує, що причина бездаду — Кармен: вона накинулася на одну з дівчат і поранила її ножом. Цуніга наказує дону Хозе заарештувати циганку та відвести її в карцер. Солдати відтісняють жінок, і Хозе залишається наодинці з Кармен. Переконана у своїй владі над Хозе, Кармен намовляє його звільнити її. Вона остаточно завойовує серце молодого солдата пристрасною сегідільєю і обіцяє співати і танцювати тільки для нього. Для цього він повинен завітати в шинок, що знаходиться поблизу міської брами, і належить її приятелеві Лілас Пастья. Повертається Цуніга. Він віддає Хозе наказ відвести Кармен до в'язниці. По дорозі Кармен, як вони перед тим домовились, штовхає Хозе і втікає. За недбалість, що призвела до втечі злочинниці, Хозе заарештовують.

Дія II. Шинок Ліласа Пастья через два місяці. Лейтенант Цуніга намагається залишитися до Кармен, проте вона не відповідає йому взаємністю. Однак їй приємно почути, що сьогодні спливає термін ув'язнення Хозе. Несподівано у шинку з'являється тореадор Ескамільо у супроводі натовпу своїх шанувальників. Ескамільо вражений красою Кармен. Проте вона байдужа до нього. Вечорі у таверні залишаються лише Кармен і четверо контрабандистів: двоє дівчат — Фраскіта і Мерседес, і двоє чоловіків — Данкайро і Ремандадо. Вони планують перевезення через гори партії контрабандного товару. У цей момент за сценою звучить голос Хозе, що співає свою солдатську пісню. Кармен випроводжує всіх із шинку і тепло вітає Хозе, що прийшов сюди після звільнення з-під арешту. Як вона і обіцяла, вона співає і танцює для нього. Під час її танцю лунає звук труби, що закликає солдатів з'явитися до казарми. Хозе хоче йти, але Кармен обурена тим, що він ставить обов'язок солдата вище за кохання. Виправдовуючись, Хозе дістає квітку, яку вона кинула йому колись, і в пристрасній арії розповідає про те, як вона надихала його всі ті дні, що він провів у в'язниці. У відповідь Кармен закликає його покинути армію та втекти з нею у гори, де вони зможуть повністю віддатися коханню. Проте Хозе стоїть на своєму: він мусить іти до казарми. Кармен заявляє, що тоді між ними все скінчено і він може більше не повертатися. У розпал суперечки лунає стук у двері. Це повернувся лейтенант Цуніга. Він глузує з Кармен через її прихильність до Хозе: «Навіщо тобі сержант, якщо є офіцер?» Після цього він наказує Хозе йти до казарми, щоб залишитись з циганкою наодинці. Хозе відмовляється. У запалі суперники вихоплюють шаблі. Контрабандисти роззброюють Цунігу. Тепер Хозе вже не може повернутися на службу: за напад на офіцера йому загрожує страта. Підкоряючись неминучому, він приєднується до банди контрабандистів.

Дія III. Галявина серед гір. Контрабандисти, серед яких Кармен і Хозе, несуть мішки з товарами. Всі розташовуються на привал. Хозе сумує за матір'ю. Кармен глузує з нього. Вона більше не кохає солдата і пропонує йому повернутися додому. Хозе попереджає, що такі жарти небезпечні. Фраскіта і Мерседес ворожать на картах. Фраскіті вони пророкують велике кохання, Мерседес судилося багатство: з нею одружиться старий багатій, який невдовзі помре, залишивши їй великий спадок. Кармен теж розкладає карти, вони пророкують їй смерть. Даремно розкидати карти знову й знову — вирок завжди один. Контрабандисти відходять, залишивши Хозе одного стерегти товар.

На галявині з'являється Мікаела. Вона розшукує Хозе і благає Бога врятувати його. Раптом Хозе стріляє в темряву. Налякана дівчина ховається. З'являється тореадор Ескамільо, розглядаючи свого простреленого капелюха. Ескамільо розповідає, що прийшов у гори в пошуках коханої жінки. З'ясовується, що ця жінка — Кармен. Хозе вражений. Між ними відбувається бійка, яку припиняє Кармен. Тореадор запрошує усіх присутніх на бій биків у Севілью. Хозе, засліплений ревностью, хоче завадити Кармен з'єднатися з новим коханцем. Але він мусить поспішати до матері, яка, за словами мікаели, помирає і чекає на нього.

Дія IV. Святково вбрана площа у Севільї. Великий натовп чекає початку розваги. Нарешті з'являється Ескамільо в супроводі учасників кориди. Він веде під руку Кармен. Фраскіта і Мерседес попереждають Кармен, що у натовпі присутній Хозе. Але вона готова зустрітися з колишнім коханцем. Натовп заходить у ворота арени, а Кармен залишається на площі. Хозе благає її повернутися до нього, але вона рішуче відмовляється і хоче йти на арену, звідки лунають вигуки на честь переможця Ескамільо. Хозе заявляє, що не допустить більше її зустрічей з тореадором. У відповідь Кармен жбурляє на землю подарований ним перстень і біжить. Хозе наздоганяє її біля входу на арену і вдаряє ножом. Вона падає мертва. Натовп заповнює площу. Хозе зізнається в тому, що це він вбив жінку, яку кохав.

17. М. І. ГЛІНКА. ОПЕРА «Життя за царя» (прем'єра 27 листопада 1836, Петербург, лібрето барона Г. Розена)

Тема	Історична: боротьба росіян проти польської інтервенції 1612 г.						
Ідея	Патріотична: прославлення подвига Сусаніна, його самопожертви в ім'я любові до Вітчизни						
Жанр	«Російська героїко-трагічна опера» (Глінка). Народна музична драма з рисами епічності.						
Кон-флікт	Гостре зіткнення двох ворогуючих сил - росіян і поляків. Протиставлення двох інтонаційно-образних сфер: російської і польської.						
Місце дії	I дія. Вулиця села Домніно	II дія. Замок польського короля Сигізмунда. Бал.	III дія. Будинок Сусаніна	IV дія			Епілог. Москва. Червона площа
				1 к. У лісі	2 к. Біля монастиря	3 к. У лісі	
Дійові особи	Народ, Антоніда, Сусанін, Собінін	Польська шляхта	Народ, Сусанін, Антоніда, Ваня, Собінін, поляки	Собінін, воїни	Ваня, воїни	Сусанін, поляки	Народ, Антоніда, Ваня, Собінін
Послідовність номерів	Увертюра. 1. Інтродукція (хорова): G, g а) чоловічий хор «Батьківщино моя»; б) жіночий хор «На поклик своєї рідної землі».		5. Польський (полонез) - «Лий вина, пий до дна!» D	9. Антракт. 10. Пісня та дует: а) пісня Вані «Як матір вбили»; E б) дует Вані та Сусаніна.	1 картина 17. Антракт. 18. Хор та арія Собініна.		23. Антракт
Тональний план опери	2. Каватина та рондо Антоніди: а) каватина «Ах ти, поле моє»; f б) рондо «Сонця хмари не закриють» As	6. Краков'як G	11. Хор «Ми зараз в ліс ідем» G	2 картина 19. Речитатив та арія Вані: а) речит. «Бідний кінь...»; F б) арія «Ах, біда». d			24. Хор «Слався!» C
	3. Сцена та хор: а) вихід Сусаніна «Що гадати про весілля»; B б) хор веслярів «Хороша у нас ріка» a	7. Вальс. A	12. Квартет (Сусанін, Ваня, Антоніда, Собінін) «Милі діти».	3 картина 20. Хор поляків «Втомились ми»			25. Сцена та тріо «Ах, не мені, бідному» d
	4. Сцена, тріо та хор: а) Собінін: «Здрастуйте, рідні!»; б) тріо «Не томи нас, рідний»; b в) фінал «Нам не вперше...». B	8. Фінал. Мазурка. Es	13. Сцена та хор: а) «Ну ось, дожив я, слава Богу»; G б) поява поляків. C	21. Речитатив та арія Сусаніна: а) речитатив «Чують правду!»; d б) арія «Ты зійдеш, моя зоря!» d			26. Фінал. Хор «Слався!» C
			14. Хор дівчат «Розгулялися, розливалися». C	22. Речитатив та фінал (смерть Сусаніна) d, g			
			15. Романс Антоніди «Не про те сумую, подружки». g				
			16. Фінал.				
Етапи драматургії	ПОДВІЙНА ЕКСПОЗИЦІЯ		Продовження експозиції. Картина сімейного щастя.	Зав'язка. Перше конфліктне зіткнення. Вторгнення поляків.	Развиток конфлікту	Кульмінація та 1 розв'язка – трагічна	Розв'язка 2 – переможна. Радість та скорбота.
	Експозиція російського народу. Експозиція образів Антоніди, Сусаніна, Собініна.	Експозиція польської шляхти.					
Новаторство	Перша російська національна класична опера. Відкриття нового методу інтонаційної характеристики героїв: поділ на дві інтонаційні сфери, кожна з яких спирається на індивідуальні засоби музичної виразності («російський комплекс» та польські танці). Побудова музичної драматургії опери на конфліктному зіткненні протилежних інтонаційно-образних сфер та принципі наскрізного розвитку кожної з них.						

ЗМІСТ ОПЕРИ. Дія відбувається у Росії (недалеко від Москви) та у Польщі у 1612 р.

Дія I. Мешканці села Домніно урочисто зустрічають воїнів, що повертаються після переможної битви проти поляків. Антоніда чекає на свого нареченого, Богдана Собініна. Іван Сусанін, її батько, повідомляє їй, що поляки відступили лише тимчасово і готуються до нової битви. Сусанін твердо вирішив, що весілля Антоніди не відбудеться допоки не вдасться вигнати поляків.

З'являється Собінін. Він розповідає, що у Москві Мінін та Пожарський збирають військо для боротьби з поляками. Почувши добру звістку, Сусанін погоджується на весілля дочки і Собініна.

Дія II. Бал у палаці польського короля Сигізмунда. Поляки впевнені у швидкій перемозі над Москвою. Звучать полонез, краков'як та вальс. Під час мазурки з'являється вісник та сповіщає погану новину: росіяни зібрали велике військо та пішли у наступ. Після деякого розгублення поляки вирішують відправити до Москви нові сили та одержати перемогу. Всі впевнені в успіху цього плану, і танці поновлюються.

Дія III. Ваня зайнятий роботою, він вдячний Сусаніну за те, що виростив його. Сусанін радіє, що його прийомний син сповнений патріотичних почуттів. Вони обидва готові постояти за царя. Сьогодні в родині свято, Сусанін кличе Антоніду та Собініна та благословляє молодих. Собінін відправляється за своїми гостями.

Раптово з'являються польські воїни. Вони вимагають, щоб їм показали дорогу до Москви. Сусанін вирішує погодитися, щоб врятувати свою родину, але має задум згубити поляків. Він наказує Вані бігти до табору росіян, щоб повідомити про небезпеку. Перед розставанням Сусанін благословляє Антоніду, просить грати весілля без нього і йде з поляками. Антоніда у розпачі. Коли повертається Собінін, Антоніда розповідає йому, що трапилось. Сповнений рішучості, Собінін збирає людей, щоб визволити Сусаніна.

Дія IV. Картина 1. Ніч. Собінін та озброєні селяни шукають поляків.

Картина 2. Ваня прибігає у табір росіян та розповідає все. Вони також виступають на допомогу Сусаніну.

Картина 3. Глухий ліс. Польські вояки стомлені, вони не розуміють поведінки «проклятого москаля». Сусанін, передчуваючи смерть, згадує свою сім'ю, подумки прощається з нею. Поляки викривають план Сусаніна і починають допитувати його, на що той відповідає прямо: *«Туди я вас завів, куди і сірий вовк не забігав!»* Розлючені поляки вбивають Сусаніна.

Епілог. Народні гуляння у Москві. Лунає хор *«Слався»*. Антоніда, Ваня і Собінін сумують, адже Сусанін не дожив до цього урочистого дня. Вони розповідають усім про подвиг батька. Народ прославляє героя та радіє перемозі.

18. М. І. ГЛІНКА. Опера «Руслан і Людмила» (27 листопада 1842, Петербург, лібрето В. Ширкова за поемою О. Пушкіна)

Тема	Славне богатирське минуле крізь призму національного казкового епосу
------	--

Ідея	Прославляння рідної землі, оспівування кохання, вірності, відваги у боротьбі проти зла								
Жанр	Казково-епічна опера (перша російська епічна опера)								
Кон-флікт	Протиставлення: добро (реальний світ) та зло (фантастика); справедливість (Фінн) та підступність (Наїна, Чорномор); відвага (Руслан) та боягузтво (Фарлаф); любов-відданість (Людмила, Горислава, Руслан) та любов-насолода (Ратмир)								
Тип драматургії	Епічний: розповідний, неквапливий, спирається на класичну традицію замкнених, завершених номерів (арії – портретні характеристики). Протиставлення 2-х інтонаційно-образних сфер: добра (національна пісенно-танцювальна основа) і зла (інструментальний тематизм, цілотнова гама).								
Дія, картина.	Увертюра	1 дія. Київ. Князівські палати.	2 дія			3 дія. Чарівний замок Наїни	4 дія. Чарівні сади Чорномора	5 дія	
			1к. Печера Фінна.	2 к. Пустеля.	3 к. Поле битви.			1 к Ніч.	2 к. Київ.
Дійові особи	Передає ідею опери: світлі сили перемагають у боротьбі сили зла. Сонатна форма з кодою. Втілення світлих образів – експозиція (вступ, теми Г.П. і П.П, реприза та завершення коди. Світ «зла» (теми Чорномора – розробка, початок коди)	Світозар, Баян, народ, Руслан, Людмила, Фарлаф, Ратмир, Чорномор	Фінн, Руслан	Наїна, Фарлаф	Руслан, Голова	Горислава, Ратмир, Руслан, Фінн, Наїна, чарівні діви	Людмила, Чорномор, Руслан, раби Ч-ра	Фінн, Ратмир, раби	Усі
Послідовність сцен		1.Інтродукція: а) діалог Баяна з хором; В б) 1 пісня Баяна «Одягнеться із зарею»; D в) 2 пісня Баяна «Є похмурий край»; d 2. Каватина Людмили «Сумно як»; G 3. Фінал: а) «Чада рідні!»; б)хор «Таємничий Лель»; H в) викрадення Людмили; г) квартет «Яка предивна ця хвилина»; д) «Де Людмила?»	4. Антракт; 5.Балада Фінна «Промчала року половина»; A 6. Дует Руслана і Фінна.	7. Сцена Фарлафа та Наїни: а) речитатив Фарлафа; б) дуетіно Фарлафа та Наїни; в) Рондо Фарлафа «Близько уже перемога моя!» F	8. Арія Руслана: а) речитатив « О поле, поле »; е б) ариозо « У вічну темряву зійти можливо теж мені судилось » е в) арія «Дай, Перуне, меч булатний по руці!»; E 9.Сцена Руслана з Головою «Хто тут блукає?» е 10. Фінал. Розповідь Голови «Нас було двоє, брат мій та я» g	11.Антракт. 12.Персидський хор «На поле морок вправ нічний» E 13.Каватина Горислави «Кохання зоре чарівна» а 14.Арія Ратмира: а) «Жарогу дня змінила ночі тьма»; б) «Дивний сон та чари мрій»; 15.Танці чарівні дів. 16. Фінал: а) тріо (Руслан, Ратмир, Горислава) б) квартет (+ Фінн).	17. Антракт. 18. Сцена та арія Людмили: а) « В розлуці з мимим та в неволі »; h б) « Ох, ти, доле, доленько »; d в) « Шалений чаклуне! » H 19.Марш Чорномора. 20. Східні танці: а) турецький; арабський; лезгінка. 21.Хор «Загине!» (бій із Чорномором); 22.Фінал «Звитяга, Людмילו!».	23.Антракт 24.Романс Ратмира «Вона мій світ, моє кохання»; 25.Речитатив Ратмира та хор рабів; 26.Дует Ратмира та Фінна.	27. Фінал: а) хор « Ах, ти, світ Людмила »; d б) хор « Не проснеться пташка вранці » а в) сцена пробудження Людмили « Радість, щастя » B г) фінальний хор «Слава великим богам!» D – B
Етапи драматургії		Епічний зачин. Експозиція. Зав'язка (викрадення Людмили)	Розвиток. Етапи мандрів та випробувань героїв						Епічний результат. Розв'язка. Прославлення рідної землі та сили кохання.
			В и б і р шляху						
			Руслан – відвага, Фарлаф – боягузтво та підступність		Кульмінація I (бій з Головою)	Кульмінація II (випробування вірності)	Кульмінація III. Випробування відваги (бій з Чорномором)	Останнє випробування	

ЗМІСТ ОПЕРИ. Дія відбувається за часів Київської Русі.

Дія I. Світозар, великий князь київський, влаштовує пир на честь весілля своєї дочки Людмили та хороброго витязя Руслана. Інші претенденти на руку Людмили — витязі Ратмир та Фарлаф - засмучені. Народ зичить щастя молодим, але сказитель Баян передрікає біду, що загрожує Русланові й Людмилі. Раптом страшний грім потрясає хороми. Коли всі приходять до тями, виявляється, що Людмила зникла. Світозар у розпачі обіцяє руку Людмили тому, хто поверне зниклу княжну.

Дія II. Картина 1. Руслан, Фарлаф та Ратмир вирушили на пошуки Людмили. Руслан знаходить хатину доброго чарівника Фінна. Тут молодий витязь дізнається, що його наречена перебуває у полоні злого карлика Чорномора. Фінн розповідає про свою любов до гордовитої красуні Наїни та про те, як він спробував чарами завоювати її любов до себе. Але він у страху втік від своєї коханої, яка на той час постаріла та стала відьмою. Любов Наїни перетворилася на ненависть, і тепер вона буде мститися усім закоханим.

Картина 2. Фарлаф також намагається знайти слід Людмили. Зла чарівниця Наїна обіцяє йому свою допомогу. Фарлаф, що зі страху збирався вже відмовитися від пошуків, неймовірно радіє і передбачає свою тріумфальну перемогу.

Картина 3. Тим часом Руслан уже далеко. Кінь приносить його на зачароване поле, засіяне мертвими тілами. Величезна Голова — жертва Чорномора — насміхається з Руслана, і той завдає їй удар. Переможена Голова віддає Русланові чарівний меч та розповідає таємницю: тільки цим мечем можливо відсікти бороду Чорномора та позбавити його чаклунської сили.

Дія III. Зла чаклунка Наїна обіцяла Фарлафу позбавити його від суперників. Її чарівні діви заманили до себе Ратмира та не відпускають його, позбавляючи волі, зваблюючи його піснями, танцями та своєю красою. Потім його має вбити Наїна. Така ж доля чекає на Руслана. Перешкодити чарам Наїни намагається її полонянка Горислава, що залишила свій гарем в пошуках Ратмира. Але з'являється Фінн, руйнує злі чари та звільняє героїв. Вони всі разом вирушають на подальші пошуки Людмили.

Дія IV. У палаці злого Чорномора музикою й танцями розважають Людмилу. Але все марно! Людмила думає тільки про свого коханого Руслана.

Нарешті Руслан потрапляє у маєток Чорномора. Чорномор занурює Людмилу в глибокий сон, а потім приймає виклик Руслана на смертний бій. Чарівним мечем Руслан відтинає карлику бороду, в якій містилася його чарівна сила. Руслан перемагає Чорномора та поспішає до Людмили. Він бачить, що його наречена спить мертвим сном, мимовільні ревності охоплюють витязя. Але Ратмир та Горислава заспокоюють його. Руслан забирає Людмилу та в супроводі друзів та колишніх рабів Чорномора, залишає палац, спрямовує свій шлях на Київ та має надію там розбудити княжну.

Дія V. Картина 1. Ніч. Дорогою до Києва Руслан, Ратмир, Горислава разом зі звільненими рабами Чорномора зупинилися на ніч. Їх сон стереже Ратмир. Думки його звернені до Горислави, він охоплений любов'ю до неї. Вбігають раби Чорномора та повідомляють Ратмирові, що Фарлаф з допомогою Наїни викрав сплячу Людмилу, а Руслан зник у нічній темряві. З'являється Фінн і наказує Ратмиру пуститися слідом за Русланом до Києва та вручає йому чарівний перстень, що пробудить Людмилу від сну.

Картина 2. У грідниці Світозара в Києві оплакують прекрасну Людмилу, яку ніхто не може розбудити. Її привіз Фарлаф, викравши у Руслана, але розбудити її він не в змозі. Чути шум вершників, що наближаються — це Руслан із друзями. Боягузливий Фарлаф нажаханий. Руслан підходить до Людмили та надягає їй на палець чарівний перстень Фінна. Людмила пробуджується. Народ славить великих богів, рідну землю та мудрого Фінна.

19. О. С. ДАРГОМИЖСЬКИЙ. ОПЕРА «РУСАЛКА» (1855, Петербург, лібрето О. Даргомижського за драматичною поемою О. Пушкіна)

Тема	Тема соціальної нерівності, побутовий сюжет із народного життя.					
Ідея	1. Соціальна: станові забобони, що існують у суспільстві, стають причиною життєвої трагедії людини. 2. Морально-етична: людина має право на щастя незалежно від її соціального становища. Відплата за порушення клятви.					
Жанр	Даргомижський - «драматична народна опера». Синтез соціально-побутової народної опери та лірико-психологічної музичної драми.					
Тип драматургії	Гостроконфліктний, заснований на зіткненні та розвитку контрастних драматичних образів (Наташа – Князь, Мельник – Наташа, Мельник – Князь). Якісне зростання основних образів: Наташа (пристрасна, віддано любить (1 дія) - холодна мстива Русалка (4 дія), Мельник (добродушний, люблячий батько (1 дія) – втрачає розум від горя (3 дія), Князь (безвольний, покірний моралі свого класу (1 дія) – Князь розкався, страждає, тужить за коханою (3 дія).					
Конфлікт	Селяни – дворяни, прості люди – можновладці. Драматизм долі «маленької людини».					
Дія, місце дії	I дія. Млин на березі Дніпра	II дія. Князівські хороми	III дія		IV дія	
			1 к. Князівський терем.	2 к. Ніч. Берг Дніпра.	1 к. Підводний терем.	2 к. Берг Дніпра.
Дійові особи	Мельник, Наташа, Князь, селяни	Князь, Княгиня, Сват, Наташа, дівчата, гості	Княгиня, Ольга	Князь, Мельник, русалки, мисливці	Русалка (Наташа), Русалонька, русалки	Князь, Русалонька, Княгиня, Мельник
Послідовність номерів	Увертюра 1. Арія Мельника «Такі от ви, дівчата молодії» G 2. Терцет: Наташа, Князь, Мельник: - «Нарешті вже згадав про мене ти» - «Проминули ті часи...» f - «Лагідним ти словом...» A 3. Народнo-хорова сцена 4. Дует Наташі та Князя: - «Колись, бувало, поспішав сюди» B - «Навздогін за тобою я...» g - «Стривай! Тепер я розумію все» 5. Дует Наташі та Мельника: - «Що за диво ця пов'язка!» Es - «Зрозумій, князі не можуть...» B - «О боже, він поїхав!» fis 6. Фінал: -«Так ось що мушу тепер почути» h -«Ось вінок мій...»; - «Дніпра цариця...» d	7. Хор «У світлиці, у світлиці» As 8. Арія Княгині 9. Речитатив та хор гостей 10. Слов'янський танець 11. Циганський танець 12. Фінал: - хор «Сватушка» B - пісня Наташі «По камінчикам,» g - ансамбль з хором	13. Вступ та арія Княгині «Днів минулих насолоди» e 14. Речитатив та пісня Ольги «Як у нас на вулиці» Es	15. Хор русалок 16. Каватина Князя: - реч. «До цих сумних місцин тягнуся я» As - каватина «Мені тут на згадку...» As 17. Дует Мельника та Князя: - «Я млин продав чортам» g - «Згадай-но, коли вона кинулась в річку» c - «Відтоді вільно літаю» - «Старим та пустотливим став» f - «Чому ж, ти, князю, вчора не приїхав?» - «Серце рветься»	18. Танці русалок 19. Сцена та арія Русалки: - «Залиште пряжу, сестри» D - розмова з Русалочкою- «Ти ніжнішою будь» A - речитатив «Відтоді, як стрибнула в воду...» d - арія «Настав давно бажаний час» d	20. Фінал: - «О, звідки ти, дитинко чарівна?» - Княгиня «Як давно...» - заклик Русалки «Мій князь!» e - загибель Князя - симфонічний епілог
Етапи драматургії	«Опера в опері»: експозиція (№1,2), зав'язка (№ 2), розвиток, кульмінація (№ 4,5), розв'язка (№ 6). Зав'язка усього наступного сюжету.		Локальна кульмінація – пісня Наташі «По камінчикам...»		Кульмінація – сцена Мельника та Князя	Розв'язка – загибель Князя (відплата)

ЗМІСТ ОПЕРИ. Дія відбувається у давнину.

Дія I. На березі Дніпра живе старий Мельник з дочкою Наташею. До них часто навідується Князь, що любить Наташу. Вона відповідає йому ширим почуттям. Проте, останнім часом Князь все рідше буває тут. Наташа тужить за ним, а старий Мельник

із простодушно-грубуватою прямою повчає дочку, як отримати від кохання Князя найбільшу користь для себе і для батька. Але нарешті Князь приїхав, Наташа радісно вітає його та лагідно дорікає за довгу відсутність. Князь посилається на справи, дарує дівчині коштовне намисто. Наташа помічає, що Князь невеселий, його не можуть розважити танці та пісні селян. Виявляється, що Князь хоче назавжди розлучитися з Наташею. Вона намагається довідатись про причину, але Князь не наважується сказати правду. Нарешті він зізнається, що має одружитися з багатою та знатною дівчиною. Ані відчай Наташі, ані звістка про те, що вона вагітна, не зупиняють Князя. Він залишає гроші для Мельника та їде. Не тямлячи себе від горя, Наташа кидається в Дніпро та гине.

Дія II. Весілля Князя, гості славлять молодят. Раптом посеред свята лунає пісня про дівчину, яку залишив коханий, і вона втопилася. Невідомо, хто її заспівав, але Князь наляканий: він упізнав голос Наташі та думає, що вона вирішила зіпсувати йому весільне свято (він не знає про її загибель). Потроху всі заспокоюються, але коли Князь хоче поцілувати молоду дружину – роздається гіркий стогін. Невесело закінчується багате весілля.

Дія III. Картина 1. Минуло 12 років. Князь не зазнав щастя у шлюбі. Тужить на самоті і Княгиня. Їй доповідають, що Князь, відіславши слуг, поїхав один на берег Дніпра. Княгиня разом із подругою Ольгою поспішає туди.

Картина 2. Ніч. Під холодним місячним сяйвом граються русалки, але вони зникають, коли з'являється Князь. Він згадує щасливі дні з Наташею, каяття наповнює його душу. Раптом перед Князем постає страшний обірваний старий – це Мельник. Смерть дочки призвела його до втрати розуму. Князь хоче допомогти та кличе Мельника до себе жити, але той не погоджується, стає агресивним і нападає на Князя, вимагаючи повернути йому дочку. Князя рятують Княгиня та Ольга.

Дія IV. Картина 1. Наташа стала царицею дніпровських вод – холодною та мстивою Русалкою. Своїй дочці – маленькій Русалоньці – вона розповідає про її батька та доручає заманити його у річку.

Картина 2. Берег Дніпра. Князь знову тут, згадує втрачене щастя. З води виходить Русалонька, розповідає, що вона – його донька та кличе за собою. Княгиня та Ольга намагаються втримати Князя, але з Дніпра доноситься голос Наташі, що закликає його. Підкоряючись, Князь йде за Русалонькою у воду...

Епілог. Русалки тягнуть мертво тіло Князя до ніг своєї цариці. Помста відбулася.

20. О. П. Бородін. Опера «Князь Ігор» (1868 - 1886, лібрето О. Бородіна на основі давньоруського епосу XII ст. «Слово о полку Ігоревім» Завершена М. Римським-Корсаковим та О. Глазуновим у 1890 р.)

Тема	Історична: про похід князя Ігора Святославича Новгород-Сіверського проти степових кочівників – половців у 1185 р.
Ідея	Народно-патріотична ідея захисту рідної землі та її єдності

Жанр	Бородін – «епічна російська опера». Синтез епічної опери та історичної народної музичної драми (з лірико-драматичною складовою)						
Тип драматургії. Конфлікт	Епічний (розповідний, неквапливий), заснований на протиставленні контрастних картин та портретних характеристик, продовження традицій Глінки («Руслан і Людмила»). Основний: між руським народом та половцями. Внутрішній: Ігор, Ярославна (патріотизм, благородство) – Галицький (презирство до народу, егоїзм). Створення 2-х інтонаційно-образних сфер (російської та східної) – продовження традицій Глінки («Життя за царя»).						
Дія, місце	Увертюра	Пролог. Площа у Путивлі	1 дія		2 дія. Половецький стан	3 дія Там же	4 дія. На міській стіні у Путивлі
			1 к. У Галицького	2 к. У Ярославни			
Дійові особи		Народ, Ігор, Ярославна, Галицький, Скула, Єрошка	Галицький, Скула, Єрошка, дівчата, слуги	Ярославна, Галицький, дівчата, бояри	Половці, Кончаківна, Володимир, Ігор, Кончак, Овлур, дівчата	Ті ж	Ярославна, Ігор, народ, Скула, Єрошка
Послідовність номерів	Написана Глазунівим за темами Бородіна. Сонатна форма зі вступом.	1. Інтродукція: - хор «Сонцю красному слава» C - Ігор : «Ідем на ворога Руси» - сцена затемнення «Князі, виходити вже час» - Ігор: «Нам боже знамення від Бога» - «Нехай собі вже йдуть» (Скула та Єрошка) - «Ах, ладо моя, ладо» (прощання з Ярославною) - «Тобі як брату її я доручаю» (сцена з Галицьким) - хор «Слава»	2. Сцена у Галицького: - хор «Слава» G - пісня Скули «То не річка» - речитатив Галицького « Таїтись гріх - нудьги я не люблю » E - пісня Галицького « Тільки б дочекатись честі » Es - хор дівчат «Ой, лихонько» g - княжа пісня «Що у князя да Володимира» - хор «Так ось кому і княжити в Путивлі»	3. Аріозо Ярославни: - речитатив «Багато часу вже пройшло» - аріозо «Ах, де ти, де колишня пора» fis 4. Сцена Ярославни з дівчатами: - хор «Ми до тебе, княгине» E - хор «Ти помилуй нас» cis 5. Сцена з Галицьким 6. Фінал: - хор бояр «Мужайся, княгине» b - хор «Нам, княгине, вже не вперше» Es	7. Хор дівчат «На безводді». 8. Танець. 9. Каватина Кончаківни «Ніч, спускайся скоріш» Ges 10. Сцена та хор «Сонце за горою» 11. Речит. і каватина Володимира: - речит. «День вже повільно згасає» - каватина «Ах, де ти, де?» As 12. Дует К. і В. «Ти, Володимире?» 13. Арія Ігоря: - «Немає сну мені...», «Пропало все...» «О, дайте, дайте мені волю!»; «Ти одна, голубко, ладо»; «Невже за днями дні» 14. Сцена Ігоря з Овлуром 15. Арія Кончака: - «Чи ти здоровий, князь?»; «Тебе поранено у битві»; «О, ні, друже мій...» B 16. Речитатив. 17. Половецький танець з хором: хор дівчат «Ти лети на крилах вітру» fis - танці (чоловіки, хлопчики, усі)	При постановці пропущається, крім № 23 – сцена втечі Ігоря	25. Плач Ярославни: - «Ах, плачу я» fis - «Я зозулею полину» D - «Ох, ти, вітре буйний»; - «Ой, Дніпро ти мій» 26. Хор поселяни «Ох, не буйний вітер» fis 27. Речитатив та дует Ярославни та Ігоря. 28. Сцена Скули та Єрошки ті хор. 29. Фінальний хор «Гуляй во здоровіє князя»
Етапи драматургії			Експозиція російської інтонаційно-образної сфери (показ і вичерпування образу Галицького та лінії Ігор - Галицький, Ярославна – Галицький)			Експозиція східної інтонаційно-образної сфери (половці). Кульмінація сюжетного розвитку – 3 дія, сцена втечі Ігоря.	

ЗМІСТ ОПЕРИ. Дія відбувається у XII ст.

Пролог. На площі міста Путивля рать під проводом князя Ігоря готується виступити у похід проти половецького війська. Бояри і простий люд вшановують воїнів. Несподівано починається повне затемнення сонця. У цьому багато хто бачить

поганий знак. Пора вирушати в похід, але місцеві гудошники, Скула і Єрошка, тікають, боячись битв і смерті. Князь Ігор прощається з дружиною Ярославною. Страшні передчуття і прохання дружини не зупиняють Ігоря. Доручивши Ярославну її брату, князю Володимирі Галицькому, Ігор із військом відправляється у похід.

Дія I. Картина 1. Князь Галицький шумно бенкетує, мріючи стати князем у Путивлі, а сестру відправити у монастир. Тут же Скула і Єрошка. В терем приходять дівчата з проханням повернути подругу, яку викрали слуги Галицького. Князь зухвало проганяє їх, після чого веселощі тривають.

Картина 2. Княгиня сповнена тяжких дум, адже досі немає звісток від чоловіка. Від сумних думок Ярославну відволікають дівчата, що прийшли скаржитися на беззаконня князя Галицького. З'являється Галицький. Він поводить зухвало і впевнено, заявляючи, що скоро захопить владу в Путивлі. До княгині входять з поганими новинами бояри: військо розбито, Ігор із сином у полоні, а на Русь йде ворожа орда.

Дія II. Половецький стан. Дівчата ніжними піснями і танцями тішать розважають Кончаківну, дочку хана Кончака. Син Ігоря, Володимир, із настанням ночі поспішає на побачення з нею. Але князю Ігорю полон приносить лише страждання, адже він мріє скоріше звільнити свій народ.

До князя Ігоря таємно звертається половець Овлур, бажаючи допомогти йому у втечі. Половецький хан Кончак запрошує до себе князя Ігоря, пропонуючи йому свою вірність і дружбу, гідно оцінивши в бою сміливість і чесність князя. Але Ігор твердо відмовляється від пропозиції. Хан добре розуміє князя і щоб підняти настрій бранця, скликає юнаків і дівчат для веселих нестримних танців.

Дія III. Половці зустрічають хана Гзака з видобутком. Вид полонених співвітчизників і пограбованого добра спонукають князя Ігоря до рішення: він згодний прийняти допомогу Овлура. З'являється схвильована Кончаківна. Дізнавшись про втечу, красуня вмовляє Володимира залишитися з нею. Збігаються охоронці. Князь Ігор змушений тікати з полону, залишаючи сина із дочкою хана.

Дія IV. Міська стіна Путивля. Ярославна оплакує чоловіка і розорену половцями землю. Раптом вона бачить вершників, із радістю впізнаючи в одному з них коханого чоловіка. Гудошники Скула та Єрошка, ще не знаючи про прибуття князя, сміються над Ігорем. Але приїзд князя Ігоря приголомшує їх. Щоб уникнути покарання, Скула і Єрошка, вирішують бити у дзвін, сповіщаючи усім радісну звістку. На дзвін збігаються жителі Путивля, вітаючи князя і княгиню.

21. М. П. Мусоргський. Опера «Борис Годунов» (1868-1872, лібрето М. Мусоргського за трагедією О. Пушкіна (5 редакцій: 1869, 1872 – М. Мусоргський, 1896 – М. Римський-Корсаков, 1928 – П. Ламм, 1940 – Д. Шостакович)

Тема	Історична: події 1598-1605 р. про сходження на трон і царювання боярина Бориса Годунова (причетного до вбивства спадкоємця престолу – царевича Димитрія) та про повалення його Самозванцем (Григорієм Отреп'євим, монахом-втікачем, пізніше - ставлеником Речі Посполитої)									
Ідея	Гостросучасна для епохи 60-70-х рр. ідея про непримиренність протиріч між народом та царським самодержавством. Шлях до престолу									
Жанр	пролягає через кров та злочини (Борис, Самозванець). Моральна ідея – відплати за скоєні злочини (Борис). Народна музична драма.									
Конфлікт. Тип драматургії.	1. Соціальний: народ - цар Борис (гніт самодержавства); 2. Психологічний: Борис (муки совісті); 3. Зовнішньополітичний: Росія - Річ Посполита (Самозванець як знаряддя для захоплення влади). Гостроконфліктний тип драматургії , побудований на зіткненні яскраво контрастних образів та їхній багатогранній характеристиці.									
Л/м	1. Лейтмотив Бориса. 2. Лейтмотив Самозванця. 3. Лейтмотив Пімена (два)									
Дія, місце дії	Пролог		1 дія		2 дія Царський терем	3 дія		4 дія		
	1 к. Перед Новодівичим монастирем	2 к. ложа у Кремлі	1 к. Келія у Чудовому монастирі	2 к. Корчма на литовському кордоні		1 к. У Мари-ни	2 к. Ніч. В саду біля фонтана	1 к. Біля собору В. Блаженного	2 к. Грановита палата	3 к. Лісова прогалина під Кромами
Дійові особи	Народ, пристав, каліки перехожі	Народ, Борис Годунов, бояри	Пімен, Григорій Отреп'єв	Шинкарка, Варлаам, Мисаїл, Григорій, пристави	Борис, Шуйський, Ксенія, Федір, мамка	Марина, їзуйт Рангоні, дівчата	Марина, Самозванець	Народ, Юродивий, Борис, Шуйський	Бояри, Шуйський, Борис, Пімен, Федір	Народ, Варлаам, Мисаїл, Юродивий, Самозванець
Послідовність сцен	-Вступ; сіс хор «На кого ти нас залишаєш?» f		-Дзвін; -хор «Як вже на небі сонцю красному слава!»; -монолог Бориса «Сумує душа»; es -хор «Слава»		-монолог Пімена «Лише одна остання оповідка»; -розповідь Г. про віщий сон; -розповідь П. про вбивство в Угличі; -Гр. «Борис, Борис» (за-родження задуму Самозванця)		-півч. Ш. «Піймала я сиза селезня»; -поява В., М. і Григорія; - пісня В. «Як у місті було то, у Казані»; -розмова Гр. з Шинкаркою; -сцена читання наказу		-Плач Ксенії; -Пісня про комара; -Гра в хльост; -реч. Бориса «Досяг я піку влади»; -арія «Тяжка десниця грізного судді»; es -розповідь Ш.; -сцена з курантами	
Тональний план опери	- сцена з приставом; -аріозо думного дяка; -хор калік перехожих;						-Хор дівчат; -арія Марини «Як же млосно та повільно»; -діалог Марини та Рангоні		-хор «Що, відійшла обідня?»; -пісня Юродивого «Місяць іде»; а -хор «Хліба!»; -сцена Юродивого та Бориса	
Етапи драматургії	Експозиція осн. сил: народ (1 к.) - цар Борис (2 к.). Зав'язка: цар обраний проти волі народу.		Розвиток лінії «народ-Борис». Перше звинувачення Бориса у злочині (Пімен). Експозиція й зав'язка лінії Самозванця.		Розвиток лінії Бориса (муки совісті). Він дізнається про появу Самозванця.		Розвиток лінії Самозванця й зовнішньополітичного конфлікту		Відкрите зіткнення Бориса й народу (Юродивий)	
Кульмінація й розв'язка лінії Бориса. Смерть Бориса.									Кульмінація й розв'язка лінії народу – він обдурений. Самозванець сходить на царський престол.	
Новаторство	Заміна увертюри невеликим вступом (швидкий перехід до дії). Новий тип хорової сцени (відсутність монолітного звучання хору). Введення хорового речитативу (індивідуалізація народних персонажів). Характеристика образу героя через особливості його мовлення.									

ЗМІСТ ОПЕРИ. Дія відбувається у 1598 – 1605 роках.

Пролог. Картина 1. Біля Новодівичого монастиря пристав погрозами примушує народ просити боярина Бориса Годунова стати царем. Борис відмовляється від престолу. Про це народу повідомляє думний дяк Щелкалов.

Картина 2. Наступного ранку народ, що зібрався біля Успенського собору, покійно славить Бориса – він погодився стати царем. Але сам Борис не радіє, його тривожать тяжкі передчуття.

Дія I. Картина 1. У келії Чудова монастиря старий відлюдник Пімен веде літопис. Він пише про Бориса, що винен у загибелі законного спадкоємця престолу — царевича Дмитрія. Подобицями вбивства зацікавився молодий інок Григорій Отреп'єв. Він дізнається, що царевич був його ровесником та приймає зухвале рішення: назватися Дмитрієм та вступити у боротьбу з Борисом.

Картина 2. Григорій тікає з монастиря та добирається до корчми на литовському кордоні разом із випадковими попутниками — монахами-втікачами Варлаамом та Мисаїлом. Входять пристави: вони шукають еретика Гришку Отреп'єва. Читаючи царський наказ, Григорій називає замість своїх - прикмети Варлаама. Уявного злочинця хапають, але обман розкривається й Самозванцю доводиться тікати.

Дія II. Царський терем у Кремлі. Борис заспокоює свою дочку Ксенію, що горює за загиблим нареченим. І в родині, і в державних справах Борису не щастить. Марні його спроби заслужити любов народа. Його переслідують спогади про скоєний злочин. Князь Василь Шуйський, хитрий та підступний царедворець, доповідає про появу в Литві Самозванця, що назвався ім'ям Дмитрія, його підтримує польський король. Борис у розпачі. Він намагається вивідати у Шуйського — свідка похорону Дмитрія - чи дійсно тоді був похований саме царевич? Проте дослухати розповідь Борис не має сил: йому ввижається привід вбитого царевича.

Дія III. Картина 1. Дівчата розважають піснями Марину Мнішек, що нудьгує у Сандомирському замку. Честолюбна полька мріє зайняти престол московських царів та хоче зачарувати Самозванця. Цього вимагає від неї ієзуїт Рангоні.

Картина 2. Разом із гостями Марина виходить із замка у сад. Тут її очікує Самозванець. Хитрощами й ласкою Марина розпалює його кохання й обіцяє, що стане його дружиною, якщо Самозванець посяде престол московських царів.

Дія IV. Картина 1. Площа перед собором Василя Блаженного. Народ жадібно ловить чутки про наближення війська Самозванця. Люди вірять, що Дмитрій живий та врятує їх від свавілля Бориса. Починається царська хода. Голодні люди звертаються до Бориса з відчайдушним благанням: «Хліба!». Юродивий кидає царю тяжке звинувачення: він просить Бориса зарізати хлопаків, що образили його – так само, як він зарізав маленького царевича.

Картина 2. У Грановитій палаті Кремля зібралася боярська дума: обговорюють наближення війська Самозванця. Шуйський розповідає про хворобливий стан Бориса. Раптом з'являється й сам царь, він марить. Страждання Бориса досягають межі, коли навмисно запрошений сюди Шуйським літописець Пімен розповідає про диво, що сталося на могилі царевича Дмитрія. Цар не витримує цього та втрачає свідомість. Прийшовши до тями, він кличе сина Федора, встигає попроситися з ним та помирає.

Картина 3. Селянське повстання. На лісовій прогалині, біля селища Кроми, народ знущується над воеводою Хрущовим. Варлаам і Мисаїл підбурюють народ. З'являється Самозванець, народ радісно вітає його, але Самозванець не звертає уваги та поспішає до Кремля. Юродивий пророкує народу нові негаразди.

22. М. А. Римский-Корсаков. Опера «Снігуронька» (1880- 1881, Петербург, лібрето М. Римського-Корсакова за однойменною п'єсою-казкою О. Островського)

Тема	Казково-міфологічна, світ язичницької давнини, сфера народних обрядів та звичаїв. Риси філософії пантеїзму.
------	---

Ідея	Гармонія (і боротьба) сприятливих для людини та ворожих для неї сил природи; прославлення могутності природи, що несе людині життя та щастя; прославлення великої сили кохання; прославлення мистецтва, що виявляє творчі сили людини.				
Жанр	«Весняна казка» (Римський-Корсаков); казково-епічна опера з елементами ліричної драми; лірико-епічна опера.				
Тип драматургії	Переважає епічний тип драматургії, що заснований на контрастному зіставленні : світ природи (казка) – світ людей (реальність). У центрі лірична драма Снігуроньки. Контраст 2-х образно-інтонаційних сфер: народно-побутової (пісенної, жанрово-обрядової) та казкової (інструментально-колеристичної).				
Лейт-мотиви	Дід Мороз, Весна, Ярило-Сонце, Лісовик – інстр. л/м в оркестровому вступі до пролога. Лель – пастуший наспів (вступ до 1 д.). Снігуронька – група л/м (муз. матеріал арії та аріети з прологу). Купава, Мизгир – л/м у вок. партіях. Лейтгармонії та лейттебри (FL – Снігуронька, Сог. – Весна, СІ. - Лель).				
Дія, місце дії	Пролог. Казкова країна берендеїв. Лісова галявина. Опівночі.	1 дія. Слобідка берендеїв. Біля будинку Бобиля.	2 дія. Терем царя Берендея.	3 дія. Заповідний ліс. Вечір напередодні Яриліного дня.	4 дія. Ранок у Яриліній долині.
Дійові особи	Весна, Дід Мороз, Снігуронька, Лісовик, Бобиль, берендеї	Снігуронька, Лель, Купава, Мизгир, Бобиль, берендеї	Берендей, Бермята, Купава, Мизгир, Снігуронька, Лель, Бобиль, берендеї	Берендей, Снігуронька, Лель, Купава, Мизгир, Бобиль, Лісовик, берендеї	Весна, Снігуронька, Мизгир, Лель, Берендей, Купава, берендеї
Послідовність сцен	- Вступ - сцена Весни з птахами; - речитатив та арія Весни; - пісні і танці птахів «Збиралися птахи» и «Орел-воєвода»;	- Вступ та сцена Снігуроньки з Лелем; - 1 пісня Леля «Сунічка-ягідка»;	- хор гусярив; - сцена царя з Бермятою; - дуєт царя з Купавою (розповідь Купави «Час весняний»);	Сцена у заповідному лісі: - хоровод и пісня про бобра; - 2 каватина Берендея «Минає день веселий»; - пляска скоморохів;	Вступ; - сцена Снігуроньки з Весною; - хор квітів; - дуєт Снігуроньки з Мизгирем «Душа наповнена не страхом...», «О, милий мій!»;
Тональний план опери	-сцена Весни з Морозом; -пісня Діда Мороза «По багатих домівках»; -сцена Сігуроньки з М. та В.; -арія Снігуроньки «З подружками по ягоду ходити»; -арієта Снігуроньки «Я чула, мамо»; -Проводи Масляної.	- 2 пісня Леля «Як по лісу ліс шумить»; - арієта Снігуроньки «Як боляче тут»; -сцена та арієта Купави e - весільний обряд; - сцена Снігуроньки з Купавою та Мизгирем; - Фінал.	- хода царя Берендея; d - гімн берендеїв; - каватина царя Берендея «Багато має див могутня природа»; A - заключний гімн.	- 3 пісня Леля «Хмара з громом домовлялася»; As - сцена Снігуроньки з Мизгирем (арієзо Снігуроньки «Пригожий Лель» gis арієзо Мизгиря «Біля синього моря» es - сцена Леля, Купави та Снігуроньки.	Des - Фінал: -хор « Просо»; - Снігуронька: «Великий цар! Хоч сто разів спитай...»; - сцена танення Снігуроньки «Що це зі мною?» cis - заключний хор-гімн «Світло й сила бог Ярило» B
Етапи драматургії	Епічний принцип експозиції обох образно-інтонаційних сфер: їх зіставлення . Сюжетна зав'язка : Снігуронька потрапляє у берендеєву слобідку.	Розгортання ліричної драми Снігуроньки: вона отримує наскрізний розвиток, але постійно епічно «відсторонюється» побутовими, казковими, зображувальними епізодами.			Кульмінація (перетворення Снігуроньки) і розв'язка ліричної лінії (загибель Снігуроньки). Завершення епічної лінії – примирення із силами природи, прославлення Ярили-Сонця.

ЗМІСТ ОПЕРИ. Дія відбувається у часи язичництва у казковій країні берендеїв.

Пролог. Опера починається невеликим оркестровим вступом, що малює ранній прихід весни. Музика вступу напоєна звуками лісу, таємничими шорохами, криками птахів. Лісовик сповіщає про прихід Весни-Красни. Прилітає Весна з птахами, але не йде Зима. Винна у цьому сама Весна. П'ятнадцять років пройшло відтоді, коли в неї з Дідом Морозом народилася донька Снігуронька. До Весни летять птахи щоб зігрітися і затівають танці.

Але завила, закрутила завірюха: це виходить Дід Мороз. Весна просить його піти. Турбує їх лише доля Снігуроньки. Мороз хвилюється, що сонце збирається її погубити. Снігуроньку вирішують віддати у Берендееву слобідку. Дівчина вибігає з лісу. Їй нудно одній в лісовій гушавині. Її тягне до людей, до їх пісень, які так гарно співає пастушок Лель.

Дід-Мороз дає Лісовику суворий наказ охороняти Снігуроньку. Весна і Дід Мороз зникають. На галявину вибігає веселий натовп берендеїв. Вони волочать велике солом'яне опудало Масляної. Але ось Бобиль помічає Снігуроньку. Берендеї завмирають від подиву, вражені її красою. Бобиль та Бобилиха забирають її до себе. Дерева і кущі кланяються Снігуроньці, прощаючись із нею.

Дія I. У країну берендеїв прийшла весна. Снігуронька живе у Бобиля. До бідної хатинки приходять Лель. Снігуронька просить його заспівати пісню. Лель за пісню просить поцілунок. Але Снігуронька пісні Леля цінує дорожче, її серце холодне. Вона дарує Лелю квітку. Надвір виходять дівчата. Вони ваблять до себе Леля, і він, кинувши квітку, втікає до них. Снігуронька засмучена, серце її стискає туга, їй бракує сердечного тепла.

Подруга Купава розказує Снігуроньці про близьке весілля із торговим гостем Мизгирем. З'являється Мизгир. За звичаєм він має обдарувати дівчат — подруг Купави, щоб викупити в них наречену. Заспівують весільні пісні. Але Мизгир помічає Снігуроньку і забуває про все на світі. Він обіцяє їй незліченні багатства за любов. Берендеї обурені. Ніколи в їхній країні не порушували клятви. Купава у відчаї зважується просити захисту у царя.

Дія II. Палац царя Берендея. Цар зайнятий малюванням. Сліпі гусярі співають йому славу. Бермята доповідає царю, що все спокійно в державі. Але цар не вірить. Сердите Ярило-Сонце і не шле, як завше, щедро своє тепло людям. І цар вирішує святковим ранком зібрати всіх закоханих у Яриліній долині й поєднати їх.

Вбігає Купава й гірко скаржиться. Цар розгніваний і велить скликати всіх берендеїв, щоб судити Мизгира. До двору з усіх сторін сходиться народ. З'являється цар Берендей зі своєю свитою. Народ, що зібрався, вимагає щоб Мизгир одружився із Купавою, але Мизгир любить тільки Снігуроньку. Народ і цар засуджують його на вічне вигнання. Приходить Снігуронька. Цар вражений її красою. З подивом дізнається цар Берендей про те, що холодне серце Снігуроньки і вона не знає любові. Мизгир благає відтермінувати вигнання й обіцяє заронити кохання в серце Снігуроньки. Берендей погоджується.

Дія III. Напередодні дня Ярила — свята сонця — молодь водить хороводи. Старі пригощаються брагою та пряниками. Цар Берендей виходить до народу. Затанцювали скоморохи. Заспівав свою чудову пісню Лель. У нагороду за пісню цар пропонує Лелю вибрати дівчину. Снігуронька просить Леля вибрати її, але Лель йде до ображеної й покинутої Купави і, підводячи її до царя, ніжно цілує. Засмучена Снігуронька втікає до лісу. Її переслідує Мизгир. Дівчина насилу виривається від нього. Ліс оживає, перетворюючись у непрохідну гушавину, вдалині миготить примарний образ Снігуроньки. Лісовик заманує Мизгира в лісову глушину. Галявина набирає колишнього вигляду. Виходять Лель і Купава. Вони щасливі. Вбігає Снігуронька й дорікає Купаві. Лель радить Снігуроньці вчитися кохати у Купави.

Дія IV. В Ярилину долину прибігає Снігуронька, кличе матір-Весну і молить наділити її почуттям любові. Весна одягає на голову Снігуроньки чарівний вінок із духмяних квітів — і в ту ж мить для неї змінюється увесь світ. Весна застерігає Снігуроньку від Ярила-Сонця. З'являється Мизгир. Його віддане кохання зворушує дівчину. Щасливий Мизгир веде її до царя. Але Снігуронька боїться сонячних променів. Сходить сонце. Настає Ярилин день — свято літа. Цар Берендей благословляє молоді пари. Мизгир підводить Снігуроньку. Ласкаво запитує її Берендей: чи охоче вона віддає своє серце Мизгиру? Вона відповідає ствердно, і в цю мить починає танути від сонячних променів. У відчаї Мизгир кидається в озеро. Але фінал опери звучить світлим гімном сонцю — джерелу світла й тепла на землі. Адже із загибеллю Снігуроньки припинилося втручання Мороза і засіяло сонце над казковою країною берендеїв.

23. М. А. Римський-Корсаков. Опера «Садко» (1895-1896, Петербург, лібрето М. Римського-Корсакова та

В. Бельського на основі 2-х варіантів билини про Садко новгородського циклу та народної казки «Василиса Премудра та Морський цар»).

Тема	Російська народна давнина – билинний епос; єднання людини та природи; мистецтво у житті людини; тема «вільного Новгород».						
Ідея	Патріотична – діяльна любов до Батьківщини (Садко). Естетична – всевладна сила мистецтва, проблема життєвого призначення художника.						
Жанр	«Опера – билина» (М. Римський-Корсаков). Епічна опера.						
Тип драматургії	Епічна драматургія: розповідність (контрастне зіставлення побутових і чарівних музичних картин), неспішність (велика кількість масових сцен та ввідних епізодів). Епічний показ основних сюжетних ліній: соціальної (Садко - новгородські купці) та ліричної (кохання Садко та Волхови). Відсутність обрядовості. Контраст 2-х образно-інтонаційних сфер: народної (жанрово-побутової) та чарівної (фантастичні картини підводного царства). Билинний речитатив як новаторський принцип музичної характеристики головного героя.						
Л/м	Система л/м – прояв симфонічності опери. Дві сфери: реальність (л/м Новгород, Океан-моря) і фантастика (л/м Морського царя, золотих рибок, лебедів)						
Картини	1 картина. Свято у Новгороді.	2 картина. На березі Ільмень-озера	3 к. У Садко	4 картина. На площі у Новгороді.	5 к. У морі-океані.	6 картина. Підводне царство.	7 к. Берег озера.
Дійові особи	Купці, Садко, Нежата, народ, торгові гості	Садко, Волхова, дівчата-подруги Волхови	Садко, Любава	Купці, торгові гості, Садко, народ	Садко, корабельники	Садко, Волхова, Морський цар, мешканці царства, Старчище	Волхова, Садко, Любава, новгородці
Послідовність сцен	Вступ «Океан-море синє» Es -Хор: «Зібралися ми, гості торгові»; -Хор «В Новгороді великім»; D -Билина про Волха Всеславича; -Сцена та хор «Буде красний день»; C -Садко: реч. «Коли б була у мене золота казна» g - арія «Пробігали б мої кораблі»; G -Сцена «Ой, ти, Сад-Садко»; -танець скоморохів	- Пісня Садко «Ой, ти, темна дубравушка»; G - Хор дівчат царства підводного; - Волхова "Долетіла пісня твоя..."; cis - Хороводна пісня Садко "Заграйте, мої гусельки"; D - Дует Садко та Волхо-ви "Світять рососою медвяною коси твої"; Des - передбачення Волхови "Закинеш невод, зловиш їх"; - Морський цар: «Місяць - золоті ріжки"	Реч. та арія Любави: - реч. «Всю ніч його чекала я даремно»; - арія «Ох, знаю я, Садко мене не любить»; f - сцена зустрічі Садко та Любави «А і здрастуй же ти, мій бажаний муж!»	-хор "Подивіться-но, люди вільні" та народна сцена; - суперечка Садко з купцями та хор народу "Слава, слава тобі, молодий гусляр!"; -Пісня Садко " D As - Казка та приказка Нежати; - Пісні торгових гостей: - пісня Варязького гостя "О скелі грізній дробляться з ревом хвилі; d - пісня Індійського гостя "Повно алмазів в кам'яних печерах"; G -1 пісня Веденецького гостя "Місто кам'яне; Es - 2 пісня Веденецького гостя "Місто прекрасне"; E - Фінал: - пісня Садко з хором "Висота" A	Вступ «Океан-море синє»; - Хор корабельників " Як по морю"; - Арія Садко "Гой, дружина вірна"; c - Сцена та інтермецо.	Хор дівчат підводного царства; - Величальна пісня Садко "Синє море грізне, широке"; E - Хода див морських; - Весільна пісня; - Танці царства підводного: - Танці річок та потічків; - танці золотих та срібних рибок; - загальні танці та фінал; - поява Старчища-Могуч -Богатиря	- Вступ; Коліскова апісня Волхови "Сон по берегу ходив" fis Пробудження Садко, зустріч з Любавою, дует; - Хор "А і вгору широкою рікою"; - Фінал
Етапи драматургії	Перший етап епічної розповіді–диалогії – пісня перша.				Другий етап розповіді (12 років потому) – пісня друга.		
	Епічний зачин. Експозиція та зав'язка соціальної лінії: зіткнення купців і Садко	Зав'язка ліричної лінії: зустріч Садко та Волхови	Доповнення: (Садко – Любава)	1 кульмінація: перетин 2-х планів дії (дар Волхови забезпечує перемогу Садко у суперечці з купцями). Вичерпання соціальної лінії.	Розвиток ліричної лінії	2 кульмінація: веління Старчища (визначення життєвих призначень героїв)	Результат. Завершення ліричної лінії. Припинення чарівництва

ЗМІСТ ОПЕРИ. Дія відбувається у давнину.

Картина 1. У торговій артелі у Новгороді — бенкет. Гуслярі славлять іменитих гостей, лише молодий гусляр Садко не хоче славити їх багатства. Він мріє про мандри, щоб рознести славу Новгорода світом. Виникає галаслива суперечка, більшість гостей підступають до Садка і женуть його з гостини. Садко йде і заявляє, що більше не співатиме їм своїх пісень, нехай вони живуть по старовині, як хочуть. Після його уходу бенкет триває.

Картина 2. Місячна ніч на березі Ільмень-озера. Садко співає сумну пісню. На поверхні озера з'являється зграя білих лебедів, що обертаються чарівними дівчатами. Серед них і Волхова, дочка Морського царя із сестрами. Вони водять хоровод під музику Садко. Гусляр вражений красою царівни й звертається до неї зі словами любові й захоплення. Царівна зізнається йому, що любить його за чудо-пісні. Вона відкриває йому своє походження і обіцяє підтримку. Наближається ранок, з озера чути голос Царя Морського, що кличе своїх дочок додому.

Картина 3. Любава чекає на Садко і думає, що він більше не любить її. Входить Садко, але він не звертає увагу на Любаву, а думає лише про Волхову. Любаву лякають його дивні слова. Садко вирішує побитися об заклад із купцями, адже Волхова пообіцяла, що його плани здійсняться.

Картина 4. Пристань в Новгороді. На березі юрбється маса народу, оточуючи торгових гостей - новгородських і заморських. Вклонившись гостям, Садко заявляє, що в Ільмень-озері водиться риба з золотою лускою. Настоятелі сміються над його словами, тоді Садко пропонує їм побитися об заклад: нехай вони закладуть свої крамниці з товаром, а він - свою буйну голову. Настоятелі приймають виклик. Садко з човна закидає в озеро сітку. З глибини озера долинає голос Волхови, що підтверджує свою обіцянку. Сіті витягують, і в них знаходять трьох золотих рибок. Всі вражені цим дивом, а настоятелі пригнічені, втративши весь свій статок. Садко велить оглянути невід - вся риба перетворилася на злитки золота. Садко викликає «молодшу бідну братію» до себе в дружинники, наказує їм узяти його золото, скупити в Новгороді всі товари й відправитися з ним за моря, в далекі краї. Перед Садко виступають варязький, індійський та венеціанський гість, що запрошують його відвідати свої краї. З'являється Любава. Вона благає чоловіка не покидати її та не піддавати своє життя небезпеці. Але Садко відповідає, що його рішення незмінне, і відпливає в море.

Картина 5. Минуло 12 років. Посередині відкритого моря стоїть корабель Садко, не рушаючи з місця. Мореплавці кидають у море бочки із золотом, сріблом та перлами як данину Морському цареві за те, щоб він не утримував корабель. Бачачи, що це не допомагає, Садко припускає, що Морський цар вимагає людської жертви, і пропонує кинути жереб, кому опуститися на дно. Жереб дістається Садко. Він здогадується, що не Цар, а Царівна Морська вимагає його до себе. Він сходить по сходах у море, стаючи на покладену на воду дошку. Негайно ж вітрила надуваються, і корабель пливе. Садко залишається один на морі. З глибини до нього долинає голос Царівни, і Садко з дошкою опускається у морську глибину.

Картина 6. Терем Царя Морського в підводному царстві, куди потрапляє Садко. Цар грізно говорить, що чекав його 12 років, а тепер Садко сам віддається йому в руки. Волхова намагається вгамувати гнів батька. Садко співає про могутність Морського Царя. Цареві подобається ця пісня, і він в нагороду віддає Садко руку своєї дочки. Відкривається весільна хода, починаються танці. Сам Цар захоплюється загальним веселощами й пускається в танок з Царицею. Розгулявшись щосили, Цар наказує річкам і струмкам розлитися і потопити всі кораблі на морі. Раптом з'являється Старчище - могутній богатир. Вибивши своєю булавою гуслі з рук Садко, він кричить на нього, що не личить гусляреві тішити піснями підводне царство, і що тепер Садко повинен послужити рідному Новгороду. Старчище вимагає, щоб Цар Морський перестав топити кораблі та відпустив свою дочку на землю, до Новгорода, разом з Садко. Із цими словами він зникає. Садко з царівною піднімаються нагору, а морське царство поступово опускається вглиб і зникає.

Картина 7. Поблизу Ільмень-озера. Садко спить на березі, біля нього сидить Волхова і заколисує його піснею. На світанку вона прощається із Садко, кажучи, що прийшла пора їй обернутися швидкою річкою. Чути голос Любави, що сумує за своїм чоловіком. Побачивши Садко, вона радісно кидається до нього. Садко, прокинувшись, озирається навкруги, дивуючись, де він знаходиться, чи наяву з ним трапилися пригоди або ж уві сні. Радісно обіймає він дружину і каже їй, що повернувся назавжди і тепер вони заживуть щасливо і безтурботно. Озирнувшись, вони бачать, що на місці, вкритому раніше туманом, утворилася широка річка, що впадає в Ільмень-озеро, а по річці плывуть кораблі Садко, поспішаючи пристати до берега. Садко пояснює своїй дружині, що Цар Морський, полонений його піснями, віддав йому свою дочку, яка перетворилася тепер в річку. У цей час кораблі пристають до берега, з них сходить дружина. Усі дивуються появі на цьому місці річки і поверненню Садко і захоплено його вітають.

24. А. Римський-Корсаков. Опера «Царева наречена» (1898, Петербург, лібрето М. Римського-Корсакова (за участі І. Тюменєва) за однойменною драмою Л. Мея)

Тема	1. Історична: похмурий час царювання Івана Грозного та опричніни. 2. Соціально-психологічна: трагічна доля простих людей, право на щастя яких відібрано деспотичною царською владою.				
Ідея	Протест проти свавілля влади й сил пригнічення, що руйнують життя людини; глибоке співчуття невинним жертвам людських пристрастей.				
Жанр	Лірико-психологічна опера із рисами побутової соціальної драми				
Конфлікт. Тип драматургії	Зіткнення сил «щастя» (Марфа, Ликов) та «нешастя» (Грязной, Любаша, Іван Грозний). Різноманітна драматургія, що побудована на складному переплетенні кількох ліній. Поєднання наскрізної дії (сцени) із наявністю структурно завершених фрагментів. Побутові сцени – фон для розгортання основного конфлікту. Пісенність – основа музичної мови опери.				
Л/м	Невелика кількість. Сфера «зла»: 2 л/м Івана Грозного, л/м Бомелія, л/м Грязного. Марфа, Любаша, Ликов – відсутність лейтмотивів.				
Дія, місце дії	Увертюра	1 дія. «Гулянка». У будинку Грязного.	2 дія. «Приворотне зілля». На вулиці.	3 дія. «Дружко». У будинку Собакіна.	4 дія. «Наречена». Царські палати.
Дійові особи	Передас в узагальненому вигляді основний драматичний конфлікт. Протиставлення похмуро-привожних, зловісних та світло-ліричних образів Сонатна форма (особливість – невелика розробка та велика і драматургічно важлива кода). Г.П. на інтонаціях пісні «Слава», П.П. близька до тематизму Марфи. Кульмінація коди – л/м царя Івана (зло).	Грязной, Любаша, Бомелій, Малюта, Ликов, опричники	Марфа, Дуняша, Ликов, Собакін, Любаша, Бомелій, Іван Грозний	Грязной, Ликов, Собакін, Марфа, Дуняша, Сабурова, Малюта	Марфа, Грязной, Любаша, Малюта, Собакін
Послідовність сцен		Сцена 1. Грязной: речитатив «З думок не йде красуня та»; h -арія «Куди поділася колишня завзятість» h Сцена 2. Гості: -хор «Солодке меду ласкаве слово»; -аріозо Ликова «Все інше там: і люди, і земля» Сцена 3: -підблюдна пісня «Слава!» D -пляска з хором «Яр-хміль» F Сцена 4: -пісня Любаші «Споряджай скоріш» g Сцена 5. Грязной та Бомелій: -тріо «Ох, не віряться» fis Сцена 6: -дуєт Любаші та Грязного «Вже не любиш більше ти свою Любашу» g -аріозо Любаші «І тільки я тебе люблю» d -аріозо Любаші «Ох, і знайду ж твою я чарівницю» g	Сцена 1 (народна сцена); Сцена 2: -арія Марфи «Як тепер дивлюся на зелений сад» Des Сцена 3: поява царя; -квартет; -інтермецо Сцена 4: -Любаша: «Дізналася!»; - «Хто там?» (Любаша та Бомелій); Сцена 5: -арія Любаші «Господь тебе засудить» e Сцена 6: -хор опричників «То не соколи»	Вступ. Сцена 1: тріо; Сцена 2: -арієта Грязного «Нехай на все господня буде воля» Сцена 3: -аріозо Сабурової; -арія Ликова «Хмара похмура» C Сцена 4: -секстет із хором; -величальна пісня; Сцена 5: - «До тебе йдуть бояри з царським словом»;	Сцена 1: -арія Собакіна; Сцена 2: -аріозо Грязного «Вона хворіє...»; -квінтет із хором; -Марфа «Ах, що зі мною?»; - Грязной «Бояри... я грішник»; -сцена та арія Марфи «Іван Сергійович, в садок підєм?»; Des Сцена 3: - Любаша «Зі мною розберися!»; -аріозо Грязного «Невинна страднице, пробач!» d
Тональний план опери					
Етапи драматургії		Експозиція та зав'язка ліній Грязной-Любаша-Бомелій. Показ внутрішніх протиріч у образах Грязного та Любаші.	Експозиція образу Марфи. Марфа – об'єкт потрібної дії сил зла (Грязной, Любаша, Іван Грозний). Розвиток лінії «зілля».	1 кульмінація – оголошення царського слова	2 кульмінація – божевілля Марфи. Трагічна розв'язка – загибель 4-х героїв.

ЗМІСТ ОПЕРИ. Дія відбувається у 1572 році.

Дія II. Гулянка. Боярин Григорій Грязной у важких роздумах: він гаряче полюбив Марфу Собакіну, але вона вже посватана за Івана Ликова. Щоб забутися, Грязной влаштує гулянку. Приходять гості, серед них — Іван Ликов, який нещодавно повернувся із поїздки Європою, царський лікар Єлисей Бомелій, ватажок опричників Малюта Скуратов. Григорій кличе свою коханку Любашу, вона співає для гостей. Коли гості йдуть, Грязной затримує Бомелія: "Є у мене приятель, заволоділа його серцем краса-дівиця, чи можна йому допомогти?». Бомелій відповідає, що є зілля, щоб дівчина полюбила, і погоджується його зробити. Їх розмову підслуховує Любаша.

Дія II. Приворотне зілля. Після церковної служби на вулиці Марфа і Дуняша чекають Ликова. На дівчат звертає увагу вершник, що проїздив мимо, в якому вони не впізнали Івана Грозного. Незабаром з'являються Собакін і Ликов, всі йдуть до Собакіна.

Увечері Любаша приходить до Бомелія і просить отруйне зілля. Натомість Бомелій вимагає любові, ставлячи Любашу у безвихідну ситуацію, бо погрожує, у разі її відмови, все розповісти Грязному. Вона погоджується стати коханкою Бомелія.

Дія III. Дружко. Вдома у Собакіна Ликов і Грязной в очікуванні. Цар зібрав на оглядини 2000 дівчат, з яких залишилося тільки 12, серед них Дуняша і Марфа. Побоюються, що цар може вибрати Марфу, тоді не бути їй весіллу з Ликовим. Грязной напрошується бути на весіллі дружкою. Приходить Домна Сабурова (мати Дуняші) та розповідає, що Іван Грозний «поклав око» на Дуняшу, і швидше за все нареченою бути їй. Грязной пропонує за це випити, наливає в келихи мед і підсипає зілля Марфі. Приходять Дуняша і Марфа, яка випиває мед із зіллям. Сабурова та Дуняша співають величальну пісню нареченим Ликову і Марфі. Несподівано в будинок приходять бояри на чолі з Малютою Скуратовим з новиною: цар обрав за дружину саме Марфу.

Дія IV. Наречена. Перед весіллям Марфа живе в царських палатах, її губить невідома недуга. З'являється Грязной і говорить, що під тортурами Ликов зізнався, що хотів отруїти Марфу, за що за наказом царя він страчений. Марфа в божевільні приймає Грязного за Ликова. Грязной розуміє, що бажаючи приворожити Марфу, він її отруїв. Не витримавши, він зізнається в усьому: це він обмовив Ликова, він підсипав зілля для привороту, а воно виявилось отрутою. Просить бояр покарати його, але спершу дати йому розправитися з Бомелієм. З'являється Любаша і говорить, що зілля підмінив не Бомелій, а вона сама. Розповідає, що підслухала розмову і підмінила приворотне зілля на таке, від якого Марфа зовсім зачне й помре. У гніві Грязной вбиває Любашу і прощається з Марфою, яка в божевільні знову приймає його за Ликова і просить його «Приходь же завтра, Ваня».

25. П. І. Чайковський. Опера «Євгеній Онєгін» (1877-1878, лібрето П. Чайковського та К. Шиловського за романом О. Пушкіна)

Тема	«Інтимна, але сильна драма». Глибина та складність внутрішнього світу героїв-сучасників, що розкривається у атмосфері повсякденного життя.						
Ідея	Людина має право на щастя незалежно від умовностей, що диктує епоха. «Навичка – неба дар ясний, заміна щастю нам у ній» (різні погляди героїв на щастя)						
Жанр	«Ліричні сцени» (Чайковський). Лірико-психологічна драма.						
Конфлікт драматургії. Л/м	Зіткнення романтичних мрій героїв, їх прагнення до щастя із традиційним суспільним укладом, звичаями та прозаїчною дійсністю. Контрастна драматургія – на протиставленні та взаємодії 3-х образно-інтонаційних сфер: 1. Лірична (головна); 2. Побутова (також ліризується); 3. Драматична (образ трагічного передбачення у вступі, 3, 5 та 7 картинах). Тема мрій Татяни (вступ); тема кохання Татяни (2 і 6 к). Місцеві: тема няні (1, 2 к) тема Татяни-княгині Греминої (6 к). Глінкинський принцип інтонаційної єдності у характеристиці героя. Спорідненість партій подібних героїв (Татяна-Ленський). Опора на «інтонаційний словник епохи» (романсовість).						
Композиція, місце дії	1 дія			2 дія		3 дія	
	1 картина Маэток Ларіних	2 картина Кімната Татяни	3 картина У саду	4 картина Бал у Ларіних	5 к. Зимовий ранок.	6 картина Бал у Петербурзі	7 картина Будинок Гремініх
Дійові особи	Татяна, Ольга, Онєгін, Ленський, Ларіна, селяни	Татяна, няня	Татяна, Онєгін, дівчата	Ленський, Онєгін, Татяна, Ольга, Тріке, гості на балу	Ленський, Онєгін, секунданти	Онєгін, Гремін, Татяна, гості	Татяна, Онєгін
Послідовність сцен Тональний план опери	Вступ (тема мрій Татяни) g 1. Дует і кuartет: -дует «Ви чули спів?» g -канон «Навичка-неба дар ясний»; 2. Хори селян: «Болять швидкі мої ніженьки»; «Як вже по мосту-місточку». 3. Арія Ольги «Ах, не для мене сум дівочий» Es 4. Сцена; 5. Сцена і кuartет «Скажи, котора з них Татяна?» 6. Сцена: - Ленський: «Щасливий я!»; - Онєгін «Скажіть мені...»; - аріозо Ленського «Я люблю Вас, Ольго» E 7. Заклучна сцена: -«Мій дядя, чесний бездоганно...».	8. Інтродукція f та сцена з нянею: -розповідь няні «Так, певно, Бог велів»; A -тема кохання («Ах, няню, няню, я сумую»); C 9. Сцена листа: -тема кохання; E -1 р. «Нехай загину я»; Des -2 р. «Я Вам пишу. Чи не доволі?»; d -3 р. «Не той?!»; C -4 р. «Хто ти, чи ангел мій ласкавий?» Des 10. Сцена і дует.	11. Хор дівчат «Дівоньки, красунечки» A 12. Сцена та арія Онєгіна: -Татяна: «Ах, як це я...»; d -арія Онєгіна «Коли б життя в домашнім колі»; B -«Учіться стримувати себе»; -хор дівчат.	13. Антракт і вальс зі сценою та хором: -вступ (тема «Хто ти...»); A - вальс ; D -Онєгін «І от вам думка!»; -Ленський «Ах, що зі мною?»; 14. Сцена: -Ленський «Невже я заслужив від Вас знуцання тільки?»; - куплети Тріке «Який прекрасний нині день» G 15. Мазурка та сцена: - мазурка ; G -сцена сварки «Ти не танцюєш, Ленський?»; e 16. Фінал: - аріозо Ленського «У вашім домі»; G -Онєгін «До послуг ваших я».	17. Інтродукція, сцена та арія Л.: - речитатив «О, де розвіялися снами весняних літ чарівні дні?»; e - арія «Що день новий мені готує?»; e 18. Сцена поєдинку: -дует-канон «Вороги!»; cis - поєдинок.	19. Польський; 20. Сцена і арія Гремина: -Онєгін «І тут так сумно!»; -екосез; B -тема Татяни; Des -арія Гремина «Всіх нас підкорює кохання»; Ges 21. Сцена: -«Ну так, ходім» (тема кохання Т.) E - аріозо Онєгіна «Це справді, сумнів геть, люблю я»; B -екосез.	22. Заклучна сцена: -вступ; cis -Т: «О, ніби сон тяжкий»; -«Онєгін, я тоді молодша»; cis -О: «О Боже!»; F -Т: «Ах, щастя нам тоді всміхалось»; b -Т: «Не, щохвилини бачить Вас»; F -Т: «Онєгін, в вашім серці є»; Des -О: «О, пожалій, мене ти любиш»; e -Т: «Онєгін, вірна я лишуся!» C - e
Етапи драматургії	Експозиція образів головних героїв та зав'язка	Розвиток образу Татяни	Кульмінація та розв'язка (руйнування надій Татяни)	Нагадування про драму Татяни. Зав'язка та розвиток конфлікту Ленський-Онєгін. Кульмінація цієї лінії.	Розв'язка лінії Ленський-Онєгін.	Оновлення образів Татяни та Онєгіна	Драматична кульмінація та розв'язка
	Драма Татяни			Драма Ленського		Драма Онєгіна (і Татяни)	
Новаторство	Новий оперний реалізм: втілення життєвих колізій поза пафосом романтичного мистецтва. Новий тип аріозного співу у всіх оперних формах (послідовний розвиток яскравого інтонаційного «зерна»). Новий тип музичної драматургії, заснований на органічній взаємодії вокальної та інструментальної партії.						

ЗМІСТ ОПЕРИ. Дія відбувається у російській провінції та в Петербурзі у 20-ті роки XIX ст.

Дія I. Картина 1. У розмірене, буденне життя Ларіних приїзд Ленського і Онегіна вносить сум'яття. Усі із хвилюванням і цікавістю зустрічають Онегіна, який незадовго перед цим приїхав з Петербурга. Ленський, романтично-піднесений поет, наречений Ольги, знову освідчується їй в коханні. Онегін здивований вибором свого друга. Особисто він обрав би старшу сестру. У душі Татяни несподівана зустріч народжує незнане їй раніше почуття.

Картина 2. Татяна не може приховати свої палкі почуття і розповідає про це няні. Але чим може допомогти їй добра няня? У пориві щирого кохання Татяна наважується написати листа Онегіну. У листі-сповіді розкривається бентежна, сповнена чистоти і піднесеності душа дівчини. Татяна просить няню таємно відправити листа Онегіну.

Картина 3. У саду, під пісні дівчат, що збирають ягоди, відбувається розмова Онегіна з Татяною. Лист дівчини не залишив його байдужим, але Євгеній не здатний відповісти на її почуття. Він дозволяє собі зверхньо порадити Татяні вчитися володіти собою.

Дія II. Картина 4. У будинку Ларіних святкують іменини Татяни. Провінційні звички, пересуди, плітки — все це дратує Онегіна. З нудьги, щоб допекти Ленському, який умовив друга приїхати на бал, Онегін вирішує трохи позалицятися до Ольги. Жарт призводить до розриву дружніх стосунків. Ленський викликає Онегіна на дуель.

Картина 5. Морозним ранком має відбутися дуель. Важкі передчуття гніять Ленського. І він, і Онегін на якусь мить згадують минулі дні, свою дружбу, усвідомлюючи всю безглуздість того, що відбувається. Але жоден з них не хоче зробити перший крок до примирення. Ленський гине від руки Онегіна.

Дія III. Картина 6. На петербурзькому великосвітському балу Онегін, що тільки-но повернувся з тривалих мандрів, зустрічає Татяну. У знатній великосвітській дамі, дружині його вельможного друга Греміна, важко впізнати наївну провінційну дівчину. Онегін вражений її шляхетністю, незалежністю і байдужістю до нього. У ньому спалахує пристрасне й нестерпне почуття.

Картина 7. Не витримавши внутрішніх переживань, Онегін їде до Греміних. Він хоче освідчитись Татяні в коханні. Обоє усвідомлюють, яке щастя могло б чекати на них. Але минулого не повернути. Вибір зроблений, і нічого не можна змінити. Татяна рішуче обриває щасливі мрії, залишаючи Онегіна у стані повної самотності та спустошення.

26. П. І. Чайковський. Опера «Пікова дама» (1890, лібрето М. Чайковського (за участі П. Чайковського) за однойменною повістю О. Пушкіна)

Тема	Соціальна: несправедливість соціального устрою суспільства породжує сильні життєві драми. Морально-етична: внутрішня трагедія неординарної людини, схильної до згубного впливу пристрастей.							
Ідея	Недосяжність щастя (мрії, ідеалу, взаємного кохання) в умовах дійсності, що руйнує усі надії. Влада грошей розбещує: якщо ідея збагачення заволоділа людиною - її душа гине. Гуманістична ідея всемогутньої сили кохання, що здатна змінити людину у будь-яких обставинах.							
Жанр	Лірико-психологічна МОНОДРАМА із рисами соціальної трагедії							
Тип драматургії	Гостроконфліктна, заснована на зіткненні 2-х антагоністичних начал (життя і смерть). Музична драматургія – на протиставленні та якісному перетворенні 2-х інтонаційно-образних сфер: 1 – сили мороку, зла, смерті; 2 – прагнення до щастя, кохання.							
Лейт-мотиви	Втілення сутності 2-х інтонаційних сфер: 1 – темні сили, що тягнуть до загибелі (секвенція Графині, тема 3-х карт); 2 – тема кохання та похідні від неї.							
Композиція, місце	Інтр.	1 дія		2 дія		3 дія		
		1 картина. Літній сад у Петербурзі.	2 картина. Кімната Лізи.	3 картина. Бал.	4 картина. Спальня Графині.	5 картина. У казармі.	6 картина. Набережна.	7 картина. Картярський дім.
Дійові особи	Узагальнення провідної гуманістичної ідеї опери. Гостроконфліктний характер розвитку дії переданий через зіставлення 3-х тем: 1 – балада Томського (h); 2. – секвенція Графині (e) + цілотонова гама; 3 – тема кохання (D).	Герман, Ліза, Графиня, Томський, Єлецький, публіка у саду	Ліза, Поліна, Герман, Графиня	Герман, Ліза, Єлецький, гості	Графиня, Герман, Ліза, служниці	Герман, привід Графині	Ліза, Герман	Герман, Томський, Єлецький, гравці
Послідовність сцен		1. Хор D, C 2. Сцена і аріозо Германа: -1 аріозо Г. "Я імені її не знаю"; d - F -2 аріозо Г. "Ти мене не знаєш!"; f 3. Хор "Ось нарешті Бог послав нам сонячного дня!" F -3 аріозо Германа "Коли б я сумніву позбувся"; e - дует Єлецького та Германа "Щасливий/Не-щасний день"; g 4. Квінтет «Мені страшно!» fis 5. Сцена і балада Томського "Колись у Версалі"; e 6. Закл. сцена (Гроза). h	7. Дует Лізи та Поліни «Вже вечір»; G 8. Сцена: -романс Поліни "О, милі подруги"; es -російська пісня з хором. 9. Аріозо Гувернантки; 10. Закл. сцена: арія Лізи : - "Звідки взяли ці сльози?" c -"О, слухай ніч!" C - аріозо Германа "Померти дай"; g - аріозо Германа "Пробач мені, небес створіння"; fis - закл. сцена. E	11. Антракт, хор; 12. Сцена і арія Єлецького "Я Вас люблю" Es 13. Сцена; 14. інтермедія "Щирість пастушки": а) хор; б) сарабанда; в) дует Прилепи та Миловзора «Миленький мій дружок»; A г) фінал. 15. Заклучна сцена.	16. Вступ fis сцена і хор: - монолог Германа "Вона все саме так казала"; -хор служниць "Благодійнице ви наша"; cis -арія Графині; h 17. Фінальна сцена "Не лякайтесь"; - аріозо Германа "Якщо ви коли-небудь знали.." fg -закл. сцена. fis	18. Антракт і сцена; 19. Сцена "Мені страшно! (поява привида Графині)	20. Сцена і аріозо Лізи: - вступ; e -речит. "Опівночі вже час"; a -арія "Ах, я стомилась від горя". a 21. Сцена: -аріозо Лізи "Невже це правда!"; A -дует Лізи та Германа "О да, вже минули страждання"; -заклучна сцена "Не можна нам чекати, мила".	22. Хор гостей "Будьмо пити й веселитись" A 23. Пісня Томського «Якби чарівні дівчата» F та хор гравців "В непогідні дні"; 24. Заклучна сцена: - арія Германа Хіба життя не гра?!»; H - заклучна сцена. Des
Етапи драматургії		Експозиція образів головних героїв, зав'язка	Розвиток любовно-ліричної лінії, перша кульмінація	Злам у поведінці та психіці Германа	Поворот від «щастя» до «нещастя», головна кульмінація	Трагічна розв'язка драми		
						Божевілля Германа	Крах надій та загибель Лізи	Загибель Германа

ЗМІСТ ОПЕРИ. Дія відбувається в Петербурзі наприкінці XVIII ст.

Дія I. Картина 1. Літній сад у Петербурзі. Приятелі Сурін, Томський і Чекалінський розмовляють про Германа, який проводить ночі в картярському домі, але через бідність сам грати не може. Герман довіряє Томському свою таємницю: він закоханий у знатну незнайомку. Підходить Єлецький. Офіцери вітають його з наступним шлюбом. Князь показує свою наречену — це Ліза, що з'явилася в саду разом із старою графинею. Герман впізнає у дівчині ту, яку кохає.

При зустрічі із Германом кожний, ніби передчуваючи свою долю, ціпеніє. Герман здається графині фатальним приви́дом. Томський заспокоює її. А провівши графиню, розповідає один пікантний епізод з її життя. Свого часу графиня, яку за красу називали в Парижі «московською Венерою», програла у карти весь свій статок. Граф Сен-Жермен, ціною любовного побачення, назвав їй три карти, поставивши на які, вона повернула своє багатство. Згодом безпрограшні карти дізналися від графині її чоловік і коханець. Але з'явився привид і попередив, що графиню чекає смертельний удар від третього, хто прийде з'ясувати таємницю трьох карт. Божевільна думка розкрити цю таємницю, розбагатіти й одружитися із Лізою оволодіває Германом.

Картина 2. Кімната Лізи. Дуєт Лізи і Поліни змінюється сумним романсом, а потім веселою хороводною піснею. Ліза залишається на самоті та зізнається собі, що не князь Єлецький, а загадковий незнайо́мець із вогнем пристрасті в очах хвилює її серце.

У балконних дверях з'являється Герман. Із відчаєм говорить він про своє кохання і благає про співчуття. Почувши голоси, в Лізину кімнату стукає графиня, Герман ховається. Поява графині знову нагадала йому про таємницю трьох карт.

Дія II. Картина 3. Маскарад у домі петербурзького сановника. Три маски — Томський, Чекалінський і Сурін — вирішують пожартувати над Германом. Ліза байдуже вислуховує освідчення Єлецького. Герман одержує від неї записку, де вона просить чекати її в залі. Офіцери підсміюються над бажанням Германа дізнатися таємницю трьох карт.

Починається вистава-пастораль «Щирість пастушки» про любов і вірність Прилепи і Миловзора (ці ролі виконують Поліна і Томський). Після вистави Ліза віддає Герману ключі від спальні графині, звідки він зможе потрапити у її кімнату. На честь прибуття цариці Катерини звучить помпезний гімн.

Картина 4. Будуар графині. Через потайні двері сюди проникає Герман. Йому здається, що він якоюсь таємною силою зв'язаний із графинею.

А ось і вона сама в оточенні приживалок. Незадоволена балом, графиня згадує свою молодість і заспіває арію французькою мовою з опери Гретрі «Річард левове серце», яку з успіхом виконувала колись при дворі французького короля.

Поява Германа, його пристрасне прохання назвати три карти вражають графиню. Герман погрожує їй пістолетом. Від переляку графиня вмирає. Герман у відчай, що не визнає карт. Він розповідає про це Лізі. Зрозумівши страшний сенс слів Германа (він прийшов сюди не з кохання до неї, а щоб дізнатись про карти!), Ліза проганяє його.

Дія III. Картина 5. У караульній кімнаті казарми Герман читає листа від Лізи. У його серці пробуджується жалість до неї.

Подумки Герман повертається до смерті графині. У його хворобливій уяві постає її привид. Графиня називає йому три карти. «Трійка, сімка, туз!» - повторює Герман, поспішаючи в картярський дім.

Картина 6. На набережній Ліза чекає на Германа. Вона впевнена, що він не злочинець, а «жертва випадку». З'являється Герман. Він одержимий однією ідеєю — виграти. Ліза вражена його безумством. Зрозумівши, що щастя вже не буде, вона кидається у воду.

Картина 7. Картярський дім. Тут верховодить Томський. Всі веселяться. Лише Єлецький сумний: розладнався його шлюб із Лізою. Він прийшов сюди, щоб помститися Герману. У розпалі гри приходять Герман. Із дивною впевненістю він ставить на трійку сорок тисяч. Виграні гроші знову ставить на карту — цього разу сімка, і ще раз виграє. Страх оволодіває присутніми: «Сам чорт з тобою грає заодно». Герман у нервовому пориві звинувачує петербурзьке світське товариство.

Із Германом грає Єлецький. Відкриваючи карту, Герман упевнений у перемозі. Але замість туза в його руках — пікова дама, йому здається, що це графиня. У відчай Герман вчиняє самогубство. Перед смертю його розум прояснюється, і Герман шепоче ім'я Лізи, просить у неї пробачення.

27. С. І. Танєєв. Кантата «Іоанн Дамаскін» (пам'яті М. Рубінштейна) ор.1, 1884 (для мішаного хору і оркестру на текст фрагменту восьмої глави поеми О. К. Толстого «Іоанн Дамаскін», що присвячена долі великого візантійського святого)

Частина	I частина. fis-moll Adagio ma non troppo. L'istesso tempo					
Форма	Фуга з рисами сонатності					
Розділ	Вступ	Експозиція			Розробка	Реприза
Теми	Тема вступу	Г.П. (тема фуги) «Незаним шляхом я іду»	С.П.	П.П. «Мій погляд згас»	Контрапункт теми вступу та Г.П. (ц.13)	С.П., П.П. Кульмінація – контрапункт теми вступу і Г.П. (ц.24)
Характер	Стриманий, піднесено-скорботний	Яскраво-емоційний, проникливо-ліричний	Стриманий, піднесено-скорботний, величний	Яскраво-емоційний, трагічний	Активний, динамічний	Активний, динамічний із поступовим згасанням
Жанрово-інтонаційна основа	Давньоруський церковний наспів заупокійної служби «Зі святими упокій»	Давньоруські церковні наспіви + романс	Давньоруський церковний наспів «Упокій, Господи, душу спочилого раба Твого»	Давньоруські церковні наспіви + романс		
Тембр	Оркестр (струнні, дерев'яні духові)	Хор, оркестр	Оркестр	Хор, оркестр	Хор, оркестр	Хор, оркестр
Фактура	Акордове 4-голосся хорального складу	Імітаційна поліфонія (експозиція фуги)	Акордовий «хоральний» склад	Підголоскова поліфонія	Імітаційна поліфонія, контрапункт	
Образний зміст	Символ піднесено-світлої скорботи, надії і втіхи	Стан проникливо-ліричної скорботи, душевного болю				

Частина	II частина. Des-dur. Andante sostenuto. fis-moll. Moderato		III частина. fis-moll. Allegro. Moderato. Adagio.	
Форма	Період		Фуга	
Розділ	Основний розділ	Предикт	Основний розділ	Кода
Теми	«Аж доки вічним сном я сплю...»	«І нею, браття, вас молю»	Тема фуги «В той день, коли труба...» Контрапункт теми фуги і теми вступу I ч. (ц.18 і ц. 27 - кульмінація)	Тема вступу I частини
Характер	Піднесено-світлий	Напружений, динамічний	Вольовий, енергійний, потужний, грандіозний	Піднесено-просвітлений
Жанрово-інтонаційна основа	Давньоруські церковні наспіви		Давньоруські церковні наспіви	
Тембр	Хор a cappella	Хор, оркестр	Хор, оркестр	Хор a cappella
Фактура	Акордова		Імітаційна поліфонія	Акордова, хорального складу
Образний зміст	Піднесено-просвітлений стан		Величне ствердження стану віри	Стан просвітлення
Драматургія циклу	Від експресивного вираження скорботи, печалі до поступового позбавлення від цих почуттів і перетворення їх у світлу надію			
Новаторство	1.Новий – лірико-філософський – тип кантати. 2. Втілення художнього образу православної заупокійної служби на основі поетичного перекладу О.К. Толстим стихіри святого преподобного Іоанна Дамаскіна, яку виконують під час відспівування. 3. Поєднання техніки класичної імітаційної поліфонії, традицій хорового концерту XVII – XVIII ст. та лірико-романтичних принципів мислення. 4. Використання церковного наспіву як основи світського твору, його образно-тематична розробка, синтезування з темами I та III частин (вертикально і горизонтально).			

28. С. С. Прокоф'єв. Кантата «Олександр Невський», 1938-1939 (для мішаного хору, мецо-сопрано і оркестру, на основі музики до однойменного кінофільму С. Ейзенштейна, текст В. Луговського та С. Прокоф'єва)

Тема	Історична: про перемогу новгородського князя Олександра Ярославовича і його дружини в битві з тевтонськими лицарями-хрестоносцями на Чудському озері у 1242 році (Льодове побоїще)						
Ідея	Гостросучасна для епохи 30-40-х років ХХ ст. (часи розгулу фашизму в Західній Європі) ідея перемоги живого людського народного начала над жорстокістю та насильством						
Жанр	Героїко-епічна національна кантата						
Тип конфлікту	Гостроконтрастне протиставлення двох непримирених конфліктних образно-інтонаційних сфер: руського воїнства та тевтонських лицарів-хрестоносців						
Частина	I. Русь під навалюю монгольською	II. Пісня про Олександра Невського	III. Хрестоносці у Пскові	IV. Вставайте, люди руські	V. Льодове побоїще	VI. Мертве поле	VII. В'їзд Олександра до Пскова
Форма, темп, тональність	A B A Molto andante c-moll	A B A Lento B-dur	A B A Largo cis – a - cis	A B A Allegro risoluto Es – D – Es	Наскрізний розвиток з рисами рондо, обрамлення вступом і заключенням Adagio. Moderato	A B A Adagio c-moll	A B C B A Moderato B-dur
Теми	Вступ	«А і була справа на Неві-річці...»	A – тема хрестоносців; B – російська тема	A – «Вставайте, люди руські»; B – «На Русі рідній..»	Вступ, «скок свині», теми хрестоносців (з ч.3), російські теми (тема атаки, скомороша тема тощо)	A – «Я піду по полю білому»; B – тема з ч. 3	Основна тема з ч. 2, теми з частин 4,5
Характер	Скорботний	Розповідний	A – жорстокий, агресивний; B - скорботний	A – героїчний, активний; B – лірико-епічний	Напружений. динамічний	Скорботний	Урочистий, величний
Жанрова основа	Протяжна пісня	Билина	A – інстр. тема, хорал, військова фанфара; B - плач	Пісенність: A – масова «радянська» пісня; B - лірична	Теми хрестоносців – остінато, марш, військовий сигнал. Російські теми - танцювальність	Плач	Гімн
Тембри	Оркестр. Об, С1.на відстані 3-х октав	Хор, оркестр	Оркестр (A - мідні; B - струнні), хор (хорал)	Оркестр (набатний дзвін), хор	Оркестр (теми хрестоносців – низькі мідні, ударні; російські теми – струнні, дерев. духові, труби). Хор (хорал)	Мецо-сопрано соло, оркестр (струнні з сурд.)	Хор, оркестр (дзвони, арфи, ксилофон)
Етапи драматургії	Експозиція образів				Розробка	Кульмінація (розвиток конфлікту)	Подвійна розв'язка
	Пролог		Зав'язка конфлікту		Послідовне протиставлення тем експозиції, нові російські теми.	Лірико-епічний відступ. Народна скорбота	Синтезуючий фінал. Народна радість перемоги
Русь пригнічена	Русь епічна	Руйнівна сила хрестоносців (A) – Русь скорботна (B)	Русь героїчна				
Новаторство	Створення національної героїко-епічної кантати з опорою на класичну традицію (Глінка). Поєднання особливостей програмного симфонізму з конкретно оперно-хоровою дією (зіставлення оркестрових частин з пісенно-хоровими). Поєднання принципу контрастного протиставлення тем (монтажна організація) з наскрізним симфонічним розвитком, варіаційністю, поліфонічними прийомами (контрапункт тем). Використання принципів сонатності: композиція твору, логіка тонального плану (B, c, D – теми руських воїнів, cis – теми хрестоносців).						

29. С. С. Прокоф'єв. Балет «Ромео і Джульєтта», 1935-1936 (лібрето С. Радлова, Л. Лавровського, С. Прокоф'єва за трагедією В. Шекспіра, прем'єра – 1938 – Брно; 1940 – Ленінград)

Тема	Історія трагічного кохання юних Ромео і Джульєтти, спадкоємців двох родин веронської знаті – Монтеккі та Капулетті, ворожнеча між якими призвела до загибелі закоханих. Час і місце дії – епоха Відродження, Італія, Верона.								
Ідея	Світлий гімн коханню – непереможній силі, що непідвладна смерті								
Жанр	Лірико-психологічна музично-хореографічна драма								
Конфлікт, тип драматургії	Конфліктна драматургія, основою якої є перетинання 3-х драматургічних ліній: 1. Лірична (кохання Ромео і Джульєтти); 2. Драматична (зіткнення світлого кохання з родовою ворожнечею представників старшого покоління); 3. Народнo-жанрова (узагальнений образ «вулиці» - народні сцени та образ Меркуціо). Результат – формування 3-х інтонаційно-образних сфер: кохання, зло, «вулиця».								
Л/м	Дуже розвинена система лейтмотивів (Ромео – 2, Джульєтти – 3, кохання – 4, патера Лоренцо – 1, вінчання – 1, прощання – 1, вулиці – 1, Меркуціо - 3, Годувальниці – 1, зла – 2 (ворожнечі та танцю лицарів), смерті – 1, напою – 1)								
Композиція, місце дії	I дія			II дія			III дія		Епілог
	1 к. Вулиця Верони.	2 к. Палац Капулетті. Бал.	3 к. Карнавал на вулицях Верони.	4 к. У Лоренцо. Вінчання.	5 картина. Вулиці Верони.	6 картина. Кімната Джульєтти.	7 к. У Лоренцо	8 к. Кімната Джульєтти.	9 к. Фамільна усипальня.
Дійові особи	Ромео, слуги ворогуючих родин, герцог.	Джульєтта, Годувальни-ця, гості, Парис, Ромео, Меркуціо, Тибальд.	Народ	Лоренцо, Ромео, Джульєтта	Народ, Тибальд, Меркуціо, Ромео	Ромео, Джульєтта, Годувальниці, батьки Джульєтти	Лоренцо, Джульєтта	Джульєтта, її мати, дівчата, Годувальниці	Ромео, Джульєтта
Послідовність сцен	1. Вступ 2. Ромео 3. Вулиця прокидається 4. Ранковий танець 5. Сварка 6. Бій 7. Наказ Герцога 8. Інтерлюдія	9. Приготування до балу 10. Джульєтта-дівчинка 11. З'їзд гостей (менует) 12. Маски 13. Танець лицарів 14. Варіація Джульєтти 15. Меркуціо 16. Мадригал 17. Тибальд впізнає Ромео 18. Гавот (роз'їзд гостей) 19. Сцена біля балкону 20. Варіація Ромео 21. Любовний танець	22. Народний танець 23. Ромео і Меркуціо 24. Танець 5 пар 25. Танець з мандолінами 26. Годувальниці 27. Годувальниці передає Ромео записку	28. Ромео у патера Лоренцо 29. Джульєтта у патера Лоренцо	30. Народні веселощі продовжуються 31. Знову народний танець 32. Зустріч Тибальда з Меркуціо 33. Тибальд б'ється з Меркуціо 34. Меркуціо вмирає 35. Ромео вирішує мститися за смерть Меркуціо 36. Фінал	37. Вступ 38. Ромео і Джульєтта 39. Прощання перед розлукою 40. Годувальниці 41. Джульєтта відмовляється вийти за Париса 42. Джульєтта одна 43. Інтерлюдія	44. У Лоренцо 45. Інтерлюдія	46. Знов у Джульєтти 47. Джульєтта одна 48. Ранкова серенада 49. Танець дівчат з ліліями 50. Біля ліжка Джульєтти	51. Похорон Джульєтти 52. Смерть Джульєтти
Етапи драматургії	Експозиція та зав'язка ліричної, драматичної, народно-жанрової ліній			Розвиток 3-х драматургічних ліній:			Кульмінація і трагічна розв'язка:		Висновок автора
				Народно-жанрова лінія	Лірична лінія. Кульмінація	Драматична лінія: (Тибальд-Меркуціо, Ромео-Тибальд)	Лірична лінія	Драматична і народно-жанрова лінії	
Новаторство	1. Втілення трагедії Шекспіра у жанрі балету. 2. Застосування принципу кіномонтажу: в основі розвитку дії – короткі сцени-кадри. 3. Збільшення ролі пантоміми, зменшення ролі класичного і характерного танцю. 4. Поспільня трьох типів драматургії: а/ метод гострих контрастних зіставлень (теми «добра» (кохання) і зла); б/ наскрізний симфонічний розвиток, техніка лейтмотивного розвитку (образи Джульєтти, Меркуціо); в/ тематичні зв'язки: а) теми кохання; б) теми кохання – теми Ромео; в) теми «вулиці» (варіаційність, варіантність).								

ЗМІСТ БАЛЕТУ. Дія відбувається у Вероні (Італія) у XIV ст.

Дія I. Картина 1. Ранок, місто ще спить. Не спиться тільки Ромео. Безцільно бродить він порожніми вулицями, занурений у мрії про кохання. Поступово оживають вулиці, з'являються ранні перехожі. З будинків Капулетті та Монтеккі виходять слуги двох ворогуючих родин і шукають приводу для сварки. Колючі жарти переходять в суперечку, хтось когось штовхнув - і зав'язалася бійка. Один із слуг поранений. З'являється герцог Верони і наказує скласти зброю. Відтепер, оголошує герцог, той, хто зі зброєю в руках влаштує бійку, буде висланий з міста.

Картина 2. Кімната Джульетти. Джульетта весело піддражнює свою годувальницю, жбурляє в неї подушками, тікає від неї, а та, незграбно перевалюючись, намагається її зловити. Веселу метушню порушує мати Джульетти. Поважно і строго вона велить дочці припинити пустощі: адже Джульетта вже наречена. Її руки просить граф Паріс. Джульетта сміється у відповідь. Тоді мати урочисто підводить дочку до дзеркала. Джульетта може переконатися сама - вона зовсім доросла.

У палаці Капулетті оголошений бал-маскарад. Заради розваги сюди вирішили завітати Ромео з друзями – Меркуціо та Бенволіо. Починаються танці. Гості просять Джульетту потанцювати. Вона погоджується. У танці Джульетти розкриваються її чистота, чарівність, поетичність. Побачивши Джульетту, Ромео не може відірвати від неї очей, він знімає маску. Джульетта також вражена красою і благородством Ромео. Меркуціо привертає увагу гостей до себе. Проте брат Джульетти Тибальд упізнав Ромео та його друзів і намагається їх наздогнати, але їм удається зникнути. Коли гості розходяться, Годувальниця повідомляє Джульетті, що Ромео з клану Монтеккі. Але ніщо вже не може зупинити кохання Ромео і Джульетти. У місячну ніч вони зустрічаються в саду.

Дія II. Картина 3. Джульетта вся під владою свого кохання. Не в силах винести навіть короткої розлуки, Джульетта посилає Ромео листа з пропозицією негайно одружитися, який має передати йому Годувальниця. У пошуках Ромео Годувальниця потрапляє в гущу карнавальних веселощів. На площі танцюють тарантелу, співають, веселяться сотні городян.

Картина 4. У келію патера Лоренцо приходять Ромео. Він розповідає Лоренцо про свою любов до Джульетти і просить повінчати їх. Зворушений чистотою і силою почуттів Ромео і Джульетти, Лоренцо погоджується і благословляє їхній союз.

Картина 5. А на площах Верони шумить і виблискує карнавал. Серед тих, хто розважає веронцев, загальний улюбленець і друг Ромео - Меркуціо. Побачивши Меркуціо, Тибальд затіває сварку і викликає його на поєдинок. Ромео намагається їх вгамувати, але Тибальда не зупинити. Під час поєдинку Тибальд переможений, але в люті він підлю завдає Меркуціо смертельного удару в спину. Меркуціо падає мертвим. Не тямлячи себе від горя, бажаючи помститися за друга, Ромео вступає в бій з Тибальдом і вбиває його. З будинку Капулетті вибігає мати Джульетти і закликає до помсти. Оскільки Меркуціо та Тибальд мертві, а Ромео живий, то йому і відповідати за порушення наказу герцога. Тепер він повинен залишити місто.

Дія III. Картина 6. Вночі Ромео потайки пробирається в кімнату Джульетти, щоб побачитися з коханою перед розлукою. Вранці батьки Джульетти повідомляють, що день її весілля з Парисом призначений. Джульетта благає матір і батька не примушувати її до ненависного їй шлюбу, але марно.

Картина 7. В розпачі Джульетта звертається до патера Лоренцо. Він дає Джульетті зілля, випивши яке вона порине в глибокий сон, схожий на смерть. Один тільки Ромео буде знати правду. Він повернеться за нею і відвезе потайки з відкритого склепу. Джульетта з радістю приймає план Лоренцо.

Картина 8. Повернувшись додому і прикинувшись покірною, Джульетта дає згоду на шлюб із Парисом. Залишившись одна, Джульетта випиває зілля. Коли вранці приходять подруги, щоб нарядити її до вінця, вони знаходять наречену мертвою. Звістка про смерть Джульетти доходить до Мантуї, куди втік Ромео. Охоплений горем, він поспішає до Верони.

Епілог. Рухається траурний кортеж. Труну встановлюють у фамільну усипальню. Всі йдуть. Ніч. На кладовищі з'являється Ромео. Він прощається з Джульеттою і випиває отруту.

Джульетта прокидається. Не відразу до неї повертаються свідомість і пам'ять. Але побачивши себе на кладовищі, вона згадує все. Погляд її падає на мертвого Ромео. Джульетта заколюється його кинджалом.

До могили підходять старі Монтеккі і Капулетті. З жахом дивляться вони на мертвих дітей. Потім простягають один одному руки і клянуться назавжди припинити ворожнечу.

30. Д. Д. Шостакович. Опера «Катерина Ізмайлова» (1930-1932, лібрето Д. Шостаковича та О. Прейса за повістю М. Лєскова «Леді Макбет Мценського повіту» (прем'єра – 1934, друга редакція – 1963)

31.

Тема	Трагічна доля жінки, що страждає і гине в задушливій і жорстокій атмосфері «темного царства» самодержавної Росії середини XIX століття. Узагальнена панорама страждань народу.		
Ідея	Викриття та засудження суспільного ладу та устрою Російської імперії середини XIX ст., страшної моралі «темного царства», співчуття приниженим і ображеним, постановка проблеми совісті. Узагальнене викриття зла та захист людського в людині.		
Жанр	«Трагедія – сатира» (Д. Шостакович)		
Кон-флікт	1. Соціальний: «темне царство» російського самодержавства та його жертва – Катерина. 2. Морально-психологічний: особиста драма Катерини, її злочини та каяття, проблема совісті.		
Драма тургії	Гостроконфліктне зіткнення 2-х інтонаційно-образних сфер: піднесено-трагедійної з пісенною основою тематизму (Катерина, каторжники, що їй співчувають) та сатиричної (образи «темного царства»), заснованої на танцювальності та пародіюванні побутових жанрів та «ідеальних» тем Катерини (1 аріозо - л/м Бориса Тимофійовича).		
Дія	I дія. У маєтку Ізмайлових		
Місце	1 картина. В саду і будинку Ізмайлових	2 картина. На подвір'ї	3 к. Спальня Катерини.
Дійові особи	Катерина, Борис Тимофійович, Зіновій Борисович, робітники, Сергій, Аксинья	Аксинья, Катерина, Сергій, Борис Тимофійович, робітники	Катерина, Сергій, Борис Т. (за сценою)
Сцени	Оркестровий вступ (тема мрії Катерини) -Сцена К. «Ах, страшенна туга», - Аріозо К. «Мураха тягає соломинку» -Сцена Катерини та Бориса Тим/ «Чи будуть сьогодні грибки?» -Поява Зіновія Борисовича і Сергія, хор робітників «Навіщо ти від'їжджаєш, господар?»; Сцена клятви Катерини	Симфонічний антракт -Сцена: Аксинья, Сергій, робітники «Ай! Ай! Ну і голосок!» - Аріозо Катерини «Надто ви, мужики» -«Змагання» між Катериною і Сергієм, поява Б. Т.	Симфонічний антракт - Аріозо Катерини «Я колись у віконце побачила» -Сцена Катерини і Сергія
Етапи драматургії	Експозиція «темного царства» та його жертви – Катерини		
	Зав'язка конфлікту «темне царство» - Катерина	Зав'язка особистої драми Катерини	Розвиток особистої драми Катерини
	II дія. В будинку Ізмайлових		
Дійові особи	4 картина. На подвір'ї. Борис Тимофійович, Катерина, Сергій, робітники, Священик		5 к. Спальня. Катерина, Сергій, привид Б. Т., З. Б.
Сцени	- Монолог Бориса Тимофійовича: 1. Тема смерті; 2. Речитатив «Що значить старість»; 3. «Під вікнами чужих дружин» (галоп); 4. «Світло у вікні» (вальс); 5. «Будь я молодший» (мазурка); - Тріо «Прощай, Катя!» (Катерина, Сергій, Б.Т.); Сцена побиття Сергія; - Сцена отруєння Бориса Тимофійовича «Ну, що?»; - Сцена сповіді та смерті Б.Т. «Грибків, значить, на ніч поїли»; - Хор робітників «Видно, скоро вже зоря»; - Священик: «Де тут помирають?»; Плач Катерини «Ах, Борис Тимофійович!»; Пісня священика «Ох, вже ці мені грибки»		Симфонічний антракт (пасакалія); -аріозо Сергія «Катерино Львівно!» - сцена К. з привидом Б. Т. - сцена К. із З. Б. - сцена вбивства З. Б.
Етапи драматургії	Розвиток конфлікту «темного царства» і Катерини. Розвиток і кульмінація особистої драми Катерини: її злочини, муки, сумління, каяття.		

III дія.

IV дія.

Місце, дійові особи	6 к. На подвір'ї. Катерина, Сергій, Задріпаний мужичок	7 к. Поліцейський відділок. Квартальний, поліцейські. Нігіліст, Задріпаний мужичок	8 к. Весілля. Катерина, Сергій, гості, Священик, поліцейські	9 к. Біля озера, ночівля каторжників. Катерина, Сергій, Сонетка, Старий каторжник, каторжники і каторжниця
Сцени	-Сцена Катерини і Сергія	Симфонічний антракт - Пісня Квартального з хором «Створений поліцейський...» -сцена з нігілістом	Симфонічний антракт - Хор гостей «Слава подружжю» -обрядова сцена «Хто краший за сонце в небі»; -Сцена Катерини і Сергія	- Пісня Старого каторжника з хором «Версти» -Сцена Катерини і Сергія -монолог Катерини «Нелегко після пошани» -Сцена Сергія і Сонетки; - Сцена Катерини і Сергія

	-Сцена і пісня Задрипаного мужичка «У мене була кума»	-сцена із Задрипаном мужичком	-Сцена з поліцією	- 4 аріозо Катерини «В гушавині лісу є озеро» -Сцена Сергія і Сонетки -Пісня Старого каторжника з хором
Етапи драматургії	Розвиток конфлікту «темного царства» і Катерини поза межами будинку Ізмайлових (Задрипаній мужичок, поліцейські, гості)			Кульмінація і розв'язка: -конфлікту Катерини і «темного царства»; -особистої драми Катерини, її провини і каяття; -Узагальнена картина страждань народу, виявлення соціального сенсу драми Катерини
	Розвиток теми сумління Катерини		Розвиток теми сумління і каяття Катерини	
Нова-торство	1. Самостійна, оригінальна творча концепція, нове трактування образу Катерини (не співпадає з твором М.Лєскова); 2. Жанр «трагедія-сатира», заснований на протиставленні трагічних подій і гротескного висвітлення гримас «темного царства» (доповнюється контрастами відтінків у розвитку внутрішнього світу Катерини); 3. Узагальнення конфлікту у протиставленні 2-х жанрово-інтонаційних сфер (поетизація трагедійного начала через народно-пісенну основу - пародіювання побутових жанрів); 4. Роль оркестрових антрактів в утворенні цілісної драматургії опери, в яскравому вираженні та узагальненні позиції автора.			

ЗМІСТ ОПЕРИ. Дія відбувається у повітовому містечку Мценськ у середині ХІХ ст.

Дія I. Картина 1. Дуже нудно живеться молодій купецькій дружині Катерині Львівні Ізмайловій у будинку її чоловіка. Зайнятися нічим, дітей від нелюбого чоловіка Зіновія Борисовича Бог не дає. Одне заняття тільки: вислуховувати злі докори від свекра Бориса Тимофійовича. Зіновій Борисович, отримавши звістку про те, що на одному з млинів зруйнована гребля, збирається в дорогу. Прощаючись, він попереджає батька, що найняв нового робітника Сергія, а Борис Тимофійович тим часом змушує Катерину, стоячи на колінах, заприсягтися чоловікові у вірності. Коли всі розійшлися, кухарка Аксинья попереджає Катерину, що новий працівник Сергій - підступний спокусник і за це був вигнаний з колишнього місця роботи.

Картина 2. Дворові люди розважаються: посадивши Аксинью в діжку, вони грубо потішаються над нею. Катерина заступається за куховарку і обіцяє Сергію побити його. Жартівливу бійку припиняє Борис Тимофійович, погрожуючи невістці, що все розповість синові.

Картина 3. Настає вечір. Катерина сумує в спальні. Раптово з'являється Сергій і просить дати йому почитати якусь книгу. Він добре знає, як спокусити жінку, каже Катерині ласкаві слова і залишається у неї.

Дія II. Картина 4. Цієї ж ночі, страждаючи від безсоння, по двору блукає Борис Тимофійович. Помітивши світло у вікні невістки, він підходить ближче і бачить, як з нього вистрибує Сергій. Старий криком скликає дворових людей, а потім при Катерині жорстоко б'є Сергія. Жінка намагається захистити свого коханого. Борис Тимофійович втомившись від екзекуції, велить замкнути знесиленого Сергія в коморі. Потім він примушує невістку принести йому що-небудь поїсти. Запанікувавши і злякавшись за свого коханого, Катерина підсипає в гриби, які так любить свекор, отруту для щурів. З'ївши вечерю, Борис Тимофійович вмирає.

Картина 5. Минуло кілька днів. Лицемірний Сергій скаржиться Катерині, що скоро приїде її чоловік, а він не хоче бути таємним коханцем, а має намір стати її чоловіком. Катерина втішає Сергія, а коли той засинає, їй ввижається привид

померлого свекра, що проклинає свою невістку. Злякавшись, Катерина будить Сергія, потім почувши за дверима кроки, ховає його. Повернувся Зіновій Борисович. Дорікаючи дружині в зраді і смерті батька, він піднімає на неї руку. Почувши крики, Сергій, вийшовши з укриття, накидається на чоловіка своєї коханки. У результаті боротьби Зіновій Борисович був задушений, а його труп Катерина і Сергій занесли у льох.

Дія III. Картина 6. Минув час, але почуття провини за скоєні злочини постійно мучать Катерину. Навіть в день свого вінчання з Сергієм вона приходиться і довго стоїть біля погрібу, де схований труп Зіновія Борисовича. Це помічає Задріпаний мужичок. Коли молодята поїхали до церкви, він в надії відшукати спиртне, зриває замок, залазить у погріб і виявляє там труп. Жахнувшись від побаченого, Задріпаний мужичок біжить у поліцію.

Картина 7. У цей час поліцейські у відділку знемагають від неробства. Квартальний з образою нарікає на те, що йому не надіслали запрошення на весілля Катерини Ізмайлової. Ситуацію змінює Задріпаний мужичок, що повідомляє про труп у погребі. Поліцейські радіють нагоді помститися Катерині за те, що не запросила їх на весілля.

Картина 8. В саду біля будинку Ізмайлових проходить весільний бенкет. Напідпитку гості прославляють новостворене подружжя. Несподівано Катерина зауважує, що на погребі немає замка, а це значить, що труп її чоловіка виявлений. Повідомивши про це Сергію, Катерина пропонує йому тікати, але Сергію шкода кидати багатство. Однак пізно, вже прибули поліцейські. Катерина одразу здається їм, а Сергій ще намагається сховатися, але невдало.

Дія IV. Картина 9. Етап каторжників. Закуті в кайдани, бредуть Катерина і Сергій. Під час ночівлі Катерина благає конвоїра допустити її до Сергія. Однак колишній коханець грубо проганяє Катерину, звинувачуючи її в усьому, що сталося. Після цього сам тихенько прокрадається до молодої каторжанки Сонетки, домагаючись її прихильності. Оскільки Сонетка безкоштовно любити не звикла, Сергій обманом випрошує у Катерини панчохи і дарує їх Сонетці. Жінки-каторжанки знущаються над Катериною, співчують їй тільки політичні засланці. Етап знову збирається в дорогу. Не тямлячи себе від горя, Катерина підходить до Сонетки, що стоїть на обриві біля річки і разом із нею кидається в воду.

III. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ.

З метою більш якісного засвоєння матеріалу, що вивчається за навчальною програмою, студентам бажано пропонувати різноманітні форми самостійної роботи. Важливим допоміжним матеріалом у цьому процесі можуть стати таблиці-схеми, що охоплюють провідні музично-театральні та хорові твори усього курсу української та світової музичної літератури в музичних коледжах.

В ідеалі таблиці-схеми залучаються до роботи після подачі відповідного матеріалу викладачем на занятті, тобто під час самостійної роботи студента. При роботі з таблицями бажано дотримуватись такої послідовності дій, яку потрібно рекомендувати студентам:

1. Ознайомлення зі змістом твору (лібрето опери або балету, зміст тексту хорового твору).
2. Прослуховування твору з клавіром або партитурою.
3. Опрацювання матеріалу за конспектом та підручником.
4. Застосування таблиці-схеми як опорного конспекту на усіх подальших етапах роботи з музичним твором.

При роздруковці окремих таблиць - для зручності користування - бажано домагатися того, щоб на одній стороні аркуша розмістилася таблиця, а на звороті – зміст твору.

Стислість і чіткість подання необхідних відомостей про музичний твір, наочність його змісту, композиції, драматургічних принципів, застосування лейтмотивів, усвідомлення новаторських прийомів, що мають місце у творі, його місця у творчості композитора та історії музики взагалі – ця інформація, що міститься на одному аркуші формату А4, буде орієнтиром для студента під час закріплення матеріалу, при підготовці до модульних контрольних робіт, екзаменів, вступних іспитів у ВИШі, у подальшій педагогічній діяльності тощо.

IV. СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Друскин М. История зарубежной музыки: учебник для консерваторий: Т. 4. Москва: Музыка, 1976. 528 с.
2. Кандинский А. История русской музыки: учебник для муз. вузов: Т. 2. Кн. 2: Н.А. Римский-Корсаков. Москва: Музыка, 1979. 300 с.
3. Корній Л. Історія української музики: підручник для музичних вищих навчальних закладів: Ч.2. Київ: Видавництво М.П. Коць, Нью-Йорк, 2001. 477 с.
4. Корній Л. Історія української музики: підручник для музичних вищих навчальних закладів: Ч.3. Київ: Видавництво М.П. Коць, Нью-Йорк, 2001. 480 с.
5. Левашова О., Келдыш Ю., Кандинский А. История русской музыки: учебник для муз. вузов: Т. 1, Москва: Музыка, 1980. 624 с.
6. Левик Б. История зарубежной музыки: учебник для консерваторий: Т. 2. Москва: Музыка, 1980. 278 с.
7. Левик Б. Музыкальная литература зарубежных стран: уч. пособие для муз. училищ: Вып. 2. Москва: Музыка, 1975. 302 с.
8. Левик Б. Музыкальная литература зарубежных стран: уч. пособие для муз. училищ: Вып. 4. Москва: Музыка, 1976. 494 с.
9. Музыкальная литература зарубежных стран: уч. пособие для муз. училищ / ред. Б. Левик: Вып. 5. Москва: Музыка, 1975. 392 с.
10. Отечественная музыкальная литература (1917 – 1985): уч. пособие для муз. училищ / ред. Е. Дурандина: Вып. 1. Москва: Музыка, 1996. 376 с.

11. Отечественная музыкальная литература (1917 – 1985): уч. пособие для муз. училищ / ред. Е. Дурандина: Вып. 2. Москва: Музыка, 2002. 310 с.
12. Розанова Ю. История русской музыки: учебник для муз. вузов: Т. 2. Кн .1: П. И. Чайковский. Москва: Музыка, 1981. 310 с.
13. Русская музыкальная литература: уч. пособие для муз. училищ /ред. Э. Фрид: Вып. 1. Ленинград: Музыка, 1979. 286 с.
14. Русская музыкальная литература: уч. пособие для муз. училищ /ред. Э. Фрид: Вып. 2. Ленинград: Музыка, 1979. 286 с.
15. Русская музыкальная литература: уч. пособие для муз. училищ /ред. Э. Фрид: Вып. 3. Ленинград: Музыка, 1977. 324 с.
16. Русская музыкальная литература: уч. пособие для муз. училищ /ред. М. Михайлов, Э. Фрид: Вып. 4. Ленинград: Музыка, 1977. 256 с.
17. Советская музыкальная литература: уч. пособие для муз. училищ /ред. М. Пекелис: Вып. 1, Москва: Музыка, 1977. 580 с.
18. Соломонова О. Нариси з історії російської музики: навчальний посібник. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2011. 112 с.
19. Чекан Ю. Життя за царя М. Глінки та імперська ідеологія/ Критика. 2014. Число 9-10. С.23-26.